

The background of the top half of the cover is a collage of historical black and white photographs. At the top left, a soldier in a military uniform is seen next to a tank. To the right, a large pile of rubble is visible, with a wooden sign in the foreground that reads 'OROSZOK HAZA!!' and 'ПОШЛИ ДОМОЙ!!!' in Cyrillic. The title 'Mami naplója' is superimposed over this collage. The word 'Mami' is in a large, bold, black serif font, and 'naplója' is in a smaller, white serif font with a black outline, positioned below 'Mami'.

Mami naplója

*A Földváry-Boér család szenvedései a kommunista
Magyarországon (1945–1956)*

Szerkesztette:
Kovács Attila

Veszprém, 2019

MAMI NAPLÓJA

MAMI NAPLÓJA

*A Földvály-Boér család szenvedései a kommunista
Magyarországon (1945–1956)*

Kötet alá szerkesztette
és a rövid történelmi áttekintést írta:
Kovács Attila

Veszprém, 2019

MAMI NAPLÓJA

*A Földvály-Boér család szenvedései a kommunista
Magyarországon (1945–1956)*

Kiadja:

Magyar Vidék Országos 56-os Szervezet
Országos Központja
Veszprém, 8200 Mártírok útja 11.
e-mail: magyarvidek56@externet.hu

Felelős kiadó:

vitéz Pintér Kornél
országos elnök

Nyomdai előkészítés:

Dénes Tamás

Megjelent az 1956-os Forradalom és Szabadságharc
63. évfordulójának évében.

2019

ISBN 978-615-80913-3-6

Nyomdai munkák:

OOK-Press Kft.

8200 Veszprém, Pápai út 37/A

www.ookpress.hu

Felelős vezető: Szathmáry Attila

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kötet létrejöttében köszönet illeti **Gurovits Józsefet** és **Gurovits Józsefnét** (született: **Földvály-Boér Mária**), akik Mami naplójának részleteit elküldték részemre, majd bizalmukkal kitüntetve megadták nekem a felhatalmazást arra, hogy a felbecsülhetetlen eszmei- és történelmi értékkel bíró dokumentumot kötetbe szerkesszem.

Köszönet illeti továbbá **vitéz Pintér Kornélt**, a Magyar Vidék Országos 56-os Szervezet elnökét, aki – miután tudomást szerzett a napló létezéséről és megismerte a Földvály-Boér-család viszontagságos élettörténetét – felajánlotta, hogy magára vállalja a kiadással járó feladatokat.

Rajtuk kívül köszönetet szeretnék mondani Édesanyámnak, **Tóth Évának**, és egykori tanítványomnak, **Ujj Boglárkának**, valamint az ő Édesanyjának, **Ujj Gáborné Vincze Anikónak**, akik a kézzel írt, illetve legépelte, több tucat oldalnyi visszaemlékezés digitalizálási munkáját elvégezték.

Kovács Attila

BEVEZETÉS

Magyarország 1945-ben került a kommunizmus szorító, fojtogató vasmarkába. A második világhéget követően szovjet érdekszférába került Kelet-Európában – benne Magyarország is – a sztálini bolsevik/kommunista berendezkedés nyert teret. Amint az a bolsevizmus minden országában történt, hazánkban is szinte azonnal megjelent az állami szintre emelt terror, amely eleinte a megszálló szovjetek által, majd csakhamar az anyaországi helytartók és pribékjeik által lett érvényre juttatva. A kommunista terror mértékére jellemző adat, hogy az alig 10 milliós lakosságú Magyarország minden tizedik polgára, több mint egymillió ember érintettje volt a bolsevik terror valamelyik változatának.

Még mindezek ismeretében is különlegesnek mondható a kötetünkben bemutatott család sorsa és szenvedése. Ugyanis még az áldozatok fentebb említett, elképesztően nagy száma ellenére is ritkaságszámba ment, hogy egy család, a saját életén keresztül annyi borzalmas eseménnyel szembesüljön, mint a Földváryak. A család három gyermeke közül egyiküket, a legidősebb fiút, Eleket elhurcolták malenkij robotra. A kegyetlen erőltetett menet során sajnos előbb nagyon legyengült, majd vérhast kapott és elhunyt. A középső gyermeket, Elemért előbb Kistarcsára internálták, majd három éven keresztül a recski haláltábor foglya volt. Onnan kiszabadulva három éven keresztül másodrendű állampolgárként élte életét, míg nem 1956. október 23-án kitört a forradalom. Elemér azonnal az utcára sietett, jelen volt a Bródy Sándor utcában a tüntetésen. Ez a tüntetés arról nevezetes, hogy az ÁVH-sok itt lőttek először a fegyvertelen tömegbe. Bár ismerősei elmondása szerint a megmozdulások hangulata okán valósággal szárnyalt a boldogságtól, hiszen hitt a rendszer megdöntésének esélyében, öröme nem tartott sokáig. Találat érte, amelynek következtében a kórházba szállítás után a többórás életmentő műtét ellenére elhunyt.

A család legkisebb gyermeke, Mária, aki a fentebbi tragédiákat végigélte édesanyja mellett, az 1945 és 1956 közötti években megélt egy „majdnem kitelepítést” is, a család ugyanis az 1950/51-es kitelepítési hullámban megkapta kitelepítési véghatározatát, s csak a híres futballedző, Sebes Gusztáv határozott fellépésére és közbenjárására sikerült elérni, hogy a leánygyermekét ekkor már egyedül nevelő édesanyja mégis otthonában maradjon. Emellett a Földváry-család még Péteriben lévő, uradalmi birtokát is elveszítette, bizonyos értelemben tehát a kuláküldözések is érintették őket, s Mami – ahogyan a családban nevezték Elek, Elemér és Mária édesanyját – többször járt kihallgatáson az ÁVH-nál is. Szerencsére bántódás nélkül, élve jött ki onnan...

A Földváry-család élete igazi, hamisítatlan XX. századi élet. A történet főhősei a család tagjai, akik közül voltak, akiknek elvette az életét a Magyarországra begyűrűző bolsevik terror.

A tragédiákat elszenvedő három Földváry-Boér-gyermek közül a legfiatalabb, Mária szerencsére még él. Férjével 1956 novemberében távoztak szülőföldjükről, hogy elkerüljék a kádári megtorlást. Egyértelmű volt ugyanis, hogy múltjukkal, közismert kommunista-ellenes gondolkodásukkal, valamint Elemér október 23-i részvételével szállakáknak lennének a restaurálódó bolsevik hatalom szemében. A család így immár 63 éve Svájcban él, ahol az ország megbecsült polgárai lettek – magyarságukat egy pillanatra sem feledve.

Földváry-Boér Benedekné – azaz Mami – talán azért is, hogy gyermekei elvesztése miatti, soha el nem múló fájdalmát enyhítse, folyamatosan naplót vezetett. Naplója több tekintetben is különleges. Egyrészt részletesen, itt-ott szinte művészi igényességgel dokumentálja a megélt, tapasztalt helyzetet, viszonyokat. Nem csupán a saját élmények leírását tartalmazza tehát, de országunk helyzetéről, hangulatáról is képet kaphatunk általa. Emellett pedig különleges azért is, mert Mami – minden tragédia ellenére, amit személyesen szenvedett el – képes volt arra, hogy gyűlölet nélkül, olykor szinte érzelemmentesen írjon, és kizárólag csak a történeteket jegyezze le.

Amint azt Mária asszony elmondta, élete utolsó éveiben az lett Mami álma, hogy naplója egyszer megjelenhessen. Nem saját szenvedésük közzététele miatt, hanem azért, hogy az általuk átéltek tanulságul szolgáljanak az utókornak. Legyen egyfajta mementó, amely igazolja, hogy mire lehet képes egy társadalom és benne az egyes ember, ha hagyja, hogy eszmék, és izmusok nevében egymás ellen fordítsák őket.

Mária asszony jóvoltából – aki engedélyezte számunkra a napló kötetünkbe szerkesztett részeinek közlését, s néhány helyen maga is lejegyezte, hozzáfűzte saját visszaemlékezését – igyekszünk beteljesíteni Mami álmát. A naplórészleteket – Mária kiegészítéseivel együtt – lényegében változtatások nélkül közöljük. A kötetben emellett megtalálhatják a Földváry-család rövid történetét, Magyarország életében betöltött szerepét, illetve a család, még élő tagjainak 1956 utáni életét is. Beszerkesztettünk néhányat Földváry-Boér Elemér verseiből is, olyanokat, amelyek kifejezik világlátását, gondolkodását, s egyben megmutatják számunkra kimagasló emberi értékeit is. Mindehhez számos, korábban még soha, sehol nem közölt fotó és dokumentum társul, amellyel arcokat, tekinteteket is adunk a főhősöknek.

Bízunk abban, hogy ez a kis kötet is hozzájárul ahhoz, ami Mami célja volt: tanulságul szolgálni és elérni, hogy a Földváry-család által is átélt borzalmak többé soha ne ismétlődhessenek meg!

A FÖLDVÁRY-CSALÁD RÖVID TÖRTÉNETE

A Földvály-család egy eredeti, régi nemesi címet is kiérdemlő magyar nemzetségsű család, amelynek 1429-ig vezethetű vissza származása. A kalocsai érseknek Dunaföldváron honos familiárisai közül a XIV. század végén Solt-széken lett birtokossá. A legkorábban említett családtag Henrik 1429-ben a fajszi egyházi nemesek ispánja. Utódai közül Mátyás 1562. augusztus 9-én nyert Miksa királytól Bécsben kelt nemességeősítű címeres levelet. A család különösen büszke a nemesi levél szövegére, amelyben szó szerint ez áll: *„elsősorban a hazáért és másodsorban a királyért teljesített szolgálataért”*.

A család leszármazása ettől az időtől szakadatlan. Ekkor már a lutheri evangélikus hitvallás követői. Bálint fia, I. Mihály vette nőül Bernátfalvi Bernát Zsófiát. Fiuk, György 1644-ben már mindkét előnevet használta. Pest megyei birtokaik közül a czibaki és a dunavecsei uradalmakat 1646-ban családi közbirtoknak nyilvánították, amelyek felosztására csak a XIX. század végén került sor. A család előrelátását, optimizmusát bizonyítja a 150 éves török uralom alatt tanúsított gondolkodása is, miszerint idővel Heves, Nógrád, Hont és Győr megyében is birtokossá lettek. Főként Pest és Heves vármegyének, századokon át számos főispánt, alispánt és vármegyei tisztségviselőt adtak, továbbá magas rangú katonák, bírók, diétai követek, országgyűlési képviselők és felsőházi tagok kerültek ki soraikból.

A nemesi címet követően a bárói címet is magkapta a Földvály-család, így egyike lett a királyi Magyarország főnemesi családjainak. Abszolút megérdemelten, tehetjük hozzá, hiszen amikor a hazáért kellett síkra szállni, a Földvályakra mindig számíthatott a nemzet. Részt vettek az 1848/49-es forradalom és szabadságharc ütközeteiben – mondani sem kell, hogy természetesen a magyar oldalon. Földvály Károly részese volt a dicsőséges tavaszi hadjárat több csatájának is, Tápióbicskén például az ő vezetésével törtek át a Tápió felett átívelő hídon a magyar seregek az osztrákok vonalán. Ikertestvére, Földvály Sándor sem tétlenkedett, amíg fivére a Tápió-mentén és Vác környékén jeleskedett, addig ő a Délvidéken, elsősorban Bácskában harcolt. Földvály Gábor miatt sem kell szégyenkeznie a leszármazottaknak, mert Pest megye alispánja, s a Nemzeti Színház alapítója volt. Ennek megfelelően a kapcsolatrendszerük is szerteágazó volt. Jó példa erre, hogy nem sokkal halála előtt, torinói emigrációjából maga Kossuth Lajos is névjegyet küldött Földvály Miklósnak.

A család sajnos létszámában jelentősen megfogyatkozott az 1900-as évek első évtizedeire. Olyannyira, hogy amikor az I. világháborúban a fronton harcoló Földvály Miklós – Mami bátyja – elesett, férfiaón a család ki is halt. Ezért aztán amikor Mami hozzáment Boér Benedekhez, akkor – figyelembe véve a Földvály-család elkötelezettségét a nemzet iránt – kormányzói engedélyt kaptak arra, hogy a férj felvegye a Földvály nevet is, és innentől kezdve gyermekeiket is Földvály-Boér néven lehessen anyakönyvezni.

A BOÉR-CSALÁD

A Boér-család történetének érdekessége, hogy eredetéről régebbi források tanúskodnak, mint a Földváryakéről. A havasföldi kenézségek vezetőit adó, kun eredetű bojárságból kiemelkedő család ugyanis a Fogaras-környéki határvédelem XIII. századi kiépítésekor került a Kárpátok inneni Királyföldre. Törzsi elnevezésüket feledvén, a bojári státus emlékét őrző Boér néven váltak ismertté. Közös ősük az 1302. január 8-án említett nagyberívói Boér Konstantin fogarasföldi alkapitány volt.

Az ő leszármazottai közül való a Maroscsapón született a napló írása idején még élő kövesdi Boér Elek (Földváry-Boér Benedek testvére), aki felsőházi tag volt az országgyűlésben, a jogtudományok doktora. Boér Elek emellett a kolozsvári és a szegedi egyetemet jogtanára, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, s több jogi témájú könyv szerzője is volt. Hosszú időn át ő volt a Közigazgatósági Bíróság alelnöke. Személye jelentőségét jól példázza, hogy tagja volt annak a delegációnak, amely az első világháború után évekig Amerikában tárgyalta a magyar kormány és az egyház megbízásából, többek között a háború után elvitt egyházi javak visszaszerzéséről. A bolsevik hatalomátvételt követően természetesen mindezek a hátrányára váltak. Őt is utolérte az 1950/51-es kitelepítés, amelyet nem volt képes feldolgozni, s amelyre egészsége végzetesen ráment.

1952. január 8-án halt meg a Szabolcs-Szatmár megyei Újfehértón.

Mami sógora, Dr. Boér Elek egyetemi tanár

MAMI, AZAZ FÖLDVÁRY-BOÉR BENEDEKNÉ (SZÜLETETT: FÖLDVÁRY ÉVA) RÖVID ÉLETTÖRTÉNETE

Földvály Elemér az államtudományok doktora, országgyűlési képviselő, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Törvényhatósági Bizottságának tagja, az országgyűlés felsőházának választott tagja, a Pest megyei Evangélikus Esperesség felügyelője, s a Johannita Lovagrend egyik legrégebbi tagja volt, aki lakóhelyén, Péteriben feleségül vette Osztroluczky Elzát. Frigyükből három gyermek született, közülük Éva volt a legkisebb.

Házasságra Boér Benedekkel lépett, amely után – ahogyan azt már említettük – egyesítették a két család nevét, így jött létre a Földvály-Boér családi név.

Földvály-Boér Benedekné leány-cserkészcsapatot szervezett Péteriben: a 27-es Tarczay Anna Földműves Leány Cserkészcsapat. Összejöveleteiket a kastélyban lévő cserkész-szobában tartották. Földváryné a leányokat – sok minden más mellett – hímzésre, elsősegélynyújtásra és könyvkötészetre tanította. Ők kötötték például be a községháza törvénykönyveit. 1928-ban tizenöt leány ment el Péteriből a cserkészleány konferenciára, ahol mezőtúri cserkészekkel együtt fonójelenetet adtak elő – nagy sikerrel – a díszelőadáson a városi színházban. 1929. november 15-én pedig Anna hercegnő, a Magyar Cserkész Szövetség védnökasszonya tett látogatást Péteribe, amikor a leánycserkészek a szépen feldíszített cserkész-szobában várták a vendégeket. 1933. augusztus 10-én Csaba Gyula lelkésszel együtt tizenkilenc cserkész leányt vittek Gödöllőre a Jamboree-re, a cserkész világtalálkozóra. Nagy feltűnést keltett a péteri csapat népviselete: Lord Baden Powell főcserkész külön megdicsérte őket.

Földvály-Boér Benedekné nemcsak a cserkészleányokkal törődött, hanem odafigyelt a szerencsétlen sorsú betegekre is. Ekkortájt nagyon sok tüdőbajos volt a faluban a nagy szárazság, valamint a hatalmas porviharok miatt. Volt, akit Pestre, sőt Svájcba vitetett gyógykezelésre.

Földvály-Boér Benedeknek és feleségének három gyermeke született, kötetünk főszereplői, Elek, Elemér és Mária. A három gyermek édesapja, Földvály-Boér Benedek – aki természetesen szintén a péteri kastély lakója volt azután, hogy megnősült –, valamennyi tanulmánya során kitűnő tanuló volt. Ennek elismeréseként egy kormányzói gyűrűt kapott ajándékba a közgazdasági egyetem doktorátusának megszerzésekor. Később miniszterelnöki osztálytanácsosként az erdélyi kisebbség ügyeit intézte végtelen önfeláldozással. Sajnos egy tragikusan végződő vakbélgyulladás következtében nagyon fiatalon elhunyt.

Ez volt az első tragédia Földvály-Boér Benedekné, azaz Mami életében, hiszen egyedül maradt három kicsi gyermekével.

Mami a három gyermekével Péteriben

BANDI, AZAZ FÖLDVÁRY-BOÉR ELEMÉR ENDRE RÖVID ÉLETRAJZA

Budapest, 1930. június 15-én született, a családban második keresztnéve után csak Bandinak szólították. Gyermekkorának jelentős részét Péteriben töltötte, ahol a Földváryak kastélya állott. Az impozáns épület sorsa 1945 után hasonlóan alakult, mint a legtöbb hasonló kastélyé: széthordták a kommunisták. Iskoláit a kor legnagyobb szerűbb intézményeiben végezte: előbb a Lónyay utcai Református Gimnáziumba járt, majd a Fasori Evangélikus Gimnáziumban érettségizett. Ilyen családból származva és ilyen iskolákba járva minden esélye meg volt, hogy rendkívül értékes tagja legyen a magyar társadalomnak. Élete így is indult, azonban tragikus fordulatokat hozott. Földváry-Boér Elemérnek korán kellett felnőnie, felnőtté válnia. Bátyját, Eleket, aki nála két évvel volt idősebb, 1945 telén az oroszok az utcáról hurcolták el malenkij robotra. Mindössze két hétig élt még, vérhasban, az éhségtől gyötörve halt meg. A 14 éves Elemér segített édesanyjának a temetésben. Vélhetően és teljesen érthetően ekkor vált véglegessé benne a kommunizmusellenesség. Ezért aztán hiába, hogy a „fordulat évében”, 1948-ban felvették az egyetemre filozófiát hallgatni, rövidesen ráeszmélt, hogy neki, mint osztályidegnek aligha lehet jövője.

Külföldre szökött, de nem bírta ott sokáig, hiányzott neki a hazája. Csakhamar haza is jött, mint kiderült, vesztére. Elkapták az ÁVH-sok, s a szombathelyi állampárti pribékek előbb megkínózták, kényszervallatták, majd miután nem tudtak rábizonyítani semmit – mert nem is volt mit –, internálták Kistarcsára. Innen aztán jó időre nem is nyerte vissza a szabadságát, mert a transzportok egyikével 1950 októberének végén az akkor már működő recski haláltáborba vitték.

Egykori rabtársa, Sztáray Zoltán visszaemlékezése szerint nem volt mindennapi jelenség. Már viselkedésével is kitűnt a vele egykorú fiatalok közül. Zsenge kora ellenére bámulatos volt ismeretvilága, a magyar történelemben, irodalomban való tájékozottsága. Kerülte a vele egykorúak gyakran csak az időt agyonütni akaró szórakozásait. Maga volt a megtestesült jószág, az önzetlenség, a humánus, a becsület, az értelem, s végül az önfeláldozás. Recski idejének nagy részét a büntetőbrigádban és így a büntetőbarakkban töltötte, hogy kétszeres megpróbáltatásnak legyen kitéve. Az elviselhetetlen bánásmód, az ütés-verés, a hajnaltól késő estig tartó embertelen munka és a szisztematikus éheztetés mellett még attól is szenvednie kellett, hogy a nagyrészt növényi rostokból álló élelmet nem tudta megemészteni. Szinte csontvázra fogyott, de töretlen hittel, megalkuvás nélkül vállalta sorsát: egyetlen alkalommal sem hallották őt panaszkodni.

Hasonlóan többi rabtársához, ő is lehúzta a három évet, s csak a tábor bezárásakor, 1953 őszén hagyhatta el Recsket. Haza még ekkor sem mehetett, nála továbbra

is érvényben maradt az internálás, így Kistarcsára vitték. A lelkiismeret által öngyilkosságba taszított Jónás Béla vérbíró ítélete nyomán büntetett előéletű is maradt, ami Kistarcsáról való szabadulása után is örök szégyenbélyeg maradt a homlokán.

Amikor a börtönt elhagyhatta, „rovott” múltja miatt esélye sem volt a képességeihez mért munka elnyerésére. Így aztán volt gumigyári munkás és kazánfűtő is, legvégül pedig egy erdészeti vállaltnál dolgozott a fakitermelésen. Mind családi múltja, mind pedig a személyes sorsa arra predesztinálta, hogy amikor 1956. október 23-án elkezdődtek a forradalmi események, akkor abban ő is részt vegyen – természetesen a barikád jó oldalán. Túlélők visszaemlékezései szerint feltűnt a Margit hídnál, ahol a Bem térről visszatérő tüntetők közé állt. Jelen volt a Bródy Sándor utcában is, a Magyar Rádió épületénél, ahová a tüntetők követeléseik beolvastatásáért vonultak. Az ÁVH által itt leadott sortűzben őt is többször eltalálták. Bár a kórházba még élve bekerült, a golyók által okozott súlyos máj- és tüdővérülései miatt október 24-én drámaian fiatalon, mindössze 26 évesen elhunyt. Szerencsére a Recsken átélteteket nem vitte el magával. Az egykori rabok közül elsőként, irodalmi színvonalon vetette papírra emlékeit. Sikerült is átjuttatnia a kéziratot a határon, s *A kiszolgáltatottak* címmel egy müncheni kiadó jóvoltából meg is jelent, jó néhány Földvály-verssel együtt. A kötet ma is fellelhető, sőt a Recski Szövetség honlapján immár digitális változatban is hozzáférhető lett. Elemér célja a regénnyel az volt, ismerje meg a világ a történeteket.

Földvály-Boér Elemér

MAMI NAPLÓJA

Kedves Olvasó!

Nem szeretem, ha egy könyvben hosszú előszó van: most is csak egy-két dolgot tartok szükségesnek elmondani.

Naplót írtam, tehát egyéni élményeket, de egy egyén életében visszatükröződik egy egész kor – különösen akkor, ha úgy, mint most is, történelmi időket élünk, ha háborúk dúlnak és megváltoznak átalakulnak körülöttünk mind az életkörülmények. Följegyeztem a közérdekű eseményeket, úgy, mint azokról mi tudomást szereztünk, de megírtam néhány apró-cseprő, jelentéktelen mozzanatot is egyéni életünkből, mert ezek is hozzátartoznak ahhoz, hogy a kép, amelyet felfestettem, teljes legyen.

Amit írtam, azt egyéni szemszögből írtam, ez természetes: lehet, hogy néha tévedtem, de mindenesetre igyekeztem tárgyilagos lenni és mindenütt csak a tisztaságomat jegyeztem fel.

Talán szememre lehetne vetni azt, hogy én az emberekben csak a rosszat és rútát láttam meg: nem! Meggyőződéseim ugyan, hogy sajnos a nehéz viszonyok, amikor mindenért küzdeni, harcolni kell, amikor félni lehet az elnyomástól, bebörtönzéstől, akkor ezek az idők felszínre hozzák a legtöbb emberben, az átlagemberben a gonosz, aljas indulatokat és a gyávaságot a gerinctelenséget. De ez nem jelenti azt, hogy arra kevés kivételre, azokra, akik tisztességesek maradtak, ne gondoljak vissza tisztelettel és hálával.

„Én vagyok ennek a kornak a krónikása” – gondoltam gyakran magamban, mikor ezeket a sorokat írtam: nem is volt veszélytelen ezt akkoriban megtenni és a naplómát rejtegetni, mikor a terror uralkodott. Talán abban rejlik egyetlen érdemem, hogy ezt meg mertem tenni. És még egy gondolat vezetett írás közben: szeretnék halott fiaimnak egy emléket állítani itt, szeretném, ha ezek a sorok megőriznék az ő emléküket. Ez még nem jelenti azonban azt, hogy én jó írónak tartom magamat, mert nem vagyok az. Egy szép verset megírni, vagy egy jó regényt érdekesítően megrajzolni – igen, ehhez tehetség kell! De az én naplómát megírni nem volt nehéz, átélni volt nehéz és szeretném, ha az olvasó erre gondolna, mikor ezeket a napokat forgatja.

Földváry-Boér Benedekné

1945

Elek elveszítése...

Február 16.

Reggelinél Elekkel tréfálkoztunk, mert Ő szokta a lábasokat a maradékkal ki-nyalni: nem is kell mosogatni utána. Ezután felmosom a konyhát, elvégzem egyéb dolgaimat.

De hol marad Elek ilyen soká? Fűzős csizmájában, bundában ment le az udvarra és még mindig nem jött vissza. Ekkor látok az asztalon egy papírlapot az Ő írásával: „Budára mentem. Ne aggódjanak értem és ne jöjjenek utánam. Valószínűleg még ma délben visszajövök. – Elek.”

No, még ez is! Miért kellett neki elmenni? Dehogy jön vissza délig, addig nem tudja megjárni az utat. Én nem megyek utána, hiszen azt sem tudom, merre ment: Csepel, vagy Újpest felé és most már annyi idő telt el, hogy nem is érném utol.

Elek úgy látszik Kreutzné szüleivel indult el, miért is nem szóltak azok nekem? Már sötétedik, de még nem jött vissza. Talán már késő volt és nem engedték haza a nagyszülei sötétedés előtt. Miért is ment át? Sokat emlegette a nagyszüleit az utóbbi napokban, mióta hallottuk, hogy Buda mennyire elpusztult: talán meg akarta tudni azt is, van-e elég élelmük?

Február 17.

Elek még nincs itt, talán estére jön? Délután hallom Hollóéktól, hogy leányuk most jött át Budáról. Újpestnél át lehet jönni és csónakok is hoznak át embereket drága pénzen. De mi lehet Vele? Tudja, hogy aggódunk érte, bizonyára sietne haza. Valaminek történnie kellett! Talán munkára vitték? Csak nem fúlt a Dunába?

Február 18.

Most már biztosra veszem, hogy Eleket befogták munkára az oroszok, de vajon hová vitték? Csak tudnám hol keressem!

Február 19.

Robbantanak. Csak be ne törjenek a maradék ablakok! Bandival, Máriával krumpilis lángost sütünk, sajnos a krumpli elég fagyos. Kimegyek a Duna-partra, most látom először a szörnyű pusztítást: Lánchíd nincs, Erzsébet-híd nincs. A Királyi Vár kiégett, csak a váza van meg a tetőzetnek. Hogyan lehetne Budára átjutni?

Rettenetesen aggódom Elekért!

Február 20.

Elek fiókját rendezem, szörnyű rossz érzés vesz erőt rajtam! Elvonul előttem Elek egész élete: micsoda öröm volt a születésekor! Teleki Alice néni gratuláló sürgönye volt talán a legeredetibb: „Éljen, éljen, ezt is nagyszerűen csináltad!”

Papa Miklós utódját tekintette Elekben, Benci is, mint apa, milyen boldog volt, milyen gyönyörű virágokat kaptam tőle. De azután jött a sok izgalom... Megfázások, bélhurutok, súlyos lázzal fekvé félrebeszélt: mennyit féltettük!

Később megedződött, sovány volt, de szívós. Élénk eszű, eleven gyerek volt, már négyéves korában sokat és eredeti módon számolt: pillanatok alatt megmondta, hogy mennyi pl. 1600 x 1600. Most veszem észre, hogy folyton múlt időben emlegetem Őt. Jaj, de borzasztó! Nem, nem! Nem szabad belefűrődnöm ezekbe a rémlátásokba! Délután elnézek a Ferenc József hídhöz, de még közelébe sem szabad menni: hol lehet hát legközelebb Budára átjutni? Az utcán egy idegen Úr nagyon barátságos velem:

– Ne aggódjék semmit – mondja, amikor megtudja, hogy a fiam Budára ment – bizonyára befogták munkára valahol, ezt szokták tenni az oroszok. Majd néhány nap múlva vissza fog jönni.

Jól esnek ezek a megnyugtató szavak. Még mindig 37,8 a lázam. Csak múlna már el és ne lennék ennyire fáradt, átmennék apósomékhöz Eleket keresni, de félek Bandit és Máriát egyedül hagyni a lakásban.

Február 21.

Az újság írja, hogy Buda rettenetesen elpusztult: vajon mi lehet anyósoméknál?

Február 22.

Ma azt hittem, Elek megjött. A fürdőszobában voltam és az udvari balkon felől mint ha a lépteit hallottam volna... Rohantam ki, de nem volt ott senki. Feltétlenül át fogok menni Őt megkeresni: most kezdek jobban lenni.

Mamiék pesti otthona bombatalálatot kapott 1944-ben

Február 23.

Tésztát gyúrok, holnapra is főzök. Mindenáron át akarok jutni Budára. A házbeliek aggodalmaskodnak, óvatosságra intenek, de valamit már kell csinálni! Újpes-ten állítólag, a Duna jegén, egy pontonhídon át lehet menni.

Február 24.

Itthon minden intézkedést megtettem, 6-kor kelek és elindulok gyalog. Elég zimankós idő van, de később kitisztul. Újpest alig sérült meg. Vég nélküli hosszú a Váci út, nem ismerem ki magamat erre. Végre egy sziget elé érek, itt a Duna-ág keskeny, a jég jól kibír, bár olvadni kezd kissé. Egy darabon a szigeten megyek, majd egy pontonhídon. Odaát Óbuda látszik: jó kis kerülő a Bösörményi úthoz! De oroszok jönnek, egy mongol képű katona elkezd taszigálni: nem szabad átmenni!

Visszakergetnek.

– Hogy lökdöste magát az a Szar Jancsi – mondja méltatlankodva egy kendős asszony. Beszél ez az asszony egy fiúról, akit Szolnokra hajtottak, onnan jött vissza.

Most haza kell indulni. Sok orosz szekér jön, de nem merek felkérezkedni rájuk. Elég korán hazaérek, bekapok valami ebédet, pénzt és egy üveg baracklekvárt veszek magamhoz esetleges csónakbérre: T.i. megpróbálok MFRT-al átmenni, ezen a részen elolvadt nagyjából a jég. Elbúcsúszom a gyerekektől, Bandi 14, Mária 9 éves:

– Holnap délelőtt visszajövök – mondom.

Futok a MFRT-hez, remélem az MFRT csónakot nem fogja bántani az orosz. Többen beülünk a csónakba. Szél fúj, erősen hullámoz a víz, erősen sodor. Csak bele ne menjünk a Lánchíd roncsaiba. Valamivel előbb sikerül mégis kikötni. Budán vagyunk! Micsoda nagy szó ez mostanában!

A Batthyány utcán megyünk fölfelé, borzalmas romok vannak mindenhol! Százszorta rosszabb, mint Pesten! Mikor a Királyháza utcához érek, meg vagyok győződve róla, hogy ott senki sem él: szörnyű itt a pusztulás. De valaki jön a házmester lakásból: Apósoméék leköltöztek a földszintre – mondják –, ott fönt nem maradhattak. Tehát mégis élnek! Becsöngetek. Rosie Mama nyit ajtót. Előkerül apósom is és sógorom. Mind ijesztően sápadtak, szinte sárgán pincészinűek és nagyon lefogytak.

– Elek hazaért baj nélkül, ugye? – kérdi anyósom.

Tehát ide eljutott! Ez megnyugtat kicsit, legalább idejövet nem érte baj. Persze aggodalmaskodnak érte, mikor megtudják, hogy nincs otthon. Idejövet munkára fogták kis időre, de nem történt semmi bántódása. Sokat mesélt Pestről és élményeinkről. A házbeliek élvezték értelmes, tárgyilagos beszédét. Másnap reggel elindult hazafelé. A házmesterné fia, Holzinger ment vele, kb. 30 éves, katonaviselt, nagy darab ember és bizonyára vigyáz Elekre. Ő a feleségéhez igyekezett, aki a József utcában lakik Pesten. Apósom pénzt is adott Eleknek, hogy csónakot fizethessen.

Most már szinte biztos, hogy munkára vitték útközben... Ha csak a Dunán nem történt bajuk hazafelé. Megnyugtató érzés, hogy nem volt egyedül, Holzinger állítólag komoly, megbízható, erős ember.

Itt a ház előtt német löszeres autók robbantak fel, azért ilyen romos ez a környék.

Február 25.

Fél 7-kor kelek, sietek haza. Magammal viszem Holzinger né címét és a házbizalmi is adott egy címet, melyre üzenetet küld Pestre.

Gyorsan járok, jól esik a friss reggeli levegő. A Maros u. 6/b. Darányi Kálmánné (Bandi keresztanyja – K.A.) villája elég sivár benyomást kelt. Előtte orosz katonák ácsorognak.

– Partizán, partizán! – mutat reám az egyik, talán síruhám miatt.

– Ha én partizán vagyok, akkor Te is partizán vagy – mondom mutogatással kísérve szavaimat. Nevetnek.

Tovább megyek. Elekre gondolok. Oly sok szerencsétlenségről hallani: csónakokról, amelyek felborultak. De Elek úszni is tud: Biztosan csak elvitték valahová dolgozni és pár nap múlva talán haza is jön. Ilyen ragyogó napfényes időben nem is lehet rosszra gondolni. Két csónak felváltva viszi az embereket. „Mi az ára? 50 pengő.” Én is örülök, hogy nem került többbe. A Dagály utcánál kikötünk. 11-re már otthon is vagyok. Nem történt semmi baj a távollétemben. Bandiékát elküldöm Holzinger néhez és a házbizalmi kérésére is elmennek a megadott címre, én pedig lázasan nekiállok takarítani. Most a friss levegő és főleg az, hogy végre jobban érzem magamat, nagy munkakedvvel töltött el. Szörnyű piszok is van a lakásban: por és törmelék, a folyosó falát végig lyukasztották a repeszdarabok. Bizony nem lett volna biztonságos idefönt maradni.

Február 26.

Még mindig nincs hír Elekről.

Február 27.

Megkérdezem a Vadász utcai rendőrségen, nem vezetnek-e valami listát azokról, akiket elfognak, elhurcoltak, de csak a deportált zsidókról van valami listájuk. Délután csákányoztunk és szemetet hordunk közmunkán. Boros nem meri kivinni a Duna-partra: elindult, de visszajött. „Szedik az embereket – mondja, az a ...”

Este kovászolok, dagasztok, élesztőt nem kapni.

Február 28.

Bandi az előjáróságra megy közmunkára. Délelőtt, takarítás után nem tudom mi van velem, hirtelen olyan gyengeség fog el, hogy le kell kissé feküdnöm, talán szívgyengeség? Késő délután még szemetet kell lapátolnom közmunkán.

*Földvály-Boér Elek portréja –
kevéssel tragikus halála előtt készült*

Elekről nem írt. Majd felkeresem Holzingernét. Tehát Szentlőrincen lennének? Az a pesti oldal, onnan könnyebben hazajöhet.

Március 3.

A svédeket keresem, hogy Elekről valami orosz nyelvű írást adjanak és elmegyek Holzingernéhez. Mindent megbeszélünk. Holnap itt leszek nála, együtt megyünk. Otthon nagyon nyugtalan vagyok: Kienitz átjött a szomszédból „Gödöllőre hurcoltak sok embert, sok a vérhasos köztük.” – mondja... Miért is ijesztget engem mindenki?

Március 4.

Hátizsákba pakolok Eleknek élelmet és inget, fehérneműt. 9-kor indulok, útközben újságot veszek és Színházi Újságot, ezt Ő szeretni szokta, biztosan örülni fog neki. Vajon hogyan látom Őt viszont? Be lehet jutni valóban a táborba? Holzingerné már készen vár: gyalog megyünk végig Szentlőrincig. A MÁV telepen van a fogolytábor. Szó sincs róla azonban, hogy be lehessen menni látogatni – állítólag megszökött néhány német fogoly és azóta senkit sem engednek a táborhoz.

Holzingerné tud szerbül és beszél néhány katonával. A bejáratnál az őr élénken tiltakozik, hogy ő nem orosz.

- Hát micsoda?
- Grúz...

Március 2.

Éjjel nagyon rossz álmom volt. Elekről: beteg volt, de azután összezavarodott minden. Mária és Bandi is álmodtak róla. Csak annyit mondtak, hogy rosszat. Eddig mindig biztattam magamat, de most erőt vett rajtam a félelem: hátha beteg? Csak azt tudnám, hol van? Délelőtt egyszerre beállít egy asszony: Holzingerné küldte, üzenetet kapott a férjétől.

Egy kőhöz kötött névjegyet kidobott a szentlőrinci fogolytáborból, írja, hogy vasárnap lehet látogatni.

– Elekről nem írt?

– Nem, de valószínű, hogy együtt vannak, ha együtt fogták el őket.

Holzingerné készül hozzá vasárnap. Persze, én is megyek, de csodálom, hogy

Tiltakozása bizonyítja, hogy nem valami egységesek a szovjet birodalom népei. Otthon drótkerítéssel elhatárolt hatalmas terület a tábor, barakképületekkel. Oldalról néhányan közelebb merészkedünk a kerítéshez: a foglyok odaszállingóznak és oly távolságról, mint egy szélesebb utca, átordítanak hozzátartozóiknak. Holzinger né megpillantja férjét. Átkiabál neki.

– Elek itt van? – kérdem.

– Nincs, elvitték kórházba.

– Hová?

– Nem tudom, majd megkérdezem. Jöjjenek később vissza.

Őrök jönnek és lövéseket puffogatnak a levegőbe, hogy a közönséget elriasszák. Rettenetes hideg, bőjti szél fúj. Bebújunk egy kis bódéba és védett helyen vagyunk. A piszokról, amit ott találunk, jobb nem beszélni. Bejutunk egy irodába egy tiszt elé: ott Holzinger né segítségével előadom, hogy a fiam csak 16 éves iskolás fiú, ha megtalálom, eresszék haza.

A tiszt mondja, hogy névlistájuk nem kész. Majd holnap jöjjenek vissza, ilyen korú gyereket kieresztenek. Ha Elek itt lenne, haza tudnám őt kaparintani. Megint oda megyünk a kerítés közelébe. Megpillantjuk Holzinger t. A felesége átdobál neki néhány fej vöröshagymát.

– Eleket elvitték Ócsára kórházba, de nem kell megijedni, a saját lábán ment el. A Zsigmond Király úton fogtak el minket. Ő nem jól érezte magát és nagyon okosan beteget jelentett.

De tovább nem is beszélhetünk: néhány orosz katona riasztó lövéseket ad le a levegőbe. Nem tudunk tehát semmi mást végezni, elindulunk hazafelé. Boldog lehet Holzinger né, hogy látta a férjét, én nagyon aggódok Elekért. Mi lehet vele?

Hideg szél fúj, Kispesten sikerül egy társzekerre felülnünk: így ülve még kegyetlenebbül érezzük a szelet, de hamarabb hazaérünk, már kezdtünk nagyon elfáradni. Gondolkozom azon, hogy mit is kellene tennem. Ócsára feltétlenül elmegyek, de talán nem holnap, mert megpróbálok Eleknek igazolást szerezni a gimnáziumból, hogy ő ottani tanuló. Holzinger is ilyesmit tanácsolt. Az Erkel utcánál elbúcsúzom Holzinger nétől és gyalog megyek tovább. Sötétedik.

Március 5.

Nagyon aggódok Elekért: bizonyosra veszem, hogy vérhast kapott. Elolvastam a Lexikonban azt, amit a vérhasról ír: „A beteget éjjel-nappal állandóan székelési inger kínozza, a kínos görcsöknek megfelelően ereje rohamosan hanyatlik, csonttá-bórré lefogy s fokozódó szívgyengeség a kimerülés tünetei között már néhány nap alatt is meghalhat.”

Eddig inkább csak azon töprengtünk, hogy vajon hol lehet Elek? Hazaengedik-e és mikor? De most már az életéért kezdek aggódni... Ha kórházban van, vajon beengedik-e hozzá? Talán fel sem gyógyulhat? Igaz, Holzinger azt mondta, hogy még a saját lábán ment el. Beszélek házbellekkel, akik vidékre készülnek menni

cserélni, élelmet hozni, nekik mindegy lehet, milyen irányban mennek: ha Ócsa felé jönnek, legalább nem leszek egyedül. Így biztonságosabb. Meg is állapotodunk, hogy holnap reggel együtt indulunk.

Máriát elszalasztom a svédekhez valami írásért, Bandit pedig a gimnáziumba orosz igazolványért, hogy Elek abba az iskolába bejáró tanuló. Én két napra főzök. Eleknek valami könnyű ételt készítek. Sietnem kell, hogy elkészüljek sötétedés előtt a konyhán: villany nincs.

Március 6.

Reggel 7 után indulunk, egész kis társaság: Ők tudják az utat. A Mester utca felé kerülünk egyet, mert látjuk, hogy fogdossák az embereket (asszonyokat is szoktak), ilyenkor soha nem lehet tudni, kit visznek csak 1 napi munkára, kit visznek tovább. Azt hiszem, baj az, hogy Elek reggel indult hazafelé, a reggeli órák a levesélyesebbek és Budán úgy látszik, még vadabbak voltak, mint Pesten, mert Buda oly sokáig ellenállt.

Vég nélküli hosszú út a Soroksári út: valamikor itt HÉV közlekedett, persze most semmi. Látjuk a Fantot, mindig ez kapott bombázást. Pesterzsébet. A házbeliék ismerősök itt, de én még nem jártam erre. Útközben többen csatlakoznak hozzánk: élelemért mennek ők is dél felé. Látunk asszonyokat, akik kézikocsiba befogták magukat és roskadozva húzzák hazafelé a családjuknak beszerzett élelmet. Mert Budapest népe éhezik. A férfiak nem mozdulnak ki, mert összefogdossák őket. Útra kelnek tehát az asszonyok: hidegben, szélben gyalogolva, mint az állatok, igába fogva magukat elindulnak élelemért, ruhafélét visznek le falura cserélni és hoznak a családjuknak lisztet, krumplit, amit csak be tudnak szerezni. Ezeknek az asszonyoknak köszönhető, hogy Budapest lakossága nem hal éhen.

Végre Soroksáron vagyunk. Sváb község: rengeteg kihaltnak tetsző, üresen álló ház van benne. Orosz katonák mindenfelé. Elbúcsúzom társaimtól, Ócsa még messze van. Nem tudom pontosan, melyik út vezet arra.

Az útszélen egy kovácsműhely van, éppen patkolnak egy lovat. Sváb ember a kovács, mikor meghallja, hogy mi járatban vagyok, azt mondja, ott áll az úton egy kocsi, jó barátjáé, aki Dabasra megy, Alsónémediig el tud vinni. Odamegy velem a kocsihoz:

– Ez a hölty nekem rokon – mondja – elmehetne magával ety tarapon?

Fölkapaszodom a kocsira: néha egészen idegen emberek meghatóan jóindulátúak tudnak lenni. A fuvaros bácsinak remek kis lova van, amely gyors trappban indul útnak. Alsónémedin leszállok: most teljesen egyedül megyek tovább Ócsa felé. Köves út vezet erre is: jobbra kis nádas, barátságos vidék.

Elérek Ócsára. Hol keressem Eleket? Betérek kérdezősködni minden elképzelhető helyre: civil kórház, elöljáróság, egy üres kórház járásbírószoba /ott foglyokat őriznek/. Az elöljáróságon a magyar kommunisták alig állnak szóba velem. Hol foglyokat őriznek, oda be sem engednek. Egyetlen jobb érzésű idős bácsi szól hozzám:

– Végtelenül sajnálom magát asszonyom, és segíteni szeretnék, de nem tudom hogyan. Rengeteg foglyot hajtottak erre, volt közöttük sebesült és egészen fiatal gyerek is – katonák, civilek vegyesen –, tovább is mentek, a nevüket nem tudjuk.

Azt már látom, hogy itt budapesti értelemben vett kórház nincs, legfeljebb 1-2 házát kineveztek kórháznak és abba tették a betegeket. Eljutok egy ilyen házhoz, ahol oroszok vannak: tiszték, vagy szanitécek, nem tudom biztosan. Egyikük beszél németül.

Felmutatom a svéd vöröskereszttől kapott orosz nyelvű igazolásomat: úgy látszik, rettentően imponál neki, mert végtelenül előzékeny és barátságos. Próbáljak talán a vasúti kórházhoz menni – mondja –, a foglyok leginkább ott voltak, bár úgy tudja, tovább is mentek, de talán ott tudnak valami felvilágosítást adni.

Odamegyek, üres szobák vannak ott, priccsek, igen, volt itt sok fogoly, többnyire csak egyetlen éjjelre maradtak és mentek is tovább. Lista, névsor nem volt. Úgy látszik, le kell mondanom arról, hogy Eleket megtaláljam. Csak tudnám, hova vitték őket!?

Még az orosz parancsnokságra is elmegyek. Kérdésemre a parancsnokságon sem tudnak választ adni.

Sötétedik, szállás után kell néznem. Lupszkinét ajánlják. Kicsike szegényes viskó, Lupszkiné a gyerekeivel van a konyhán, biztos nem tud máshol helyet adni, csak egy gyerekágyban. Nem baj, akármilyen jó lesz, csak födél alatt legyek. Jól esik a meleg és jól esik ülni, egész nap annyit szaladoztam, a fáradtságra nem is értem rá gondolni.

Március 7.

Lupszkiné olyan jólelkű, hogy nem is akar semmit elfogadni a szállásért, de azért rátukmálok valami apróságot. Három asszony készül Pestre, cserélni voltak itt, majd azokkal indulok. Még beszereztem kukoricalisztet, kukoricadarát, az jó lesz puliszkának.

9 előtt indulunk. Az asszonyok a felpakolt kékikocsit tolják, húzzák, rémes elképzelni, hogy egészen Pestig kell így menniük. Hősök ezek az asszonyok! Dermesztő hideg szél fúj: végtelen hosszú útnak látszik az út.

Elek, Elek, miért is mentél el hazulról?

Csak már otthon lennék! Ez már nem embernek való: kimerítő fáradtság és hideg: a síruha alatt van egy szvetterem is, de a jeges szél csak úgy süvít rajta keresztül. Nincs más vágyam, csak ágyba bújni a melegbe és nem mozdulni. De hol van még Soroksár és azután még hazáig, Pestig: az úton egy szekér áll orosz katonával: nekibátorodom és megkérdezem, felülhetek-e? Az orosz int, hogy igen. Rásuhint a lóra gyors trappban indulunk el. Összekuporodom a szekér aljába, hogy kevésbé érjen a szél.

A kocsi megáll, fölszáll még egy orosz... Nem merészség és meggondolatlanság ez tőlem, hogy itt vágatok egy szekéren teljesen egyedül két oroszral? Pár szóval

próbáltam nekik magyarázni, hogy a „szin, Spital” a fiam kórházban van. Nem bántanak engem, sőt, mikor Soroksárra beérünk és megállunk, még ők magyarázkodnak, hogy itt le kell szállnom, tovább nem vihetnek. Hálás vagyok nekik ezért is, hogy idáig behoztak: rengeteg utat takarítottam meg magamnak.

Bizony, hosszú még az út, de gyorsan haladok. Bent vagyok a városban... Királyi Pál utca, most már igazán nincs messze a házunk. Egészen gépiesen járok már: lehetséges az, hogy az ember álomban jár? Olyan furcsa érzésem van, mintha nem lennék egészen eszméletnél: csak nem fogok itt összeesni? Fölrázom magamat, tovább megyek, ezt a kis utat már csak kibírom.

Végre otthon vagyok! Még csak 3 óra. A kapuban találkozom egyik házbeli asszonnyal:

– Nem találtam Eleket – mondom. – Sok foglyot hajtottak arrafelé, nem tudják a nevüket.

Az asszony csak rám néz, azután elmegy. Fölsietek a lakásba, s az ajtóból látom, hogy ágynemű van a díványon: talán csak nem Elek jött meg?

– Van hírek Elekről? – kérdem.

Bandi bólint.

– Van.

– Megjött?

– Nem. Majd elmondom.

Lerakom a holmimat.

– Elek meghalt – mondja Bandi. – Már el is temették Soroksáron. Itt járt egy ember, akit a soroksári temetkezési vállalkozó küldött, elhozta Elek iratait, igazolványait, amik a zsebében voltak.

Ott állok a kályha előtt, rámeredek Bandira.

– Ez nem igaz, nem lehet igaz...

Ő egy percre meghökken, azután megcsóválja a fejét:

– De igaz – mondja.

Mária ott áll mellette, csak néz rám komolyan.

– Ez nem lehet, nem lehet... – hajtogatom. – Ennek így nincs értelme, minden 2-3 évben meghal a családból valaki! Hogyan lehet így élni?

Sírni egyikünk sem tud. A gyerekek elmondják, hogy tulajdonképpen Mária vette át a hírt, ott volt a házmesteréknél, hogy akkor jött Puthárné.

– No, jó hír van Elekről! – így mondta, de furcsa nyomatékkal. Akkor az az ember, aki Soroksárról jött, átadta az iratait és mondta, hogy már el is temették. Mária a hátsó lépcsőn zokogva és a fejét fogva ment föl a lakása. Bandi a konyhán főzött, kedvesen jött feléje azt hitte, hogy a fejét verte be valahol. A tekintetét, amikor megtudta, hogy mi történt, Mária soha nem fogja elfelejteni!

Átnézem Elek iratait: levante igazolvány – ez rossz, hogy nála volt – és egy kis cédula a következő szöveggel: „Földvár-Boér Elek vagyok. Lakásom Budapest, V., Teleki Pál u. 5. 1928-ban születtem. Ha valami bajom történik, kérem értesíteni

fenti címen hozzátartozóimat, vagy ha őket nem sikerül, a házbizalmi. Előre is köszönöm a fáradságot. – Földváry– Boér Elek”

Ez annyira Elek, ez az udvarias stílus! Azt hiszem, ostrom alatt írta ezt még, miután a kalapját kilyukasztotta a repesz. Lejjebb még egy pár sor írás: „16-án átmentem Budára, 17-én visszaindultam, de útközben elkaptak és Torbágyra vittek. 18-án lenyírták a hajunkat, 19-én Érdre mentünk, 20-án Horthy ligetre, 21-én...”

Itt megszakad az írás. A túloldalon a behajtásnál kétszer is ráírva: „Kérem elolvasni!”

El lehet-e képzelni, hogy ezeket az iratokat nem Eleken találták meg? Néha olvasni olyan esetekről, hogy ruhacsere történt: nem valószínű, de bár így lenne!

– Holnap megyünk Soroksárra – mondom Bandinak –, beszélünk a temetkezési vállalkozóval.

Eszünk valamit, de mialatt próbálom gyúrni az ételt, arra kell gondolnom, hogy Eleknek bizonyára nem jutott ennivaló... Lefekszünk, a fáradságtól, elalszom... De hamarosan felriadok. Eszembe ötlük minden: Minek is kell egyáltalán fölébredni? Az az érzésem, hogy szeretnék kiugrani az ágyból és ordítani: Csak legalább sírni tudnék, vagy itt lenne Erzsébet (Mami nővére, Elek keresztanyja – K.A.), hogy beszélhessek vele. De itt van Bandi. Hallom a lélegzetén, hogy ő sem alszik. „Bandi, segíts nekem!” Szegény gyerek! Talán inkább őrajta kellene segíteni. Eszembe jut, hogy Benci a halálos ágyán megkért, ne erőltessük azt, hogy Elek legyen Péteriben, ha nem lenne kedve a gazdálkodáshoz, ne kényszerítsük erre. Meg kellett ígérnem ezt. És most se Péteri, se Elek!

Hogy lehet ezt kibírni...? És milyen értelmetlen minden, az egész élet. Milyen féltő gonddal, aggodalommal neveltük, hogy kényeztették a nagyszülők, mennyit tanultam mindig vele! Mire való volt mindez, ha most, mire felnő és önálló ember lehet, elpusztul? Éppen ő, az ő rendkívüli tehetségével! Kábult a fejem, tompa kétségbeesés lesz úrrá rajtam, de azután a fáradságtól kissé mégis elalszom.

Március 8.

Reggel összepakolok valamit és elindulok Bandival. A Kálvin térnél kerülünk egyet, mert megint látunk embercsoportokat, amelyeket munkára hajtanak. A Boráros tér után már biztonságosabb a helyzet. Most nyoma sincs a tegnapi rossz időnek? Hűvös van ugyan, de ragyogó napsütés.

– Nehéz ilyen időben elképzelni a halált – mondja Bandi.

Igen. Emlékszem, amikor megtudtam Papáról és később Mamáról is, hogy gyógyíthatatlan beteg, szeptember volt, de ugyanilyen verőfényes idő. Valahogy bántóan hatott az a napsütés akkor, a gyászhoz jobban illik a komor, esős, ködös idő, bár talán napfényben könnyebb elviselni bármit is. Most például egyáltalán nem tudom elképzelni azt, hogy Elek meghalt volna. Jólesik az is, hogy nem vagyok egyedül, hanem itt van Bandi mellettem. Beszélgetünk. Bandi azt a nézetét fejti ki,

hogy talán nem is szabad a földi életnek jelentőséget tulajdonítani, túlértékelni és a földi örömekben nem szabad részesedni.

– Dehogynem – felelek – Bandi, van egy angol könyv, azt majd elolvassuk együtt. „By an unkown Disciple” egy ismeretlen tanítványról, mint egy ismeretlen tanítvány, egy, aki nem tartozott a tizenkettő közé, feljegyezte volna, egyéni megvilágításban Jézus életének főbb mozzanatait. Itt azt olvashatjuk, hogy Jézus tetterős életvidám ember volt, csak úgy áradt belőle az életkedv, a biztonság, a kiegyensúlyozott nyugalom. Ezért is volt olyan hatással az emberekre. És hiszem, hogy ez így is lehetett. Amit az élet nyújt – tiszta és becsületes örömet –, azt meg kell ragadni. Bandi azonban azt hiszem, hogy tökéletesen megváltozott a tegnapi napon. Ő, aki minden földi öröm megvetéséről beszél, nem azonos már azzal a kisfiúval, aki úgy tudott kacagni, hogy mindenki, aki látta Őt, vele együtt nevetett!

Minden észszerűség ellenére ugyan, de még pislákol bennem némi kis remény, hogy talán mégiscsak valami végzetes tévedés és névcseré történt csak. Itt is vagyunk már Soroksáron. Andrászi temetkezési vállalkozót nem nehéz megtalálni, ott van a cégtáblája főúton. Ott van Ő maga, egy sváb ember az udvaron. Igen, hogyne, emlékszik, az a budapesti levante, Ő küldte el az iratokat. Itt halt meg a szomszéd házában...

Tehát mégis igaz...

Átmegyünk a szomszédba: itt vannak még a társai, az ablakon át beszélgetünk velük. De leküldenek még egy másik épületbe is, ott foglyok vannak. Megpillantom az udvaron Holzinger, az is megismer – valami furunkulussal küldték ide kezeltni.

– Eleket Aradra vitték – mondja.

– Bandi, hallod? – egy percre föléled bennem a remény, hátha mégis valami névcseré történt... Bandi a fejét rázza.

– Nem érdemes ilyenekben bízni – mondja.

Visszamegyünk abba a házba, ahol Elek meghalt: nem kórház az sem, egy elhagyatott üres épület, ahová bedugták a betegeket. Megengedik, hogy bemenjünk a szobába. A sarokban vaskályha, előtte dívány, azon egy sápadt német katona fekszik, a másik sarokban pedig egy magyar katona, a szobában fönt jár egy civil, az már jobban van.

Mikor belépünk, szemrehányásokkal fogadnak: micsoda anya az, aki nem jön a fia után? Ők üzenetet küldtek egy magyar vöröskeresztes ápolónővel és az azt mondta, átadta az üzenetet.

– Üzenetet? Nem kaptam én semmiféle hírt.

Megdöbbennek.

– Hát nem ment volna el? Ide másnap beszólt és azt mondta, átadta az üzenetet.

– És ezt egy magyar vöröskeresztes ápolónő teszi, ilyen lelkiismeretlen tud lenni... Ha idejében kapom a hírt meg lehetett volna még menteni Eleket.

A civil tagadólag rázza a fejét.

– Még aznap éjjel meghalt. De megnyugodott, hogy üzenni tudott.

Most azt kérdezem, hogy hogyan nézett ki? A személyleírás ruházat sajnos ráil-
lik: barna síruha, bunda, szemüveg.

– A Zsigmond Király úton fogtak el minket – mondja a civil – voltunk vagy ezren... Hogy fiatakorú? Nem törődtek azok semmivel: volt közöttünk 13 éves gyerekek is. Munkára nem vittek, csak hajtottak mindig, tovább, céltalanul. Torbágyon kibombázott, huzatos, hideg templomban, a földön háltunk, volt közöttünk beteg is. Lehet, hogy Ő akkor kapta a bajt, megfázott, vagy ragály volt ez. Még inni sem adtak, útközben hólevet ittunk. Enni nem kaptunk, egyszer osztottak csak valami ételt: mi volt ez ezer embernek! A falubeliek vinni akartak nekünk élelmet, de olyan kegyetlen volt az őrünk, hogy nem engedte, sőt a falun kívül volt csak szabad letáboroznunk, ahol senki sem jöhetett a közelünkbe, így ételt sem hozhattak oda. Szökni? Aki kilépett a sorból, lemaradt, azt agyonlőtték. És meneteltünk tovább... Érd, Horthy liget, átkeltünk a Dunán, Ócsára vittek, majd Szentlőrincre.

– Aha, tehát Ócsán Szentlőrinc előtt voltak.

– Igen. Ott Ő már nagyon beteg volt, elhozták ide Soroksárra, de még gyalog jött ide. Úgy lefogyott, leromlott, azt hitték itt, hogy egy öreg ember, nem úgy nézett ki, mint egy gyerek. Itt lefeküdt, azon a díványon volt, ahol most az a német katona. Nem evett semmit. Egyszer krumplit akartak nekünk beadni az ablakon, de nem engedték azt sem. Volt egy kis darabka kenyér, leves, mondtam neki, hogy egyen, de nem akart, csak mindég inni kért, folyton szomjas volt. Pedig úgy kérleltem, hogy egyék.

Bizonyára nem tudott – gondolom magamban –, kiszáradt a torka. És ilyen állapotban mennyit menetelt – hogyan is bírta! Itt lefeküdt és akkor azt hiszem, elhagyta az ereje, feladta már a küzdelmet...

– Akkor éjjel sokat hánykolódott az ágyában – folytatta a civil –, mondta, hogy fázik, meg hogy a szíve... Sokat forgolódott, azután egyszerre csak sóhajtott egyet és elcsendesedett... Vége volt.

Bizonyára a szíve nem bírta – gondolom. Bandi egészen elváltozott arccal mered rám.

– Mami, ez szörnyű – mondja. – A leborzasztóbb módon halt meg.

– Igen, gondolom, éhen halt, végelgyengülésben...

Látom magam előtt, mint szőke loknis kisgyereket, karácsonykor elhalmozva ajándékokkal: mindig vitáztunk a nagyszülőkkel, hogy ne kényeztessék el annyira. És most úgy halt meg, mint egy útszéli koldus, vagy még ennél is rosszabbul – éhen! És egyedül, teljesen egyedül, idegen környezetben.

– Nem mondott semmit? – kérdezem. – Nem beszélt rólunk? Nem mondott valamit?

– Nem sokat. Csak azt mondta, hogy a nagyszüleit ment látogatni és hogy bizonyára aggódnak érte otthon. De ezután üzent haza és megnyugodott, hogy tudott üzenni. De még azon az éjjelen meghalt.

Nem is tudom felfogni az értelmét mindannak, amit hallok. Mintha egy könyvben olvasnám, egy rémregényben. De hogy mi lennének a szereplők benne? Olyan valószínűtlen mindez.

Megkérdezem az emberek neveit, akikkel beszélünk, hátha még hozzájuk fordulunk egyszer. A civil egy cukrászsegéd, ifj. Karoczkay András, Bp. VII., Szaboly utca 5. sz., Hevesi Antal házmesternél lehet érdeklődni utána. A sebesült magyar katona neve Fenster Mátyás, Kercseliget, Somogy megye, valószínűleg sváb. Karoczkay bőbeszédű, élénken adja elő a mondanivalóit, Fenster Mátyás hallgatag. Csak egyszer szólalt meg.

– Azok az álmatlan éjszakák – mondja –, mennyit gondolkozik az ember azokon!

A sápadt német katona csendben fekszik, bizonyosra veszem, hogy az is meg fog halni. Ételet hoznak be: közönséges mosogató vederben káposztalevet: gyufaszálak úszkálnak a tetején. És ezt adják vérhasos betegeknek! Ebből kellett volna Eleknek enni?

– Most jobb a koszt – mondja Karoczkay és szavaiban nincs is gúny –, azelőtt még ezt sem kaptunk.

Csoda, ha itt még egyetlen ember is életben marad! Elbúcsúzunk, visszamegyünk a temetkezési vállalkozóhoz.

– A sírásó meg tudja mutatni a sírt – mondja –, homokos földbe temettük a dombnál, koporsó nem volt. Temettünk egy másik leventét is, azt a Dunából fogták ki. Vérhas rengeteg van a foglyok között, sorra halnak meg. Ha el akarják vitetni a fiút, jó lesz minél hamarább, most még nem kell semmiféle engedély... Majd én nem írom azt, hogy vérhasban halt meg, mert az ragályos betegség.

Beszólunk egy koporsóshoz a közelben, de nem tud adni koporsót. Megtaláljuk a sírásót. Emlékszik Elekre, átkísér a középső temetőbe, megmutatja sírt: fejfa nincs, koporsó sem, egy így idő múlva teljesen teljesen jeltelenül porladna el. Vajon tényleg Elek nyugszik itt benn? Sok friss sír van a közelben, orosz katonasírok is. A temetőn túl ellátni a földekre, enyhe tavaszi levegő száll felénk... Egyedül maradunk. Üres a fejem, nem tudom felfogni, mintha csak álmodnék, vagy valami idegen személlyel történnék mindez! De indulnunk kell tovább, sok idő eltelt már és sötétedés előtt haza kell jutnunk. Hol lehet itt koporsót kapni? Estére hazaérünk, még sötétedés előtt.

Március 9.

Hallom, hogy Hajós né ház mestere a Szép utcában tud koporsót készíteni, csak deszkákat kell hozzá vinni. Beállít egy teológus Budáról, apósom küldte, vele megüzenhetem, hogy mi történt Elekkel. Hogy kétségbe lesznek esve Ők is, de talán átjön hamarosan apósom segíteni. Ezek után nekifogok Bandival deszkákat keresni Elek koporsójához. A padlásról még tavaly tűzveszély miatt a fa alkatrészeket le kellett szerelni, a pincébe raktuk.

Március 10.

Felhozzuk a deszkákat, majd Bandival elmegyek egy címre, a Vilmos Császár útra, ahonnan kézikocsit hozunk, rátesszük a deszkákat és ketten elhúzzuk azokat a Szép utcába a házmesterhez, aki majd koporsót csinál belőlük. A kocsi elég nehéz, csúf, latyakos idő van. Egyszerre Bandi az mondja:

– Tudja Mami, az életnek a legszebb pillanata a halál.

Milyen igaza van...! Vége minden földi bajnak és odaát várnak minket azok, akiket elvesztettünk. Csak később jut eszembe, hogy ez tulajdonképpen nagyon szomorú mondás egy 14 éves fiú részéről!

A Szép utcában kopott, sovány, szemüveges férfi áll. Megismerem: báró Kaas Albert egyetemi tanár, összejártunk velük. Odapillant felénk, nem is nagyon nézi, mit hozunk.

– Ez maradt csak az ostrom után? – kérdi.

Megmondom, hogy a fiam meghalt. Megütközve néz rám – olyan borzasztó ez, hogy nem is tud mit mondani. Ők a Várban voltak, mindenük kiégett.

Mire hazaértünk, már egészen sötét van.

Március 11.

Levelet küldök Bódisnak Péteribe (Bódis volt a péteri birtok erdészgazdája – K.A.), megírom, hogy Elek meghalt és kocsit kérek a temetésére. Kérem, hogy Péteriben rendezzen el mindent előre. Írok a soroksári temetkezési vállalkozónak is, jelezve, hogy a napokban jövünk. Vasárnap van. Délelőtt Bandival és Máriával templomba megyek. A Deák téri templom megrongálódott, a József utcában, a diakonisszáknál tartanak istentiszteletet. Raffay püspök beszél, valamikor Ő konfirmált engem. Bár évek óta beteg, külsőleg most is szép szál ember, igazi magyaros típus, gyönyörű öblös hangja van. Beszéde mintha egyenesen nekünk szólna: a halálról s a földi élet értelméről szól. Vajon sejt-e valamit Elekről?

Többször felénk néz. Szeretném ezt a beszédet írásban megkapni!

Az istentisztelet végén hozzám siet a leánya, Mártha.

– Mi van Elekkel? – kérdezi rémülten.

Úgy látszik, amikor meglátta Mária hajában a fekete szalagot, már rögtön rosszat sejtett. Mikor meghallja, hogy Bandival ki akarok menni exhumáltatni, felajánlja, hogy Máriát azalatt küldjem hozzá. Mielőtt hazamennék, még el kell mennem a Baross utcába koporsófestéért: végre sikerült mindent megszereznem és elviszem a Szép utcába a házmesterhez. Ezek az idegen emberek, ahol jártam, mind nagyon szolgálatkészek velem, részvétellel kérdeztek ki Elekről és ők is hasonló eseteket meséltek, akiket munkahelyre menet kaptak el és hurcoltak el...

Vajon miért csinálják ezt az oroszok? Mi a célja ennek? Hiszen Eleket pl. és a társait, még csak nem is dolgoztatták, csak hajtották egyik helyről a másikra céltalanul, élelem nélkül. Valahonnan azt hallottam, hogy az oroszok olyan nagy számú hadifogolyról számoltak be jelentéseikben, ami nem létezett, tehát hogy ez a szám

meglegyen, egyszerűen az utcáról fogdosták össze az embereket: civileket, munkásokat, iskolás fiúkat, mint Elek...

Nem hiszem, hogy ilyesmi valaha is előfordult volna a világtörténelemben, legalábbis európai nemzetek között nem. A tatárok igen, azok öldöstek, pusztítottak, de az 1241-ben volt, a törökök is rabságba hurcoltak embereket, janicsárokat neveltek, de azóta pár évszázad eltelt.

Múltkor Holló dr. fejtegette – akinek pedig felszabadulást hozott az orosz –, hogy ilyen csapás még nem érte Magyarországot a történelem folyamán soha: a tatárjárás is kismiska ehhez képest, mert akkor el lehetett bújni erdőkbe, mocsarakba, de most hova bújjunk? A tatárok hamarosan ki is mentek, de az orosz Isten tudja, mikor fog kimenni innen? Márkus Stefánia doktorné, Holló sógornéja, amikor meghallotta, hogyan hajtották és éhezgették Eleket, csak ennyit mondott:

– Das Selbe in Rot! Vagyis: ugyanaz vörösben.

Igen azt teszik ezek is amit a náci a zsidókkal, csak attól tartok, a világ az utóbbiról nem fog értesülni, és kizárólag csak a zsidók ellen elkövetett rémségekről fog tudni.

Március 12.

Gondoskodnom kell Mária elhelyezéséről. Raffay Mártha kissé messze lakik, fáradt vagyok odamenni. Megpróbálom, hogy a rokonság köréből vegye őt valaki magához. Számítani kell arra, hogy kb. 3 napot leszünk távol. Egy nap az út Soroksárra és az exhumálás, egy nap Péteriben a temetés, harmadik napon vissza. Megkérdezem O. nénit.

– Hogyne, Mária lehet itt – feleli –, csak éjjelre nem.

Szó nélkül eljövök, könyörögni nem fogok és ha éjjelre nem lehet ott, akkor nincs értelme az egésznek. Majd itt marad a házban: Ráczékhoz mehet, úgy is legszívesebben ott van: nagyon összebarátkozott Rácz Marikával a pincében.

Március 13.

Sok apró intézni valóm van. Nagyon letört és fáradt vagyok. Megérkezett a szer Péteriből.

Március 14.

Már 4-kor kelek, előkészíték Eleknek holmit. Mit adjunk rá? Előveszem azt a sötétkék öltönyt, melyben a táncórákra járt. Valami csipkét is találok, amellyel letakarhatjuk. Az éjjel volt egy álmom, mely egészen felizgatott: ott voltunk Soroksáron, exhumáltuk Eleket, felnyitották a sírt, és akit kivettek belőle, az egy idegen ember volt! Most is látom magam előtt: nagy koponyájú idegen férfi...

Oh bárcsak így lenne! De nem, mégsem lehetséges hiszen minden stimmelt, amit a társai és a sírásó róla mondtak. Mégis: teljes bizonyossággal csak most fogjuk megtudni, hogy Eleket temették-e ott el. Bandit kérlelem, hogy majd ne nézzen

oda, ki tudja, nem változott-e meg nagyon, de Bandi látni akarja, akárhogyan, őt ne kíméljem!

Elindulunk: Bandi, én, és ketten Péteriből!

Megállunk a Szép utcában, föl vesszük a koporsót. A Soroksári úton rengeteg az orosz: katonák, szekerek – úgy látszik a Dunántúlon újabb ellentámadás kezdődött. Megérkeztünk. Beszólunk Andráczihoz, elmegyünk a temetőbe, várjuk a sírásót. Leülünk Bandival. Jóleső melegen süt a nap: talán ma van az első igazi szép tavaszi idő. Jól esik melegedni a napon a dermesztő hideg szelek után... Olyan lettem, mint egy állat, hogy az életnek ezek a primitív kellékei elsőrendű fontosságúak nálam, a szellemiek, az érzések, mind eltompultak.

A sírásó megkezd munkáját, könnyen megy ez a homokos földben. Még nem akarok odanézni. A kis halottas ház előtt a földön egy rakás tuja, abból szedek össze egy csokorra valót – és most odamegyek a sírhoz... Igen, ez Elek. Ismerős és mégis idegen: a csontokra majdnem rászáradva a bőr. A halál így megváltoztatta? Csak később jut eszembe, hogy ő már a halála előtt lehetett ilyen, annyira lefogyott. A homok helyenként rátapadt a kezére, arcára. Azt most lemosom parfümmel. Átöltöztetem...

Eleket befektették a koporsóba, ráteszik a szekérre a koporsót, ott a tuja csokor. Megkeresem Andráczit, a temetkezési vállalkozót, roppant rendes ember, nem akar elfogadni tőlem semmit, de amikor szalonnát adok neki, abból, amit Tercsi küldött, azt felcsillanó szemmel, köszönettel elfogadja. A sírásót is szalonnával fizettük. Andráczi a halotti leletbe azt írja, hogy Elek tüdőgyulladásban halt meg: a vérhas ragályos, talán nem lehetett volna engedély nélkül elvitetni.

– Ha én nem küldök értesítést – mondta Andráczi –, soha az életben nem tudták volna meg, hogy mi történt vele.

Ebben igaza van: keresném most is, várnánk a hazatérését... A halála napjára nem emlékeznek teljes pontossággal, de Karoczkay is, a cukrász és Andráczi is azt mondják, hogy 1-jén éjjel halt meg. Akkor volt nekem az a rossz álmom: mindhárman róla álmodtunk.

Bandi csak utólag mondta el, hogy mit: Elek eléje állt és azt mondta: „Te Bandi, én most meghaltam, nektek még nagyon sok bajt, veszélyt kell kiállnotok, de a végén jóra fordul az életed.”

Különös ez a távolból való megérzés: mikor 12 éves koromban Miklós meghalt, azt abban az órában megálmodtam, de olyan eleven erővel, hogy másnap állandóan ennek az álomnak hatása alatt álltam.

Elindultunk. Köves úton megyünk Szentlőrinc felé, ezen az úton hajthatták Eleket, mikor betegen idejött Soroksárra. Mit szenvedhetett: az már megváltás lehetett neki, hogy le tudott feküdni... Az a soroksári, úgynevezett kórház, az a primitív szoba, ha mást nem is, de annyit nyújtott, hogy fekvőhely volt benne és a vaskályha közelében meleg...

Azt hiszem, az volt a baj, hogy Elek Holzingerrel indult útnak, az egy nagy darab ember, aki katona volt... Eleket vele látták, azt hitték katonaszökevénynek mindket-

ten... Ha én ott vagyok, addig követtem volna őket, míg kiadják nekem a korára való tekintettel. De én akkor Pesten voltam és a láz gyöngített. De még ha Soroksárról kapok üzenetet... Miért is nem üzentek hamarabb, hiszen annyi batyuzó jött arra! Ha értesítést kapok még, talán meg tudtuk volna menteni. Amit vittem neki: állati szén, az gyógyszer. Talán evett volna kicsit az élelemből, amit vittem, értesítettem volna Stühmer doktort, valahogyan hazaszállítjuk, ápoltam volna otthon, talán meggyógyulhatott volna. Vagy még mi is, Bandi is, Mária is megfertőződünk volna? Ki tudja?

Az Isten úgyis elhagyott minket!

Itt van balra tőlünk a szentlőrinci fogolytábor, itt álltam Holzingerével a túloldalon... Akkor még reménykedtem.

Megyünk tovább Vecsés felé. Majd néhány hónap múlva, ha már lesz vasúti összeköttetés, ki kell menni újra Péterire... Nálunk, protestánsoknál gyászmise nincs, de tarthatunk egy szép gyászünnepeket. Átesszük Eleket más, rendes, szép tölgyfa-, vagy vaskoporsóba, eljönnek a barátai, ismerősei. Csendes tüntetés lesz ez a temetés az oroszok brutalitása ellen. Persze, ha még akkor is az országban lennének, vigyázni kell a beszéddel, de azt nem büntethetik, ha ismerősei összegyűlnek a sírjánál. Ott lesznek Elek osztálytárai, Vámos, a jó barátja és szomszédja, a tanárok, a rokonság, ismerősök, apósomék... Most csak Bandi van mellettem. Ez a szegény 14 éves fiú, mit élt át ezekben a hetekben!

Hosszúberekben vagyunk, itt leszállunk, gyalog megyünk... Fáj a lábam, egy seb kezd kissé gennyesedni. Már erősen sötétedik. Beszólunk Csabához, a lelkészhez. Úgy képzeltem, hogy Eleket a templomban ravatalozzák fel, de persze változtak az idők, most ezt nem lehet. Egyenesen a kriptába viszik a koporsót. Ott már vár Bódis, az erdész és a néhány hűségese ember a faluból.

Holnap délelőtt lesz a temetés.

Március 15.

Megint Bódisnál aludtunk, de nagyon fáj a fejem és valami szívgyengeség-félfém lehetett az éjjel. Hideg vízzel mosdom, az kissé helyrehoz...

9 órakor, a templomban van egy ima, azután kimegyünk a temetőbe. Csaba igazán nagyon jól és meglepő bátran beszél, nem is hittem volna róla, hogy így merjen! Fölpillantok a gyászoló közönségre: milyen kevesen vannak, az a pár hű emberünk, jó barát és azután inkább csak gyerekek. Milyen rengeteg tömeg volt itt a többi temetésen, Miklósén, Bencién, Papáén, Mamáén...

Persze most félnek a falubeliek idejönni, hiszen Elek egy burzsuj, akit megölt az orosz. A háttérben pedig ott áll egy orosz katona, lehajtott fejjel, tisztességtudóan. Ellenség, de azért mégis sokra becsülöm Őt.

Messze, a Duna felől ágyúszó hallatszik egészen erősen, persze még folynak a harcok. Igazi katonatemetés ez, Elek is úgy halt meg, mint egy katona, mint sok más magyar ember a fogságban: háború áldozata ő is.

Leeresztik a koporsót a kriptába, visszahelyezik a nyílásra a nagy követ... Én még tisztogatok, söprök itt. A kriptá ablakai betörték, azokat majd meg kell csináltatni, de később, ha már konszolidálódott a helyzet.

Bódisnál ebédelünk. A délután prózai dolgokkal telik el, de még jó, hogy el vagyok foglalva: liszt után járok, nem öröltethetnének? Az utcán emberek állítanak meg, és sajnálkoznak...

Mit sajnálnak ezek rajtam? Én eltompultam, nem érzek semmit.

Estére Bódisnál egész kis társaság gyűlik össze, Tercsi, Rozi, Duchonné, Havasiné. Mind hozott élelmet nekünk, van már liszt, krumpli, tej. Persze nem ingyen akarom, adtam és adni is fogok ruhaneműt, egyebet cserébe, de ezeket az embereket mégis a jó szívük hozta ide. Az öreg kertész, aki nagyon szegény és a Hornyák kézbesítő özvegye egy csomó tojást hozott, ez igazán megható...

Hallom, hogy a kommunisták a községházán nem akartak engedélyt adni, hogy a szekér eljöjjön Elekért, de az ott állomásozó orosz katona felpattant: „Mi az, egy fiú holttestét akarjátok elhozni? A kocsi el fog menni!”

Odajönnek Csabáék is, Csabára alig ismerek rá, eddig szelíd, inkább puha embernek ismertem őt, de most szinte reszket a felindulástól.

– Igen, kipusztítják nemzetünket és mi tehetetlenül, ökölbe szorított kézzel nézzük. Odajött hozzánk.

– Bandi! Ne felejs el semmit – mondja. – Ígérd meg! Nem szabad felejteni.

1945

„Az élet pedig megy tovább...”

Március 25.

Elek temetésével lezárult egy fejezete életemnek. Ő ott maradt Péteriben, de Péteri is már csak a múlté, leszakadt az is tőlünk... Az élet pedig megy tovább, döcögve, abbahagyni nem lehet. Az asztalnál már nem négyen ülünk, az egyik oldal üres: szemléltetően mutatja ez, hogy valami egység megszakadt.

„dic Tafelrunde”, most egy űr van ott, egy pótolhatatlan hiány.....szorongó érzés fog el: csak legalább ez a mostani 3 hely maradjon betöltve! Ne támadjon még újabb rész a körünkben!”

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése

Március 25.

Péteriből hazaérve Mami lába nagyon fáj, egy seb elgennyedt, hívni kellett Márkus Stefánia orvosnőt. A doktornő a házukban lakik, dr. Holló ügyvéd sógornője. Azt mondta Maminak, hogy ha ezzel a lábbal mozog, feltétlenül vérmérgezés lesz belőle. Borogatás, Ultraseptill kell. Mami és Bandi távollétében Ráczék velem nagyon kedvesek voltak. A Deák téri Evangélikus iskolában részemre elkezdődött a tanítás. Bandinál is a Lónyai utcai Református Gimnáziumban, ő magántanuló akar lenni. Mondta, nem Elek miatt (bár mindketten oda jártak, reá emlékeztetett minden), de otthon is tud tanulni és többet segíthet Maminak. Azon kívül reggelenként még fogdossák az embereket és viszik robotra...

Elfogták az oroszok Mici nénit, Mami sógornőjét. A férje, Huszár Aladár volt a főpolgármester, Őt a németek vitték el Dachaubá, ott is halt meg.

Mami lába kezd javulni, így Istentiszteletre elmentünk hárman. Raffay Mártával, a püspök lányával jövünk hazafelé. A város képe: autó, villamos nincs, rengeteg ember az utcákon, járda vagy úttest, mindegy, mert forgalom nincs. Kirakatok, ablaküvegek nincsenek, sok lebombázott, tönkrement ház, a belövések nyomai mindenütt, de itt-ott egy-egy üzlet sarkában árusítani kezd néhány élelmes ember: gyertyát, pogácsát, méceszt, cipőfűzőt! Néha kiálltást hallani: kaput, kiálltja, aki haza akar menni, mire az őrségre kijelölt személy kaput nyit! Így védekeznek a házak lakói a zabrálasok ellen.

Megjelent az új törvény a földosztásról: 1000 hold felett semmi (nekünk 1000 volt), 1000-en alul 100 hold, ha Budapesthez 50 km-nél közelebb van, akkor 50 hold. Tehát nekünk 50 hold maradna.

Mami mondta: „Mikor vitézi birtok lett Péteri, akkor megkötötték, hogy adóságot fölvenni a földre, sem földet eladni nem szabad. Nekünk ez soha eszünkbe sem jutott volna: ékszer, vagy egyéb vagyontárgy az más, azt el lehet adni, de a föld a péteri határ, melynek minden rögét ismerem, olyan, mint egy élő valami, amely hozzánk tartozik, szeretjük, hogyan is adnánk azt oda idegennek!”

Március 28.

Teleki Hanna néni jön hozzánk, ők az ostrom alatt hűvösvölgyi villájában apósuknál voltak. Karácsonykor légi riadó volt, lövöldözés... Az előszobaajtót akarták becsukni, mert világosság szűrődött oda, belöttek a nyilasok, Palkót eltalálták, a szülők szeme láttára fröccsent a feje a falra...

– Bocsánat, azt hittük partizánok – mondták a nyilasok, ezzel el volt intézve a dolog. Bandi legjobb barátja volt.

Március 31.

Mami és én Budára, a nagyszülőkhöz mentünk át a Ferenc József-hídon. Ez még állt. A Margit-hidat, a Lánchidat, az Erzsébet-hidat és az összekötő vasúti hidat robbantották fel a németek. Jó nagy kerülő gyalogosan. Buda szörnyen elpusztult! Itt persze tovább tartott a harc, mint Pesten.

Nagypák soványan, betegesen, de élnek. Elek halála nagyon megtörte őket. Hazamenet Bandi magas lázzal fekszik, keze meggyült, közmunkán sérült meg.

Április 1.

Húsvét vasárnap kórházat keresni nehéz, de a Bókay Klinikán felvágják a sebét, Bandi remekül tűri a műtétet...

A mindennapi élelem beszerzése igen nehéz. Tejtermék, hús nincs, szerencsére mi szeretjük a hüvelyeseket. És „szerencsére” télen volt az ostrom, nagyon hideg volt, most a sok rom között, piszokban rengeteg a légy, nagy járvány lehetett volna, ha melegben van az ostrom. Mami mondta, egyik budai látogatásnál útközben én „szakértelemmel” megállapítom: itt hullaszag van.

Április 7.

Jön két család a lakásunkba, később még egy és ők lesznek éveken át a társbér-lők. Nekünk maradt az utcára nyíló ablakos szoba és a hátsó udvarra nyíló kicsi szoba.

Április 8.

Mami Baumgartnerékkal (Mendén volt birtokuk, az apát elvitték koncentrációs táborba, az asszony és fia a gettóból Pesten élve hazajöttek. Sári néni Mami

jó barátnője lett, nagyon kedveltem őt!) kiment Péteribe. Baumgartnerék Mendére mentek. Beszélgettek útközben a földbirtokosokról általában. Szerintük a kereskedő, orvos, ügyvéd mind több pénzzel rendelkezett, mint a földbirtokos, sőt a köztisztviselők is, mert a földbirtokosnak, ha befolyt valami jövedelme, azt is sürgősen a birtokba ölte bele. A földbirtokos ellen mindenütt uszítottak, mesterségesen szították az ellentéteket úr és paraszt között. Itt a középbirtokosokról volt szó, nem az arisztokratákról. Persze volt hiba is, ahol nem foglalkoztak eleget a néppel...

Mami Péteriben egyenesen Bódisékhöz megy, szegények nagyon megijedtek, nagy a terror a faluban.

Április 9.

Reggel egy csomó látogató felkeresi a faluból Mamit. Kimegy a rétre, a zöldségeskertbe, és a majorba. Bódisékhöz visszaérve izgatottan fogadják avval, hogy a község házból keresték.

– Tudom – mondta Mami –, én kérettem Jábert és a többieket, hogy egy megbeszélésre összejöjünk. (Még hisz az 50 holdban!)

Délután átmegy a község házára. Jáber és a többiek ott vannak. Elmondja terveit, a házból csak 1-2 szobát szeretne rendbe hozni, ablak, ajtó maradék bútorral. A földből, ha esetleg 50 hold, de esetleg 300? Különlegesen segítők részére, törvény szerint búzát, cukorrépát termelni, esetleg konzervgyárat létesíteni szövetkezeti alapon.

– Péteriben rengeteg gyümölcs, zöldségféle terem – mondja Mami. Jáber bólogat. Aztán azt kezdi fejtegetni, hogy azé a föld, aki megműveli, mindenkinek csak annyi földje lehet, amennyit saját kezével megművel.

– Maga nem dolgozott segéddel a műhelyében? – kérdi Mami.

– De igen.

– No lássa! Azért mégsem veszik el a műhelyét!

Általában figyelemmel hallgatják meg. Tanulmányozza a földosztási rendeletet, általában sok a közmunka. Elöljáróságra kell menni hajnalban, ott beosztják a munkákat. Mami elmegy a tiszti orvoshoz – a lába még fáj –, ahogy az a nagy sebet meglátja, azonnal ír néhány napos felmentést.

Egy vicc az ostrom alatti időből: „Amerikában félelem nélkül élnek az emberek, Budapesten pedig élelem nélkül félnek.”

Április 28.

Csaba lelkes felkereste Mamit, figyelmeztette, ne menjen ki Péteribe. „Az a recept náluk – mondja Csaba –, hogy ha valakit kísérnek, akkor előre eresztik, majd ráfogják, hogy szökni akart és hátulról lelövik.” (Palasik Mária „Félelembe zárt múlt” c. könyve 106. oldalán ír erről, a könyv 2010-ben jelent meg!)

Május 4.

Kalina jön Péteriből: szegény Csaba eltűnt. Sötétben jöttek a lakására, elvitték a Községházára, azóta nyoma veszett. Azt rebesgetik, hogy rettenetesen megkínózták, holtteste talán a döggödörben, mésszel öntötték le... Szegény ember! Még Ő jött figyelmeztetni Mamit, hogy ne menjen Péteribe...

Május 7.

A Corzo moziba megy Mami Bandival, a „Maria Walenska” filmet adják. Egy jelenet van benne, amit a cenzúra elfelejtett kivágni. Egy lengyel főúr kastélyába orosz katonák mennek, garázdálkodnak, bekötik a lovakat az ebédlőbe, stb. Elmennek, később hazatér a főúr fia, mondja neki a főúr: *„Mindent másképp fogsz látni az otthonodban fiam, az oroszok átrendezték orosz ízlés szerint”*. Dörgő taps és nevetés a nézők részéről!

Egyáltalán a pesti viccek! A humorérzékük. Egy a Hitler időkből: *„Mi a különbség Hitler és a nap között? A nap keleten kel és nyugaton nyugszik. Hitler keleten nem kell, és nyugaton nem nyugszik.”*

Május 8.

Vége a háborúnak! Nagy ünnepség a Szabadság téren, beszél Rákosi, Szakasits, Vas Zoltán, Kéthly Anna... Ezután Mami ír a községi és a megyei bizottsághoz a föld miatt. Tercsi levelet küld egy részünkre ismeretlen ember által: Mami ne menjen ki Péteribe egyelőre...

Május 21.

Bandi konfirmációja a Kálvin téri református templomban, Ravasz püspöknél... Első fürdés a Császár fürdőben, Mami most látja jobban, mennyire lefogytunk mind a hárman...

Május 29.

Születésnapom, 10 éves lettem. Mami sült bab tortát, ajándékot is kaptam: könyvet, fürdőruhát... Mami sokat tárgyal ügyvéddel Péteri dolgában és kezdődik az infláció... Sokszor kirándulunk Húvösvölgybe, ott még számocát is találunk, micsoda öröm! Az élelmiszer beszerzése végtelenül nehéz, se ezt, sem azt nem kapni. Újabb feljelentés: Mamit a rendőrségre hívják, valaki (tudjuk ki) megtámadta, hogy a nálunk lévő zsidóktól ellopta a férjruhákat. Nem is volt ott férfi, és ha valaki hozott volna magával férfi holmit is, a lakás az ostrom alatt nyitva volt, oda csak az nem ment be, aki nem akart. Micsoda gonoszság ez megint, egy megmentett személy részéről! Még a rendőrségen is a fejüket csóválták és az ügy be lett fejezve. De minek ártani egy embernek? Elrendelték a tifusz elleni oltást, ettől magas lázunk lett...

Június 15.

Bandi születésnapján mindhárman betegek vagyunk. Meglátogat minket Monorról Ida, élelmet is hoz. Az évek folyamán többször jött hozzánk Pestre, megható ez a ragaszkodás, néhányan Péteriből is... Nagy az öröm: körülményes úton levél jön Erzsébet nénitől, Mami nővérétől! Élnek! Az a hír járta, mindannyian öngyilkosok lettek. No, ez nem igaz.

Mami próbál valamelyik ismerősnél 2-3 hétre a nyáron fizető vendégként elhelyezkedni velünk. Dunántúlon sok otthon jól megmaradt. Megvolt Bandi évzáró ünnepe is, de nagyon szomorú volt ott lenni a református gimnáziumban, Elek nélkül...

Patalomba (*Somogy megyei kis község, Kaposvártól 20 km-re – K.A.*) mehetünk nyaralni R.ékhoz. Viszont utazási engedélyt kellett kérni.

Július 25.

Mami mégis kiment Péteribe egy ügyvéddel. Favágás miatt. Villamos, szekér, gyalogosan oda-vissza. Még a Községházára is elment, a vágási engedélyt bemutatni. Útközben találkozott ...-tal és kapott tőle zöldséget! Mi izgalommal vártuk, hazaér-e?

Végre elindulunk Patalomba, másfél napos utazás. Ott nagyon szép! Őnekik megmaradt 100 hold és a ház, ott harcok nem voltak. Nyugalom, békesség, szép vidék, kedves emberek, és ennivaló is van...

Augusztus 26.

Vissza Pestre, folytatódik az ottani élet. Az infláció egyre nagyobb.

Október 8.

A tegnapi választáson 60%-kal nyer a Kisgazda Párt. A balkon előtt egyetemisták vonulnak. „Piros, fehér, zöld, magyar ez a föld” – kiáltozzák...

Az infláció egyre nő, amit reggel megvesznek, az délutánra sokszorosába kerül. Rohanás mindenhol, amit keresünk pénzt, váltani és kiadni...

Végre jön levél Erzsébet nénitől. Mami napok óta készül tervez: szeretne Péteribe kimenni Mindenszentekre. Tanácsot kér és azt felelik, most már kimehetünk.

Október 31.

Reggel hárman elindulunk kerékpáron, útközben kis koszorút veszünk Eleknek.

Mami naplójának folytatása

Október 31.

Szép napos idő van, nem megerőltető a kerékpározás. Vecsés után leülünk az árokspartra. Honvédbokréta van a tartókon és ökörnyal, a harmatcseppek meg csillognak rajta... Tercsihez megyünk, otthon van.

Mikor Mária meglátja a házunkat, kertünket nem szól egy szót sem, csak egészen zöld lesz az arca... Hogy szeretett itt lenni! Kimegyünk a temetőbe, utána viszza Tercsihez. Eljön egy ember, hogy a rendőrségre kíséren. Ott közlik: Gyömrőre kell mennem, adnak rendőrt kíséretként... Így vonulunk ki négyen, mögöttem a rendőr. Ünnepe lévén a falusiak ülnek a házaik előtt. A strandfürdő előtt odaszól a rendőr nekünk, hogy itt lerövidítünk...

Bandival összenézünk: tudjuk mi történt a strandfürdő előtt! Így haladunk libasorban egy ösvényen. Megállunk a rendőrség előtt, nem történt semmi baj. Bandival várakozom, Mária elment Rózáékhoz, Tercsi adta őneki Róza címét. Végre elkezdődik a kihallgatásom, Bandi más szobában van.

Egy Deutsch nevű ordítóza kezdi a kérdezést, a legvadabb vádakat sorolja fel: csak egy példa, hogy én az aratókat felbízattam, szavazzanak a nyilas pártra/képviselőre. (Pont én, az angolbarát gondolkodással!) A végén én mondom neki: megértem, ha el van keseredve, de ne olyan ellen forduljon, aki nem bántotta. Ellenkezőleg: mi sokaknak nyújtottunk menedéket, harmincnál többen voltak nálunk.

– Kik? – kérdezi.

– Zsidók, akiket akkor üldöztek – felelem.

Lassan megszeliűdöl, eltávozik Bandit kihallgatni.

Bandi elmeséli, hogyan folyt le az ő kihallgatása. Azzal kezdték, hogy ne féljen, itt ártatlan embernek semmi bántódása nem esik.

– No, no – felelt Bandi – ezt nem mondanám egészen így. Mi van a Csabával?

Erre meghökkentek, zavarba jöttek...

Következő kérdés: milyen közéletű szereplési férfiak szoktak minket felkeresni?

– A nagyapám – felelt Bandi.

Őt nem kell féltetni, nem jön zavarba. Végül elengednek, de a jövő héten megint jelentkeznem kell újból. Majd ha bolond leszek!

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése

Elmegyünk Rózáékhoz, megköszönjük a kedvességüket. Mami és én kerékpárral megyünk Pestre. Bandi – miután elromlott a kerékpárja – gyalog Péteribe és onnan vonattal Pestre. Bandi most magántanuló és 2 hétig munkába járt egy Üllői úti kelmefestő üzembe. Kapott munkakönyvet, mint gyári munkás. Mami többször

van közmunkán, háztulajdonosnak magas, nagyon magas a közmunka-váltság, azt nem tudja kifizetni, így ledolgozza. Az Elöljáróságon irodai munkát végez és kézbesítenie kell. Fárasztó a sok emelet mászás, de érdekes a sokféle ember megismerése. Kétszer hetente van a közmunka és az emberek, ahova becsenget, általában kedvesek.

December 17.

Látogatás Péteriből: „Nem tetszik megismerni? Péteriből jöttem, én vagyok a falu lelke.” Beszélgetnek, miután épp ebédeltünk, megkínálja őt Mami. Szegény ember szerényen eszik belőle, mert igazán nem jó az étel: podlupka. Ez karalábé-karfiol levelekből áll, berántva főzelék lesz belőle, de bűn rossz az egész! Viszont vitamin. Minden rosszban van valami jó?

Karácsony

„A megkisebbedett családunk összetart, és meghitt hangulatban gondol vissza az elmúlt Karácsonyokra” írta Mami a naplójába. Ő Banditól egy verses kötetet kapott: saját verseit legépelte és összeköttette. Ennél nagyobb örömet nem is szerezhetett volna Maminak, ugyanazt adta még egy példányban a nagyszülőknek is... Mami elment Somogyváry Gyulához, megmutatta Bandi verseit. Somogyváry igen tehetségesnek tartja Bandit. Ajánlotta próbáljon kisebb színdarabot írni, de legyen tisztában azzal, az írói pálya nem elég, nem lehet megélni belőle, kell bizony más kenyérkereset is.

Az év kezdete: január 5; 6; 7; 8; 9 Idézés Maminak az Andrássy út 60-ba!

Január 10.

Nyomozó jön hozzánk. Ugyanazok a vádak, mint amik már voltak. Jóindulatú a nyomozó.

– Ugye arról tanúskodhat, hogy mikor nálunk volt, nem volt rossz dolga? – mondja Maminak.

– Igen, nagyon udvariasan bántak velem.

Mami szeretne újból Patalomba menni rövidebb időre, főleg Bandi és énmiatam, soványak, sápadtak voltunk, mint rengetegen mások is! A Ferenc József-hidat lebontják; jégzajlás a Dunán, Bárdossyt kivégezték... A nyomozó megengedi az utazást Patalomba, ahová január 14-én elindulunk. A kormány ún. kitelepítési gyorstehervonatokat bocsát a lakosság rendelkezésére, akik vidékre tudnak menni a hosszú iskolai szünet idejére. A vonat éjjel indul el, dőcögve, órák múlva megszólal egy úr:

– Nem vesztett el valaki egy bolhát? Mert nekem egygel több van.

Óriási a nevetés a fázó emberek között, természetesen tömött a vonat. Éjjel érkezünk Báté-ba, (még tovább kell mennünk) Mami reggel telefonál a postáról Patalomba, hol vagyunk és kérne egy szekeret értünk. A postamesterné oly kedves, behív magához és meleg levest ad nekünk. Vadidegen és milyen jószívű! Végül megjön a szekér és eljutunk Patalomba. Ott megint nagyon szép volt: a jó falusi levegő és a jobb táplálkozás. Séták az erdőben, stb. Az utazás vissza megint két nap, többek között nyitott rendes kocsiban, egy szemközt jövő vonatról átkiabálnak: „Itt jönnek a fekete feketézők”. Valóban szörnyen néztünk ki. Visszaérkeztünk Pestre.

Április 5.

A Megyei Tanács azt a határozatot hozta: 50 hold és a kastély, kert, és 3 hold belsőség megmarad Maminak Péteriben. Mami azonnal intézkedik, tárgyal a Deák téri egyházi hivatalban: arra gondol, hogy a Fébediakonissza Egyesületnek adná bér nélkül a házat – kivéve két szobát a részünkre; de jön a következő végzés az Országos Tanácstól, mely értesíti, hogy mindent elvettek! Van a földtörvénynek egy pontja: ha sok az igénylő, akkor a 100 illetve 50 holdat sem hagyják meg, cserebirtok igényelhető máshol. Pedig Mami ügyvédje beszélt Veres Péterrel, aki mindent megígért és most az ő aláírásával jött meg a végzés. Most szakadunk el véglegesen Péteritől, így érzi Mami. Bandi erre már számított, nem is érte nagyon váratlanul ez a hír.

Április 14.

Virágvasárnap, Mária templomba megy, csengetnek, Bandi nyit ajtót: a rendőrségtől van itt valaki egy idézéssel, másnap menjen Mami Gyömrőre, a politikai rendőrségre. Átme gyünk Budára a nagyszülőkhöz. Ott vendég van: nagypapa jó ismerőse, Szentiványi Domokos, aki Moszkvában is kint volt küldöttségben, nem régen jött haza. Megnézte Mami idézését és mondta, ismerősei által megpróbálja elfektetni az ügyet. Gyömrőre ne menjen Mami, ügyvéddel küldjön levelet, Pesten intézzék az ügyet, ahol már ügyis volt. Nagyon szép tőle, hogy segíteni próbál! Mami megpróbálja, hogy Svájcba kijuttassa Bandit és engem, van gyerekek részére meghívás a Svájci Vöröskereszttől. Péteri nagypapa régi ismerőse – mikor 1910-ben Svájcban volt a család, ismerték meg egymást – vállalta hivatalosan a költségeket, ha sikerülne nekünk oda jutni. Intézi többek között a Magyar-Svájci Iroda. Közben: évzáró ünnepség a Díszteremben, templomba menetel – iskola mellett – Deák-téri, én cserkész leszek, nagyon szeretem! – Mami örül, hogy folytatom, amit ő tett, – Bandi a KIE-be járt. Bandi is levizsgázott. Egyelőre csend van Gyömrő felől... Elmegyek nyáron barátnőmékhöz Szentivánpusztára – mint fizető vendég, Mami ingyen semmit sem fogad el –, nekik a 100 hold megmaradt és barátnőm édesapja remek bolgárkertészetet alapított a saját és a tanya lakossága részére. Mami és Bandi közben meglátogatnak. Barátnőmék a volt ispán házában vannak, a ház náluk is teljesen üres. Ott nagyon jól éreztem magam, úsztunk a Csatornában – a rizsföldeket innen locsolták –, kerékpároztunk, megtanultam tarhonyát készíteni.... A svájci út nem halad. Kerülő úton levél nagypapa – péteri ismerősétől: semmiféle hírt sem kapott Magyarországról a mi utunkkal kapcsolatban. Augusztusban bejött: a Forint! Nagy szó, nincsenek milliós árak, de egyelőre pénz sincs. Még nem jött meg a nyugdíj sem, házbér sem volt. De a pénzügyi helyzet a hónap végére jobb lett, megjött a nyugdíj (özvegyi). Egy hónapig voltam Szentivánpusztán, utána még néha kimentünk úszni a Római Partra, a Dunában. Nagyon szerettünk úszni!

Rendszeresen járunk a budai nagyszülőkhöz, nagy zenélés folyik a Victrolán hanglemezekkel. Soha sem felejttem el, ahogy a nagypapa elmagyarázta nekünk Beethoven 5. szimfóniáját. Még most is hallom, ahogy a sors bekopog. (Nálunk többször is!) Teleki Laci bácsiék visszaköltöztek Gyömrőre, volt cserkészei segítettek a költözésnél.

Szeptember végén ajtót nyitottam valakinek, aki azt mondja nekem:

– Mondja meg az anyukájának, hogy itt van a Jáger bácsi.

Mami bevezette, miről beszéltek nem tudom.

Október 8.

Mami, Bandi és B. ügyvéd kimennek Péteribe. Különböző helyeken járnak, majd kimennek a temetőbe. A kriptában lévő hatalmas kő, amely lezárta a nyílást, el

van mozdítva. Óvatosan lemennek, Elek koporsójának fedelét levéve találják, nem dobálták széjjel, csak éppen megnézték, akik ezt tették, a többi koporsó érintetlen. Szótlanul jönnek fel Mamiék...

Október 10.

Újból elmennek Péteribe: Mami, Bandi és néhány nagyon kedves ember segítségével visszaállították azt a hatalmas követ.

December elején nagypapánál újból ott van Szentiványi Domokos, neki köszönhető, hogy egyelőre nyugalom van a politikai rendőrség részéről. Nagyon szimpatikus, haladó szellemű ember. Moszkvában a különbéke ügyében tárgyal. Szentiványi több emléket sorol fel a múltból: *„Az a rongyrázás: mindenki többet akart mutatni, mint amennyije van. De ő a jövőt bizakodóan látja. Azok a katonák, akik itt jártak nyugaton, megfognak változni, így volt ez Nagy Frigyes idejében is, ... Így lesz ez most is ...”* A svájci út egyelőre nem sikerül. Kapok Mamitól bérletet a műjégre!! Azt az örömet! Úgy szerettem korcsolyázni...!!

1947

Január 5.

Szentiványi Domokos, Donáth letartóztatva!!

Január 12.

Huszligné és fia Andris meglátogatnak!!! Az egyetlenek a svéd Vöröskereszttől. Ők igazán jó emberek! Mami kap levelet Erzsébet nénitől (ő Mami nővére, aki Németországba került – K.A.). Ebben válaszol Bandi verseire, melyekből Mami küldött néhányat: „*Bandi versén bőgtem – írja – Szegény fiú, mennyi keserűség, mennyi szomorúság és mennyi tehetség rí ki a sorok közül. És te mily bátran viseled a sorsot!*”

Április 6.

Folyik a per az „összeesküvők” ellen... Szentiványiék...

Földváry-Boér Mária: Innentől kezdve 2 év hiányzik Mami naplójából. Esetleg nem is írta (akkor az okát sejtem!) lehet, hogy valakinek odaadta, nem akarta nálunk tartani? Nem tudom. De nagyjából le tudom írni a hiányzó részt. Mami és Bandi mondta: „Mióta kihúzták a talajt a lábunk alól Péteri elvételével, azóta elég keserves az itt létünk a pesti lakásban.” Társbérllők; örökös szekatúra; rossz levegő; nehéz élelmezési körülmények, rengeteg szaladgálás hivatalokba – sokszor én is voltam a futár – ahol mindig éreztették az emberrel, hogy „osztályidegen”, „a nép ellensége” – na, mik is voltunk még? – .... A társbérllők: Mami először tulajdonképpen kiadta a szobákat, de ezt ők gyorsan titokban a hatóságoknál társbérletnek elintézték, az összes benne lévő bútort a sajátjuknak tekintették – ez nem volt részükre kiutalva! – a – szerencsére – nagy konyhában, mi jóformán nem főzhettünk; a gáz- és villanyóra Mami nevére volt, tehát számla az ő nevére jött, de a társbérllők nem fizették a részükre eső összeget – szobaszám alapján –, egyikük mindig az ávós őrnagy testvérével fenyegetőzött és így tovább... Bandi átment a Fasaki Evangélikus gimnáziumba, nehezen viselte a Lónyay utcait, minden Elekre emlékeztette. Én nagyon szerettem a Deák téri evangélikus iskolát! Remek tanárok, barátnők voltak ott, az iskola légköre kiváló volt. Szerettem a cserkészetet, vezető is lettem, tanultunk, kirándultunk. Hiszen mi Mamival annyit jártunk a Budai-hegyekben, jól ismertem az utakat. Aztán a cserkészet be lett tiltva. Szerettem korcsolyázni, miután a háború végén tönkre ment a műjégpálya, a néhány év kiesése miatt műkorcsolyázásról már nem lehetett szó – azt korábban kell elkezdni – gyorskorcsolyázó lettem.

Elemér internálása

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

Bandi 1948-ban leérettségizett és ősszel még felvették az egyetemre. De már rövid idő után látta, származása miatt semmiféle továbbképzésre, munkára lehetősége nincsen. Mamival megbeszélték, hogy kimegy nyugatra, disszidál. Át is ért Ausztriába. Ott négy ország közös megszállása tartotta magát, s nagyon nehéz volt átmenni az orosz zónából az angolba. Mivel igen erős honvágya volt és gondolta Magyarországon talán egyszer lesz lehetősége a hazáért tenni valamit. Szóval visszajött Magyarországra. Elfogták. Mikor kint volt, kaptunk róla hírt, meg volt beszélve, mi legyen a hír. Aztán hónapokon keresztül nem tudtunk róla, amíg egyszerre csak... és innen újból Mami naplójából írok egy rövid részletet:

1949

Május 15. (vasárnap)

Mami nagypapáéknál volt: „2 óra tájban hazaérek, az ebéd a szobában van. Mária az asztalnál ül, rám néz üres tekintettel: van hír Bandiról – mondja – Szombathelyen van az ÁVO-nál. Egy fiú volt itt... Bandi üzente jól van, most fog átkerülni az ügyészséghez, onnan esetleg írhat is.”

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

Május 20.

Mami Szombathelyre utazik, ott akar érdeklődni Bandiról, csomagot is visz önére. Előbb az ügyészségre ment, de nem kapott felvilágosítást, elment az ÁVO-hoz is. Persze az őr nem engedte be és kérdésére röviden felelte: semmi választ sem adhat. Később még egy őrnél próbálkozott, a válasz ugyanaz volt. Így késő estére hazajött.

Május 21.

Banditól levelezőlap érkezik! Kistarcsán van az internáló táborban. Levele, ill. lapja hangja vidám – lehet, hogy nem akarja Mamit ijeszteni... Látogatás a hónap első vasárnapján, 1 személy, 5 perc. Levél 14x22 cm, heti egy. Csomagot lehet hozni, de a „luxus áru” tiltva van.

Május 27.

Berendelik Mamit a rendőrségre, az adatait kérdezik Bandinak. A rendőr elővesz egy lapot és olvassa róla, Bandiról: „azonos személyi adatok, plusz: beszél németül, angolul, franciául, intelligens.” Mikor Mami említi, fellebbeznie lehetséges, mert Kistarcsán van Bandi, a rendőr el sem akarja hinni! Behívja egy társát is, aki nem tud erről semmit! Lehetséges, hogy egymással „versenyez” az ÁVO és a rendőrség?!!

Június 5.

Mami először megy Kistarcsára. Alig ismeri meg Bandit... Gyorsan, kapkodva, de tudnak beszélni. A határnál fogták el... Bizakodik, hogy hamarosan szabadul...

Június 6.

Az én konfirmációm Kelenföldön, mert a Deák téri lelkészt, Keken Andrást már egy ideje elfogták. Így Kelenföldre jártunk az előkészítésre, amit Fabinyi Tibor, teológiai hallgató tartott. A konfirmációt Kendeh György végezte. Később Tihanyba mentünk mi konfirmáltak, Kendeh Gyuri bácsi vezetésével két hétre, az evangélikus egyház üdülőjébe, magunk főztünk, vásároltunk. Szép volt! Nem sokkal később Kendeh György lelkészt is elfogták! Bandi egyik levelében írta Maminak: *„Ne járjon utána fellebbezésnek és ne kérjen senkitől szívességet. Fölösleges. Az ügyemet vagy elintézi az Úr Isten egymagában, vagy elintézi velem együtt, más ügysem tud mit csinálni, hát ne is fárasza magát.”* Mikor Mami említette neki, hogy volt Szombathelyen – egyik látogatás alkalmával – Bandi roppant izgatott lett: *„Mami volt Szombathelyen? Nekem a vallatásnál azt mondták, ide hozzák Mamit és szemem láttára kínozni fogják, Mami oda utazik és még csak nem is fogadják! Fantasztikus!”*

Idézetek Földváry-Boér Elemér (Bandi), Kistarcsáról küldött leveleiből

Mami visszaemlékezése:

A posta Banditól hoz levelet: sűrűn teleírva, apró betűkkel, hogy jól kihasználja az engedélyezett papír nagyságát. Már az első mondatnál elnevettem magamat: „*Itt ülök a Grand Hotel Kistarcsában, átadva magamat az emésztés és a csendes szemlélődés gyönyöreinek. Úgy élek, mint valami bankigazgató (na, ez talán túlzás) – 3 napig semmi dolgom, felmentettek a munka alól, hogy erősödjek egyelőre – holott, ha akartam, sem tudtam volna magamat túlerőltetni – orvosságot szedetnek velem, holott nemcsak semmi bajom, de még panaszom sem volt.*” – így adja be nekem, ilyen megnyugtató formában, hogy beteg! Istenem, mi baja lehet? Bizonyára nagyon leromlott, lefogyott.

„*És megtanultam az élet minden apró örömét teljes mértékben értékelni. Csak olyankor sül le a bőr az arcomról, mikor arra gondolok, hogy segítség helyett anyagi megterhelést jelentek Mamiéknak. Ismétlem: jól vagyok, pihenek, jógázok, tanulok, nem vész kárba az időm (csak anyagilag, Mamiék szempontjából) és szereztem testi, pillanatnyi gyengeségem ellenére annyi erőt, amennyivel minden körülmények között ki fogok harcolni mindnyájunknak egy gondtalan életet és amennyivel egyéni célomat elérem. Élelmes és praktikus ismereteket is szereztem, csak egy hasznos dolgot nem tudtam megtanulni: t.i. zsebkendő nélkül kifújni az orromat.*”

Ez jellemző Bandira, ez a befejezés! Félek, hogy nagyon leromlott, de lelki egyensúlyát, életkedvét úgy látszik nem veszítette el. Máriának is ír kedvesen pár sort.

„*Nagyon szeretnék Veled lenni, pláne most. Sok mindent máshogy nézek, mint utolsó találkozásunkkor. Ne számíts arra, hogy a látogatáson – ha tényleg Te jössz – beszélgetni lehet, csak egymásra néz az ember és örül és a hangzavarban sietve közli a legszükségesebbet – ilyen főleg én közlök és az anyagi helyzetünkről akarok mindent megtudni. Átadni semmit sem szabad. Konfirmációdon szeretnék ott lenni, érezd úgy, mintha ott lennék. Ilyenkor segíthetnének sokat egymásnak, mint Elek nekem. II Kor.5 L-10-et olvasom. Sürgősen be kell fejezzem. Sokszor csókol Bandi.*”

Máriának levele végén még ezt írja: „*Még egy kérés: táncolj és szórakozz helyetted is! És ne képzeld, hogy én az internáló táborban „szenvedek” és ezért neked is szenvedned kell. Nem szabad lemondani semmiről, ami szép, legfeljebb valami még szebbért. Értelmetlenség lenne énmiattam gyötörni magadat. És örülj néha előre, hogy milyen csuda jó kedvünk lesz majd együtt, ha szabadulok. Ilyenkor este a csendben, nyugalomban rátok gondolok és nem is hiányoztok, mert úgy érzem, együtt vagyunk, mondanivalónk úgy sincs egymásnak, mert ami igazán fontos, azt úgy sem lehet elmondani. De azért írd, ha a beszélőn hallgattunk is néha.*”

Bandi levélben írta, hogy: „Új munkámon és a szobában is néhány szimpatikus és értelmes fiúval vagyok együtt: meséltem őket, elég nagy fiúk voltak az ellenállásnál. 44 decemberben elkapták őket... Érdekes, amit az ellenállásról hallhatok tőlük. Közös ismerősünk is akad egy csomó. Érdekes követni az itt összefutó szálakat: ki honnan került ide és hova megy innét. Egy héten belül találok munkát, ha szabadulok, ezzel kapcsolatban semmi aggályom sincs.”

Ezután inkább kérdéseket tesz fel levélben, mert a beszélőt jó lenne levelekkel kissé tehermentesíteni. Máriát dicséri ezután, hogy jól nézett ki, de – „meg ne mondja neki, mert nekem jobban elhiszi, mint másoknak és ennek nincs értelme. Meg is ostromoltak egy páran a közelben beszéltek közül, hogy ki volt nálam, azután pedig biztosítottak, hogy ha szabadulunk fel fognak keresni, amit némileg kelletlenül vettem tudomásul...”

December 24. Karácsony

Megjött Bandi karácsonyi levele: közösen írt Máriának és nekem. Közeledik elmenetele évfordulója, arra gondol vissza, majd azt írja:

„Kedves Mami! Külön kérem, hogy próbálja az ünnepeket boldogan tölteni, hogy felejtse el sok mindent és ne pazaroljon gondolatokat kellemetlen emberekre és dolgokra és szűnjön meg értem aggódni. Minden szükséges és minden jó, ami történik.

Most végül kívánok Boldog Ünnepeket Maminak, Máriának, Nagymamának, Nagypapának, Elek bácsinak, meg mindenkinek, aki ismerős és találkozik Mamiékkal. És otthon kevesebbet gondoljanak rám, mint én gondolok itt otthonra.”

Mikor én meglátogattam, mondta Bandi, hogy aki őt vallatta, most Kistarcsán van fogdában! Egyszer pedig meg kellett tanuljak néhány nevet, kérte, hogy értesítsük az összes barátot, ismerőst, mert ezek a személyek besúgók. Később az egyik asszony ezek közül Kistarcsára került: „visszaélt az ávós bizalmával”, nem áll szóba vele senki. (Női ezred is van Kistarcsán).

Még egy idézet Bandi egyik leveléből: „az említett szimpatikus fiút szabadítják, pénze nincs és szülei Ózd mellett laknak, rábeszéltem, menjen el Mamiékhoz, kapna szállást éjjelre és másnap kölcsön útiköltséget; szülei megküldik utalványon! Igazán nem akarok nehézségeket okozni, de ez a parasztfiú az egyetlen úriember a szombathelyi társak között és nagyon jóban vagyunk és leszünk később is, nagyon kérem fogadják úgy, mintha én lennék. Ő tisztességes és emberi maradt, mikor lekaparták a politurt az emberről...”

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

A fiú el is jött. Korán vacsoráztunk, beszélgettünk. De még az esti vonattal haza akart menni. Mami oda adta az útiköltséget. Mondta, hogy Szombathelyen a pincében voltak sokan összezsúfolva, ott barátkoztak össze. A többi részletről nem írok...

Bandi megkapta a „beljebbet”, új, 6 hónapi internálás – persze ítélet nélkül. Én megint Szentivánra mentem. 1946, 47, 48 és 49 nyarán voltam ott 3-4 hétre. 1949-ben tőlük is elvettek mindent; az egész országban az 50 vagy 100 holdat. A 49-es nyaralás izgalmas volt, ott forgatták a „Talpalatnyi föld” című filmet. Néztük a forgatást, beszélgettünk a színészekkel, statisztákkal. Utána pedig Pesten volt a Világ Ifjúsági Találkozó, csupa érdekes, egzotikus ember az utcákon, érdekes sport versenyek... Augusztus végén Bandi újra, csak 40 szavas levelet szabad írni!.... Szeptemberben a tábort nagyon kiépítik: az udvart magas kőfal veszi körül, arra szöges drótot húznak, őrtornyok létesültek, bennük fegyveres őrök... A munkát természetesen az internáltak végzik, maguknak építenek lakhelyet...

Szeptember végén folyik a Rajk-per, összeesküvéssel vádolták. Kistarcsán kiadták a „letéteket”: leragasztott borítékokban leginkább kulcs, óra stb. Bandi letétjében: könyvek, egy angol Világtörténet és Schopenhauer: „Die Welt als Wille und Vorstellung”. Némely társát este németre, angolra tanítja.

Szeptember 9.

Államosították a pesti házat. Mami hónapokkal előtte ügyvéd segítségével kölcsönt vett fel a bombakár rendbe hozására, remélte valahogy vissza tudja fizetni a lakbérékből... Jövedelem nincs különben. Keres hirdetés útján tanítványokat német, angol, francia nyelvre. Jelentkezett is 3 személy.

December 3.

Én kaptam az értesítést, hogy most lesz az ítélet Mami népbírószági ügyében a NOT-nál. Két évvel ezelőtt elítélték 1 év börtönbüntetésre, de az ítélet nem volt jogerős. Mami aggódik, mi lesz velem, ha elítélik jogerősen? Nekem mindenesetre még sok dolgot elmagyaráz. Este az ügyvéd jön: visszatették az ügyet a Népbírószághoz. Ott majd tanúkat hallgatnak ki, lehet védekezni is.

Mami népbírószági tárgyalása; Endre (Bandi) Recskre kerül

1950

Mami visszaemlékezése:

Január 5.

Kint voltam Péteriben, a temetőbe vittem kis csokor virágot. Előző nap megjelent egy cikk a Népszavában, mely szerint a női gyorskorcsolyázók közül: „*a legtehetségesebb a 14 éves, iskolás, nyurga Földvári Mária, a MEMOSZ tagja.*” Szenzáció nekünk ez a cikk. Bandinak is elküldjük. Ő leírja, hogy telt a Szilveszter: „*csaptunk egy kis éneklést, aztán éjjél előtt otthagytam a társaságot, kimentem a mosdóba, ott vártam meg a harangozást, hogy elsőnek Mamiéknak kívánhassak Boldog Új Évet...*”

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

Február 21.

Újabb Népbírószági tárgyalás kitűzve, tanúkihallgatások is. (Eközben a bútoraink lefoglalva, mert az építkezési kölcsön részletét az államosítás után nem fizették, Mami addig gondosan fizette a megszabott részleteket... A lakásba a harmadik lakó is beköltözött, szintén ott maradt az összes bútor, ő (a hölgy) ezt a sajátjának tulajdonítja. Részemre ő a legellenszenvesebb a társbérllők közül, mert sunyi, és sugárzik belőle a rosszindulat, a fiútestvére sokszor van nála, ő rá mondták, hogy... Na, meg vagyunk áldva a társbérllőkkel, de a legnagyobb baj, hogy nem fizetik a rájuk eső gáz és villany díjat, ezt mind Maminak kell fizetni!

Végre van fedett helyiség a kistarcsai beszélőn! Eddig hidegben, zuhogó esőben a szabadban volt. Mami tárgyalása holnap lesz, ha az ítélet marad (1 év börtön), akkor esetleg azonnal ott is tartják, így egy kis bőröndbe csomagolunk. Az iskolában a kedvenc barátnőmnek mondom meg, másnap nem jövök és hogy miért nem. Ő volt az, aki rémulten rohant hozzám egyszer a szünetben, látta, melyik könyvet olvasom. Tegyem el azonnal, az a tiltott listán szerepel. A kínai Lin-Yu-Teng „Egy múltó pillanat” című regénye volt. A csuda sem gondolta, ez is tiltva van. Mamival megbeszéltük, hogy én ott maradok a részünkre megmaradt lakrészben, különben azt is elvonnák.

A tárgyalás: sokan jönnek Péteriből! Mari néni, Bódis erdőszgazda, Bódis arató gazda és még többen... Duchan majoros gazda valamilyen elszámolásból pénz

küldött Maminak. Igazán szép tőle, bár, ha lecsukják Mamit, erre úgy sem lenne szüksége. Az elnök: Tutsek, vérvörös arccal ordít mindenkivel... A közönség ellenséges, többen a hátam mögött vihorászva fogadnak, hány évet fog kapni Mami... A Péteriek mind Mami mellett szóltak! Senki sem Ő ellene! Végül váratlanul az a döntés, lesz még egy végső tárgyalás, most nincs ítélet! Mami ügyvédje mondta, ilyen tárgyalást még Tutsektől nem hallott, mert köztudomásúan ő az egyik legvadabb bíró. Ezután Mami felkeresi Bezzegh Huszágh Miklóst (Budapest volt rendőrfőkapitánya, Péteri nagymama unokatestvére), hogy esetleg ismer-e még valakit, aki segíteni tudna?

Március 29.

Az utolsó tárgyalás. Mami a kérdésekre nyugodtan, biztosan válaszol; az ügyvéd nagyon jó védőbeszédet mond; Tutsek ordít, de kevésbé, mint a múltkor. A közösség ellenséges, de ez megváltozik, amikor hallják a Svéd Vöröskereszt történetét. Ítélethirdetés: Felmentő ítélet!!!! Vége az 5 éve tartó félelemnek, izgalomnak! Legközelebbi látogatáson Bandinak elmondva minden, előtte nem akartuk őt még jobban izgatni... Mekkora megkönnyebbülés volt ez...!

Húsvétra Mami és én Bercellre mentünk Marschallékhoz (Mami másodfokú unokatestvérei), Mami és én a szemben lakó Teknős nénihez mentünk, nappal Marshalléknál voltam. Teknős néninél én már voltam, 1948-ban, osztálytársnőmmel, Heim Évával. Ő később Benedek Gábor olimpiai bajnok öttusázó felesége lett.

Május 7.

Mami írta a naplóba: „Mária beszélőre ment Kistarcsára, mikor hazajött: „Mami, ne ijedjen meg – ezekkel a szavakkal lépett be – nem lehetett beszélni, az ÁVO átvette Kistarcsát” – már az állomásról minden embert visszaküldtek; örök álltak ott.”

Banditól szerencsére néhány nap múlva jött egy lap, azt írta: levelezőlapot havonként egyet lehet váltani, beszélő (látogatás) 1x havonta. Legalább nem vitték el őket! De szigorítások vannak. Mami mondta: „az életet elviselhetővé csak a természet szépsége tette-teszi!” Rajongott a természetért, őrajta ez valóban segített. Június, júliusban egyszer Mami, egyszer én látogattam Bandit; az ablakokat bemeszelték!!! Június végén kitört a koreai háború! Lesz ennek következménye a világ részére???

1950-1951-1952: kitelepítés

Május 25.

Mami visszaemlékezése:

A péteri nagypapa születésnapja. Régi Péteri napok jutnak eszembe, amikor együtt volt az egész család és a 2 év előttire is gondolnom kell, midőn először mentem ki Kistarcsára. Ha akkor az mondják nekem, hogy 2 év múlva Bandi még mindig nem lesz otthon, sőt tudni sem fogok róla, mi pedig a kitelepítést várjuk, hát nem tudom, hogyan bírtam volna ki ezt a gondolatot. Jobb, hogy nem tudjuk előre a jövőt.

Eljött Gyömrőről A., és felajánlotta segítségét, ha szükség lenne rá, csomagolni, rámolni segitene. A bécsi rádió már bemondta, hogy már nem csak Budapestről, de Szegedről és Debrecenből is telepítenek ki családokat.

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

Egy volt cserkész leány, aki most Gödöllőn él, felkeresi Mamit és felajánlotta, hogy menjünk hozzájuk – a kitelepítés elől többen próbálkoznak vidéken lakhelyet találni, így legalább saját maguk keresnek helyet, hova menjenek. Mami gondolkodik ilyesmin, de nem szeretné önként feladni a lakást ill. annak a részünkre megmaradt részét...

Mami újból – vajon a hányadik? – tárgyalásra megy az adó miatt, amit az államosított házra(!!!!!) róttak ki. Ott találkozik egy péteri fiúval H-val. Ő mondta: felkeresi Mamit hamarosan... Egy vicc ebből az időből: „*Budapest a legmuzikálisabb város, mert itt háromszor hetenként citeráznak az emberek*”. Ez célzás arra, hogy általában hétfőn, szerdán és pénteken vannak a kitelepítések. H. valóban eljön Péteriből, hoz élelmet és nagyon felháborítónak találja a kitelepítéseket! Mondta: nagy az elégedetlenség a beszolgáltatások, a túlfeszített munka és az élelem hiány miatt. A balti államokban lakosságcserét végeztek...

1951

Mami visszaemlékezése:

Július 2.

Teherautókon viszik az embereket, hajtóvadászatot tartanak ellenük. Azt hiszem ez ott van a Hegyalján. Szép vidék lehet, emlékszem Miss Chromy, az angol nevelőnőm szép akvarelleket festett arról a tájékról...

De hol van Mária olyan soká? Mit csinál avval a rendőrrel? Szeretnék már pakolni.

Végre bejön Mária nevetve:

– No, ezt megfőztem – mondja. Azt mondta nekem: szökjünk meg együtt – már húzott is kifelé az ajtón. Meg, hogy talán idejön megnézni, mi lett velünk és hogy milyen érdekes kislány vagyok.

Szörnyen büszke, hogy a népi demokratikus rendőrség egy tagját, aki kitelepíteni jött minket, sikerült levenni a lábáról. De most munkára föl: ilyen korán még nem verhetek fel senkit, ezért egyelőre csak a lakásban teszünk előkészületeket... Elmegyek Várnai fűszereshez: ő ígéri, hogy jegyeinkre kiadja jó előre a kenyeret, így vihetünk magunkkal eleget.

Elmegyek az OTSB-be. A folyosón megpillantom Ladányit, Mária edzőjét.

– Jaj, de jó, hogy itt van! – kiáltok fel.

– Mária már volt nálam – mondja. – Már folyamatban van a dolog. Sebes Gusztáv intézkedik, már telefonálnak a pártba. Megírta a kérvényt? – kérdezi még tőlem.

Már fél 11 van, elrohanunk haza. Ott ül már Elek sógorom. Eljön apósom is elbúcsúzni: szegény nagyon letört... Rosie Mama is feljött. Az ostrom óta még nem volt Pesten, könnyes szemmel búcsúzik... Nagyon sokan vagyunk a szobában. Egy páran az ablaknál állnak, mozgolódás támad:

Megállt egy Jeep, mondja valaki és már jön is a szobába egy alacsony szürkeruha civil.

– Melyik itt a Földváryné? – kérdi.

– Én vagyok az.

– A kitelepítési végzés hatálytalanítva lett.

Ahányan vannak a szobában, mind körénk sereglenek. Leírhatatlan zűrzavar támad erre, ölelgetnek jobbról-balról, ujjonganak, gratulálnak Máriának. Nagyszerű; Jaj de örülök; Milyen jó, hogy maradhatnak; nem is hittem volna, de úgy látszik szeretnek minket itt a házban. Lassan ocsúdok csak magamhoz.

– Alá kell írnom valamit? – kérdem.

– Nem, csak a reggel kapott végzést tessék visszaadni.

Az ÁVÓ-s elmegy. A szoba üres. Többen hívnak, hogy aludjunk náluk. Úgy döntünk, hogy Mária N.-éknál hál, én pedig B.-éknél. De előbb eszünk valamit, most jut eszembe, hogy semmit sem ettünk. B-ékkal még eldiskurálgatunk, Bandit emlegetik.

– Ő kétszer mentett meg minket – mondja B.

Úgy látszik szerették, hálásak neki. Jól esik elnyújtózkodva feküdni, az agyamban még most is kergetőznek a gondolatok, mit hova kell tenni? Mit vigyünk? Mi maradjon? Majd a régi, nyugalmas péteri éjszakákra gondolok, és arra, amikor egyszer régen, leánykoromban, egy friss hajnalon kifelé mentem a kertbe a ház elé, csillagos éjszaka volt és tücsökciripelés. Nem tudom, miért jutott ez most az eszembe.

Milyen jó, hogy itt maradtunk!

Július 3.

Fölmegyek a lakásba. A folyosón ott állnak a ládáink, bútoraink útra készen, szobánk üres, kong benne a hang, mint egy templomban. A padlón szanaszét papirosok, kiselejtezett holmi... Mikor lesz itt rend? Este már a lakásban alszunk Máriával, lecipeltünk egy díványt az emeletről, behozzuk azt is, amelyiket el akartuk vinni, így van már két fekvő helyünk. Ma ki sem tudtunk menni az utcára anélkül, hogy valamelyik ismerős boldogan ne üdvözlne, a boltokban is és a házbeliak is egyforma örömmel gratulálnak.

Persze külön megköszönöm a szívességüket azoknak, akik bútort helyeztek el tőlem. Márkus Irén erre azt válaszolja, hogy ők sem felejtik el soha, mikor őket vitték a gettóba, én voltam az egyetlen, aki lejöttem hozzájuk segíteni búcsúzni. K.né meséli, hogy az ÁVÓ-s, aki a felmentést hozta, bosszúsan mondta: „Mi az, zsbivásár van, az egész ház itt van?” Tényleg összeszámoltam, tizenhatan voltunk együtt a szobában.

Július 4.

Hétkor felkelek. Mikor kinyitom az ajtót, egy cédula esik ki belőle. Elek sógorom írja, hogy nem akart olyan korán felverni, de tudatja, hogy őket kitelepítik. Ez borzasztó: apósom súlyos beteg és sógorom féllábú rokkant. Rohanok apósomékhoz, Mária is. Apósomat már nagy munkában találom. Hallom, hogy a házban egyszerre hárman kaptak kitelepítési cédulát. Anyósomék csodálatos lelkierővel viselkednek.

Beállít egy rendőr munkásokkal. Még csak fél 12 van. A rendőr eleinte nagyon gorombának látszik, de azután szelídebb hangokat pendít meg. Rosie Mama áradtan, zokszó nélkül és nyugodt, biztos hangon ad választ a kérdésekre. Úgy veszem észre, hogy a rendőrt is lefegyverzi... Nekem mindig arra kell gondolnom, hogy mit szólna Benci (*Mami férje, akit így becéztek a családban – K.A.*), ha látná, hogy öreg korukra a szüleit így kihajítják az otthonukból.

Ott kint szakad az eső, hirtelen jött a zápor. Két nagy teherautó áll lent, egyikbe már beszálltak H-ék, a másikba apósomék. Rosie Mamát most tuszkolják be, magasan van, be sem lehet látni a ponyva alá. Mint a tyúkokat a tyúkketrecbe, úgy nyomják be – ez jut az eszembe és meg is mondom hangosan.

– Mint az állatokat, úgy pakolják be őket ide!

A házmester pisszeg, hogy vigyázzak, még bajom lehet... Szakad az eső, még várunk egy kicsit, aztán hazaindulunk, gyalog, villamos már nem jár. De jönnek, egyre jönnek a teherautók viszik Budapest lakosságát...

Holtfáradtan végre lefekszem, a fürdőszobából Mária zokogását hallom.

Földváry-Boér Mária visszaemlékezése:

1952. január 8-án meghalt Boér nagyapám. 1954 tavaszán meghalt nagybátyám, ifj. Dr.Boér Elek Újfehértón. Ő Amerikában tanult, az utcán átmenve elütötte egy

teherautó, le kellett vágni lábfejét. Később a seb elmérgesedett és térdből kellett amputálni. Gyerekkoromban mindig hallottam, ha leült-felállt, a kapcsok klikk-klakk hangját. Újfehértón reggel vízért ment a kúthoz, miután lefogyott, kilazultak a kapcsok, beesett a kútba és megfulladt.

Elemér már otthon volt 1954-ben, azonnal elutazott Újfehértóra, hogy a nagymamát hozzánk hozza, ne maradjon egyedül. Négy hónapi kérelmek ellenére a hatóságok nem adták meg a pesti tartózkodási engedélyt! Végül anyám Körösladányba tudta elvinni, ahol két unokatestvére volt kitelepítve.

Talán féltek a pártban, hogy a 81 éves asszony megdönti a népi demokráciát...

Július 13.

A Szabad Európa Rádió először beszél Recskről: még alig hallottak róla. Többen kerültek oda Kistarcsáról, Szegedről és sok szociáldemokratát is vittek oda. Bandiról még mindig semmi hír. A Kistarcsára járó asszonyok sokszor találkoznak egymással, van-e valami hír a hozzátartozóról? Semmi... Mami ezekben az időkben lámpaernyőket festett (sok tehetsége volt a festéshez) és megtanult maradék pamutból sálakat szőni. Ebből éltünk és néhány tanítványa is volt nyelvtanulásra.

Július 26.

Meglátogattam Újfehértón a nagyszülőket. Amikor ők oda megérkeztek, este 6 óra volt, de várniuk kellett 10-ig, csak sötétben akarták őket bevenni a községbe. Szállás: egy üres szoba, malteres és meszes vödrök vannak benne. Úgy volt, ez a helyiség gabonarakár lesz. Újfehértó lakossága meg lett büntetve mert nem teljesítették még a beszolgáltatást. A kitelepítetteknek nem szabad elhagyni a község határát. Szegény nagypapáék! Ezért dolgoztak egy életen át, hogy ott legyenek ezen a nyomortanyán?

1952

Január 8.

Nagypapa meghalt. Súlyos beteg volt már, amikor elvitték. Nagy részvét mellett temették el, rengetegen voltak a temetésén a lelkész nagyon szépen és bátran beszélt. El is helyezték emiatt másik helyiségbe.

Hazaautazva és odaautazva szembe ült velem egy-egy ember. Kikérdeztek, hol, miért és kinél voltam. Azonnal tudtam, hogy ezek a személyek besúgók. Végtelenül sajnáltam őket – a nagyszülőket, nem a besúgókat...

Még múlt év őszén a Szabad Európa Rádióban Boda Bálint tartott előadást Recskről. El vannak vágva a külvilágtól, se látogatni, se csomagot küldeni, se írni nem szabad nekik. Büntető tábor ez. Erdőszélen, villanydróttal elkerítve, éjjel re-

flektorfénnnyel megvilágítva. Fabódék, priccsen hálnak. Dolgoznak kőbányában, és az erdő kitermelésén. Két parancsnok nevét is említi. Fogda is van. Ha valaki a napi normát nem végzi el, akkor napi élelem adagját sem kapja meg. Néhány nevet is mond, Bandi nincs közte.

Még néhány szó nagypapa temetéséhez: a református egyház díszsírhelyet adományozott neki. Jól esett látni azt az összetartást és szeretetet, mely mindenünnen megnyilvánult. A deportálás összekovácsolta a magyarságot. Nemcsak a sorstársak tartanak össze, hanem a nép is együtt érez a száműzött emberekkel. Pl. a messze eső temetőig nagymama nem mehet ki a hideg, nyirkos időben és Elek bácsi is nehezen jutna ki a lába miatt, de Bárányos bácsi, a fiakkeres felajánlotta a kocsiját a sánta lovával, ingyen egész délutánra! Mami is leutazott a temetésre.

Január 12.

Először lettem magyar bajnok a gyorskorcsolyázásban. Összetett versenyből áll a bajnokság, négy számból. Mind a négy távon első lettem.

Január 16.

Eljött egy Kistarcsáról szabadult fiatalember Mamihoz. Bandit végtelenül dicsérte, együtt volt vele Kistarcsán.

– Nagyon rendesen viselkedett, büszke lehet a fiára – mondta Maminak.

Államosítják már a bérházak után a családi házakat és az öröklakásokat is.

Február 23.

Éjjeli látogatók. Hajnali 2 órakor csöngetnek, Mami az ajtónál:

– Ki az?

– A rendőrségtől vagyunk itt

– No de éjszaka?

Ők kissé röstelkedve ismétlik

– Hát bizony, éjszaka...

Kijelentik, hogy az államosítások miatt jöttek. Mami és én írtuk a kérvényeket Bandi miatt. ÁVO, belügy, Rákosi-titkárság, stb. Azonkívül Mami hol az adóhivatalba, hol a különböző kerületi hivatalokba szaladgál a lefoglalt bútoraink miatt. Engem egyszer berendeltek az OTSB-be önéletrajz miatt. Vajon miért, hiszen mindent tudnak rólunk? Bandiról is – csak mi nem...! Kádereznek, kérdik, mi volt apám foglalkozása. Azt felelem: osztálytanácsos sajnos. „Miért mondja ezt?” Ne érezze úgy, hogy ez magának hátrány, főként, hogy már ’38-ban meghalt, még a nyilas idők előtt.”

Miért ez az egész cirkusz? Viszont aránylag kedvesek voltak...

Ezekben az években jól esett Tercsi néni, Ida Monorról, és néhány kedves péteri ember látogatása, Gyömrőről is néha teljesen idegen emberek segítsége! Most már

jóformán mindenki elégedetlen. Például a beszolgáltatásokkal: egy tojásért kapnak a gazdák 36 fillért, az állam eladja 1 Ft 20 fillérért és így tovább.

Néhány vicc: „A tűzifa-kereskedők előtt hosszú sor áll, ez a Rákosi-fasor”

„Megnősiült az 5 éves terv, elvette a szabadságot és 2 gyerekük született: a nyomor meg a terror.”

A budapestieket a viccek tartották élve, illetve ennek is volt köszönhető, hogy nem roppantak össze teljesen...

Én magam minden nap tréningeztem, vagy a jégen, vagy pedig a jég bezárása után a Szigeten futottam, úsztam. Ott volt a klubházunk. Mindig hajnalban, utána iskola és esetleg du. is tréning. Miután láttam, nem tanulhatok tovább, és az anyagi helyzetünk a létező legrosszabb volt, elkezdtem munkát keresni. Először a rádiónál jelentkeztem, szerettem volna riporter lenni. Be is hívtak egy délelőtti vizsgáztatni. Miután jónak találták az eredményt, jött a káderezés, mikor kérdezték, mi volt a nagyapám foglalkozása? A válasz után összenéztek, már tudtam, nem lesz ebből semmi.

Néhány nap múlva értesítettek, sajnálattal közlik, nem vesznek fel.

Micsoda naivitás volt ez tőlem, hogy oda jelentkezsem! Ezután tetőfedő munkásnak felvettek volna, amikor mondtam, miért és hova, azonnal velem jött a személyné és kijelentette: én még kiskorú vagyok, nem enged ott dolgozni. Így a tetőfedő karrierem befejeződött, mielőtt elkezdődött volna.

Végül a sportklubom szerzett nekem egy állást Kőbányán, egy vállalatnál, statisztikusnak. Ott nagyon kedvesek voltak velem...

Meghalt Géza bácsi – aki Mamit nagyon szerette – 83 éves korában, Szlovákiában. Ő a péteri nagymama testvére volt. Szép temetése volt, hat falu lakossága vett részt rajta. Mami és a két fiú többször nyaraltak nála, én is voltam ott egyszer, egészen kicsi koromban. Ebben az évben nagy izgalom volt a tűz az operaházban. Rengeteg díszlet, kottagyűjtemény elégett.

Valamikor júliusban Maminak is, és nekem is nagyon rossz álmunk volt Bandiról. Az én álmom: Bandi mondta nekem, hogy „Mária én most egy kis időre meghalok”. Bandi a szabadulása után, amikor itthon emlékezetből leírta több mint 90 versét, melyeket Recsken írt gondolatban, odaadta nekem a Maminak címzett verset. Erről beszélve elmondta, akkor, egy erős verés után úgy érezte, meg fog halni. És utólag rájöttünk, hogy ez akkor lehetett, amikor Mami és én egyszerre álmodtunk rosszat róla. Amikor valakit nagyon szeret az ember, ilyesmi előfordulhat, hogy megérzi, ha komoly baja van az illetőnek...

Ebben az évben az egyetlen öröm az olimpia volt! Felém az irigykedés elkezdődött. Neked jó, ott a sport – mondták néhányan! Kértem én, akkor ő miért nem sportol? Iskola, tréning, munka, tréning.

Bandi hazatérése

1953

Földvály-Boér Mária visszaemlékezése:

Január

Magyarország gyorskorcsolyázó bajnoka lettem összetettben 4 távon.

Február 21.

Elindultunk Bécsbe, gyorskorcsolya-versenyre. Én késő este hazaérek. Mami nem hisz a szemének, amikor meglát! A határról küldtek vissza.

Február 22.

Este mégis elindulhatok Bécsbe. Lehet így jó eredmény elérni??? Közben érdeklődés a ház mesternél: Bandiról, rólam. És ez folyamatosan zajlik. Vagy kijönnek érdeklődni a lakásunkra, vagy behívnak OTSB-be, rendőrségre kikérdezni arról, amit már régen tudtak rólunk...

Március 5.

Sztálin meghalt... Mamit káderezik.

Május 20. csütörtök

Megismerem a Margitszigeten Gurovits Józsefet! A ő csónakháza után következik az én klubházam, ahová a kiegészítő tréning miatt járok. Két nappal később újból találkozunk, és úgy beszélünk egymással, mintha már hosszú idők óta ismernék egymást. Nekem ez az Úristen ajándéka volt. Valaki, akit az érdekel és fontos, hogy én hogy vagyok? Tanácsot ad, jót akar nekem. Három hét múlva megkérte a kezemet, augusztus 20-án volt az eljegyzésünk. Dél előtt építési munka a Népstadionnál, este eljegyzés a Mátyás-pincében. Hárman voltunk Mamival.

*Gurovits József
olimpiai formaruhában 1952-ben*

Június 5-én volt Nagy Imre beszéde: amnesztia a recski foglyoknak! Sokan felkeresnek minket, beszélnek Bandiról, de ő sehol. Mindenki szerette, őt mondták a legrosszabb időkben is megmaradt becsületes embernek!

Szeptember 30.

Este Józsi hazakísér a szigetről a tréningről, a házmester rohan a kapuhoz – akkor még volt kapuzárás.

– Mária, Mária, itthon van Bandi!

Az öröm leírhatatlan volt. Másnap, amikor kezdtünk beszélgetni csak attól féltem, hogy mondom el, hogy L... De ő rám nézett csak és mondta:

– Tudtam, amilyen szerencsém van, G. megvár, de L. nem.

Nagyon fontos volt a véleménye, nagyon fontos volt, hogy Józsi és Bandi jól megértsék egymást. El is mentek a Duna-partra. Ma is tudom, melyik padon ültek és hosszan beszélgettek – ragyogó arccal jöttek haza, láttam, hogy minden rendben van. Igazi jó barátok lettek!

A Markó utcai bíróságról jött haza Bandi. Mikor a nyár folyamán naponta jöttek hozzánk is szabadulók – Nagy Imre egyik legelső miniszterelnöki tevékenysége az volt, hogy amnesztiát adott a recski foglyoknak is –, akkor Bandit és még néhány társát elvitték és utólagosan tárgyalták az ügyüket. Hiszen ítélet nélkül voltak fogva tartva. Végül Bandit 4 és fél évre ítélték, tehát éppen annyit kapott, ahány évig fogva volt.

A búcsúztatás az volt: „Ha beledöglesz is, itt többé egyetemre nem járhatsz és szellemi munkát nem végezhetsz.” Őt az örök különösen szerették bántalmazni – részleteket nem írok –, mert nem tudták „megtörni”. Ezt alig tudták elviselni. Bandi mondta egyszer nekik, hogy inkább vagyok áldozat, mint hóhér.

Dolgozott, mint segédmunkás, fűtő a Madách téri házakban, később, '56 nyarán az erdészetnél a Hármashatár-hegy oldalában. Ezt a munkát a szabadban; a jó levegőn a tönkretett gyomra és szervezete jobban bírta. Amikor hazajött, gond volt a tej beszerzése, pedig őneki erre szüksége volt. Egy ideig később kórházban is volt sárgasággal...

December

Mami három hétig kórházban volt, a szívével voltak gondok.

1954

Földvály-Boér Mária visszaemlékezése:

Január 9.

Zakopane-ba visznek versenyre. Három nemzet vesz részt, a lengyel, a csehszlovák és a magyar. Jól szerepeltem. Ha éppen nem lengyel lány volt az ellenfelem, a lengyel közönség mindig biztatott, nekem drukolt. Jó érzés volt ez nagyon.

Február

Úgy volt, hogy utazhatok Csehszlovákiába és Kelet-Berlinbe. Józsi adott kölcsön bőrröndöt is. Este későn utaztunk volna, ám előtte még behívtak minket az OTSB-be, ahol egy beszédet kellett végig hallgatnunk. Féltek, nehogy ott maradjon valaki Kelet-Berlinben.

A beszéd végén odajöttek hozzám.

– Mária jöjjön csak ide.

Már tudtam, hogy mi lesz...

– Maga nem utazhat el.

Néhány nap múlva behívott az OTSB-be a személyzeti osztály vezetője. A következőt mesélte:

– Maga ellen egy nagyon rosszindulatú feljelentés érkezett, hogy ez és ez a rokona. Ez már nincs náluk, de a feljelentés arra jó volt, hogy mivel az iratait újból át kellett nézni, ez alatt az idő alatt nem utazhat külföldre...

A hét végén Pesten verseny volt az otthon lévők részére – párhuzamosan a kinti versennyel. Engem a kétségbeesett düh annyira hajtott, hogy nagyon jó magyar csúcsot futottam 3000 méteren. Olyan magyar csúcsot, amely érvényben maradt 10 évig. Így a sportújságot olvasók tudhatták, nem azért nem mehettem külföldre, mert rossz formában vagyok...

Szeptember 1.

Ezen a napon volt az esküvőnk a Kelenföldi evangélikus templomban. A tanúk: Józsi nővére Ica, és Bandi. Mi ketten utána nászútra mentünk néhány napra. A Turista Kezelő Vállalatnál tudtunk bérelni egyszerű szobát, Eger felett, a hegyekben. Épp akkor „meglógott” a gondnok a befizetett pénzekkel, így legyalogoltunk a legközelebbi faluba élelmiszerért. Várkúton voltunk. Gyönyörű környék, a forrásból lehetett inni. Előtte Józsi, részt vett a világbajnokságon. Ő és Bánfalvi Klári intézték el, hogy egyáltalán elmehessenek a versenyre. Az utolsó pillanatban – amikor már a Keleti Pályaudvaron voltak mindannyian, az egész csapat –, úgy volt, hogy nem mehetnek mégsem, mert nincs pénz rá. Erre őt ketten elmentek a Rákosi-irodába és mondták,

Földváry-Boér Mária és Gurvovits József esküvője

addig ülnek a lépcsőn előtte, amíg megkapják az engedélyt. Meg is kapták és a csapat nagy sikerrel szerepelt ott.

A világbajnokság után meghívásuk volt a Margitszigeti Nagyszállóba, a házastársakkal együtt, egy közös vacsorára. Miután épp előtte volt az esküvőnk, Józsi természetesen vette, hogy én is menjek vele. Mikor ott vagyunk, Hegyi Gyula meglát engem és felkiált:

– Hát ez meg mit keres itt?!

Azt hittem, menten elnyel a

föld... Mindenki rám meredt. Józsi azt mondta akkor nekem:

– Mária, meglátod, ide mi még egyszer eljövünk, és Téged udvariasan, tisztességesen fognak fogadni.

Amikor, mint svájci állampolgárok, Magyarországra utaztunk a megismerkedésünk évfordulójára – május 20. –, mindig kimentünk a szigetre. Sőt, a 60. házassági évfordulónkra a fiaink ajándéka volt 3 nap a Nagyszállóban.

1955

Tavas

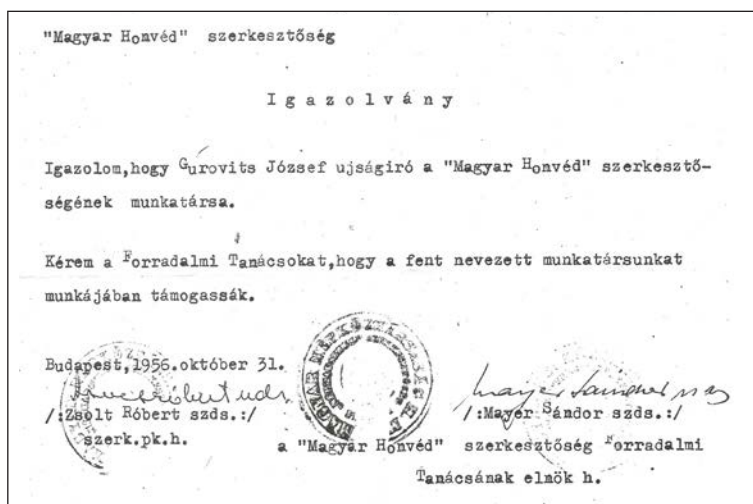
Az oroszok kivonulnak Ausztriából!! Hogy tudták ezt elérni? A háborút is jobban vészelték át, mint Magyarország, és pl. Bécset alig bombázták, a többi várost sem. Szerencsénk volt...

Még mindig tavasz

Józsit „elvágnák” – ahogyan azt akkor mondták. Soha többet nem viszik külföldre. Mi a „bűne”? Mi azt gondoljuk:

1. Elvett engem, az osztályidegent feleségül
2. Templomban esküdtünk.

A valódi okot soha nem mondták meg. Ezután sportújságíró lett a Néphadsereg című lapnál, amelynek később Magyar Honvéd lett a neve. A sportról írt és fényképezett.

Gurovits József újságíró-igazolványa a forradalom idején

A nyár folyamán Bandit három napra lecsukták... ÁVO? Rendőrség? Lábatlanba utazott egy ismerőst meglátogatni, amikor a vonaton igazoltatták és elvitték. Gondolták talán, hogy nyugatra akar szökni? Nem tudni. De hozzánk is jön újból detektív vagy ávos? Nem tudtuk pontosan, honnan. Természetesen nagyon aggódtunk Bandiért. Ő mondta, hogy nem bántalmazták, reméljük, nem csak minket akart megnyugtatni...

Karácsonykor 4-en együtt vagyunk...

1956

Január

Jeges árvíz a Dunán. Nagyon hideg van! Engem elvisznek tréningezni. Moszkva, Leningrád, majd utána Svédországba a gyorskorcsolya-világbajnokságra. Ottléttem alatt Józsi Mamit elvitte moziba, színházba, Bandival a nővérénél és nagymamánál volt.

En ez ideig 36 magyar rekordot futottam, de a világbajnokságon – egy távot kivéve – nem értem el a szokásos formámat. Hacsak végignéztem a 400 méteres pályán, már elfáradtam... Hiába, hogy ez a hivatalos hosszúságú pálya, nálunk 200 m-es volt csak, állandó kanyarokkal.

Tavas

Beteg lettem, minden délután kisebb láz, 7 kg fogyás rövid idő alatt – nem voltam kövér, naponta kellett a sportklinikára mennem. Pontosan nem tudták megállapítani mi a baj, de a „citromot is csak bizonyos fokig lehet kicsavarni. És magánál ez van” Egy évre eltiltottak a versenyzéstől. Sportolni igen, szabad, de nem túlerőltetve. Sokat jártunk kirándulni: Mami, Bandi, Józsi és én. Nővére is velünk jött többször. Szépek voltak ezek az utak a természetben. Szép volt ez a nyár! Az országban beállt egy kis enyhülés.

Józsi a társbérletnél elérte, miután katonaruhában bekopogott hozzájuk, hogy ezentúl a számlákra pontosan fizessék a rájuk eső részt és csodák csodájára a következő hónapban ott volt a pénz az asztalon. Jakab néni már régebben megváltozott, ezért is írom le a nevét. Kedves lett velünk.

Forradalom – 1956 „Csodálatos ifjú sereg...”

Mami visszaemlékezése:

Október 23.

Szép őszi nap van, éltetően friss a levegő, amikor reggel sietve megyek az Andrássy úton (most Sztálin út) az egyik tanítványomhoz. Már reggel 8-kor kell órát adnom az irodában... Néhány éve adok már nyelvórákat, mert abból a pici nyugdíjból, amit kapok, nem tudnék megélni. De örülök, hogy a megváltozott viszonyok mellett is ki tudtam építeni magamnak egy új jövőt és új megélhetést: mi mindent elvesztettünk, mindenünk államosítva lett, de ennek ellenére sem hagytuk magunkat a földre tiporni.

Most azonban úgy látszik, mintha megváltozna a helyzet, alig merem kimondani, de talán lassan fölfelé fog ívelni az életünk. Most valóban egy enyhülési folyamat állt be: a nyugdíjakat is emelni fogják valamennyire, sok politikai foglyot rehabilitálnak, úgy látszik, a párt szakít a sztálinizmussal. Annyi bizonyos, hogy a terror némileg enyhült, a vasfüggönyt is feljebb húzták egy kicsit, sok-sok év múltán újra beengednek most idegeneket az országba és én egy kérvényt is benyújthattam, hogy a tolmácsiskolát elvégezhessem. Azt remélem most, hogy talán tavasszal tolmács és idegenvezető lehetek!

Délelőtt a Rákóczi úton sok embert látok, akik egy csoportban állnak és valamit olvasnak, ami egy papírlapra van a fára függesztve. Megpróbálok odafurakodni, lábujjhegyen állok, és amikor olvasni kezdek, alig akarok hinni a szememnek! Az egyetemi ifjúságnak egy felhívása ez, és követeléseiket 16 pontba foglalták, így pl. a régi Kossuth-címert kívánják vissza, az ország kizsákmányolásáról beszélnek, az uránium kiviteléről, a beszolgáltatások megszüntetéséről. Azt kívánják, hogy az orosz csapatokat vonják ki az ország területéről és Rákosit állítsák bíróság elé...! Mit is még? Ja, igen, a katonáknak legyen megint magyaros egyenruhájuk... Valóban, alig lehet őket az oroszoktól megkülönböztetni... A káderezés szűnjön meg, és majdnem el is felejttem: szabad választásokat és sajtószabadságot is követelnek.

Hiszen ez egyszerű! Hát lehetséges most ilyesmit kiírni, a fákra kifüggeszteni és ezt elolvasni! Eddig az ilyesmiért rögtön letartóztattak volna, de most nem is mutatkozik rendőr! Az emberek azonban még félnek, senki sem mer egy szót sem szólani, noha valószínűleg valamennyien éppen annyian fellelkesültek, mint én. Azonban mindig nagyobb lesz az embergyűű: csendben olvasnak.

Szeretném tudni meddig maradhat kint ez a plakát? Átismétlem magamban a szöveget, hogy el ne felejtsem... Igen, még egy gyűlésről is van szó, amelyet 27-re

terveznek, ezen Bandi bizonyára részt fog venni! Vajon tud-e már ezekről az eseményekről?

Egy harmadik fán, a Rákóczi út sarkán ugyanez a cédula függ, azt is körülállják az emberek és olvassák. Most szembejön velem három egyetemista, mindegyiknek piros-fehér-zöld kokárda van a gomblyukában! Buta dolog, de egyszerre csak úgy érzem, mintha valami szorongatná a torkomat és sírni lenne kedvem.

Oly rég volt már, amikor ehhez hasonlót láttam! Alig tudok uralkodni magamon annyira fellelkesített mindez. Gyorsan továbbmegyek megint és látom, hogy még mindig ott csoportosulnak az emberek a fákra kifüggesztett kiáltványok előtt: egy néhányan előszedték noteszeiket és sebtében feljegyzik, amit olvasnak. De még mindig némák, senki sem mer egy szót sem szólani.

Otthon főznöm kell, délután Máriával, a lányommal is szeretnék találkozni. Még mindig építkeznek a lakásunkban, a társbérlők elkülönülnek.

***

– Ma ugyan nem sokat dolgoztam – mondja a kőműves –, elmentem a tüntetőkkel!

– Hogyhogy? Láttá őket?

– Bizony! Erre vonultak!

– Hova mentek?

– A Bem-szoborhoz. Én egy darabig velük mentem, de aztán visszafordultam: dolgom van még.

A kőműves is olvasta a 16 pontot. Azután arról panaszkodik, hogy milyen nehezen él: most ő már mester, de abból, amit keres, alig tudnak megélni a családjával... Én mindig azt hittem eddig, hogy nagy kommunista és most kiderül, hogy ez egyáltalán nem így van. Elmegyek egy telefonfülkébe, hogy felhívjam Máriát. Beszámolok egy lehetőségről, hogy lakást cseréljen.

– Van még más újság is – kérdezi.

– Van!

Tudom, hogy mire gondol. Kérdi, hogy láttam-e Bandit?

– Ma még nem.

Máriával a Vörösmarty téren, a buszmegállónál fogunk találkozni, ha végez a hivatalában. A körútra szaladok, sok ember van az utcán. Most már látok tüntetőket: az utca közepén mennek, diákok, fiúk és leányok vegyesen. Zárt sorokban fegyelmetten menetelnek, egyesek kis zászlócskát tartanak a kezükben, mások táblákat feliratokkal: egyiken az áll, szovjet-magyar barátságot kívánunk egyenjogúsági alapon. A felvonulókat sok ember kíséri és amint elhaladok, kinyílnak az ablakok, az emberek kihajolnak, virágokat dobálnak rájuk és tapsolnak.

Kossuth-címert akarunk! – kiáltozzák és amíg elvonulnak, mindenütt tapsolnak az emberek... Ez nem olyan felvonulás, mint az április negyedik, vagy a május el-

sejei szokott lenni, amikor az embereket kényszerítették, hogy kivonuljanak! Más-más jelszavakat is kiáltoznak: „Magyarország nem lesz gyarmat – magyar búza itthon marad!” No, ez nem hiszem, hogy nagyon tetszene a kormánynak vagy az oroszoknak! Elfutok a Vörösmarty térre, ahol Máriával találkozom. Kölcsönösen elmeséljük egymásnak a napok eseményeit.

Most egy autó jön és egy csomó röplapot szórnak ki belőle: az emberek rávetik magukat azokra és Máriának is sikerül egyet elkapnia. Úgy halljuk, hogy a tüntetők a Petőfi-szoborhoz mentek. Mária elköszön tőlem, megy ő is a Petőfi-szoborhoz. Közben hallom, hogy a Sztálin-szobrot akarják ledöntetni, elhatározom hirtelen, hogy oda megyek. A földalattival a Hősök teréig megyek. Rengeteg embert látok itt. Egy gépkocsivezető odakiált valamit egy ismeretlen öregúrnak: egy gúnyos megjegyzést tesz Józsi bácsiról, Sztálinról. Jól látom a szobrot. Most egyszerre Gulliver meséje jut eszembe és egy kép, amelyet gyerekkoromban láttam. Egy kis ember létrán mászott fel az óriásra: itt is létrát támasztottak a szoborhoz és egy ember mászik föl rá, mialatt társai a talpazatnál segítenek neki: ők is úgy néznek ki, mint a törpék az óriás mellett.

Eközben fiatal emberek másztak föl az Építők Székházának a tetejére és ledobták onnan a vörös csillagot, most pedig egy nemzetiszínű zászlót tűztek ki a helyére. Amikor fönt lobog a zászló, a tömeg rázendít a Himnusra. Kék fények lobbannak fel a szobron. Úgy látszik, hogy az emberek ott hegesztéssel próbálják a szobrot

A Sztálin-szobor Budapesten

ledönteni, de nem boldogulnak: vasbeton a talpazat. Most újból próbálják, de magasabban, a csizmák fölött.

– Éljenek a hajógyári dolgozók! – kiáltják az emberek, úgy látszik, hogy odavaló szakmunkások azok, akik itt fáradoznak. Most nagy teherautók indulnak el, fiatal fiúkkal és lányokkal zsúfoltan: ezek piros-fehér-zöld zászlócskákat lobogtatnak és azt kiáltozzák: „Rádióhoz! Rádióhoz!”

Sok, egészen fiatal gyerek áll az autókön, valószínűleg iskolás gyerekek még, az egyik autón legelöl egy kerek arcú kislány ül, szép nagy barna szemekkel.

– Hát te miért nem vagy az ágyban? – kérdi tőle egy szakember. – Menj haza aludni!

– Aludni? Most?

A kislány egészen fel van háborodva.

„Ruszkik, haza!” – kiáltozzák a tömegben! Ez a legújabb jelszó, és kissé megijedeke tőle: ez biztos, hogy nem fog tetszeni a pártvezéreknek. Most egy ember jön, aki kitárt karokkal utat mutat egy autónak: hátra kell lépünk, az autó elindul, erős kötéllal van a szoborhoz kötve. Azt magával rántja, a szobor meginog, kettőt pördül a levegőben azután legurul a földre. Diadalüvöltésben törnek ki az emberek, énekelni kezdik a Himnuszt és a szobor talpazatára állnak egy páran, magasra emelt nemzeti színű zászlóval a kezükben! A diktátorból már csak a csizmák maradtak meg, a csizmák, amelyekkel letiporta a világ népeit!

– Öt perccel múlt fél 10 – mondja valaki a hátam mögött. Magnéziumfények lobbannak, úgy látszik, hogy valaki fényképezi ezt a történelmi pillanatot. „Stúdióhoz!” – kiáltozzák megint az emberek. De miért mennek oda? Hallok valamit beszélni! Lőtt az ÁVO! „Csak nem tesznek ilyet – mondják mellettem – védtelen emberekre lőni!” Lassan haza szeretnék indulni. A Thököly útra megyek, hosszú várakozás után végre jön egy villamos, de csak a Keleti Pályaudvarig megy, onnan gyalog kell tovább menni. Az emberek mindenütt kis csoportokban állnak együtt és halottakról, meg sebesültekről beszélnek. Lövéseket is hallani már. A körútnál hosszabb ideig kell várakoznunk, nem lehet tovább menni!

A lövöldözés erősödik, autók száguldoznak, teherautók jönnek és a belváros felől néha egy üres villamoskocsi közlekedik, betört ablakokkal. A stúdióban lőnek. Gyerekeket lőttek agyon... Talán azt a kislányt is, akit én a teherautón láttam... Hát nem borzasztó ez? Bekanyarodom egy mellékutcába, ott gyorsabban lehet előre haladni. Most egy teherautó jön és az emberek megállítják. Belenéznek.

– Az ávosok mentőautókon menekültek ki és ezekben az autókban vittek muniációt a Stúdióhoz. – mondják az emberek.

A Bródy Sándor utca felől látom, hogy valami ég: felgyújtottak egy páncélost. Az emberek kis csoportokban beszélgetnek: most körülállnak egy embert, aki a Bródy Sándor utcából jött.

– Az ávosok az ablakokból lőttek – mondja –, gyerekeket öltek meg!

– Oh, Istenem!!! És az anyjuk várja haza őket!

– Egy öregembert, aki meghalt, papírral letakarva vittek el.
– Én le se takartam volna – mondja egy másik –, hadd lássák, hogy mit csinálnak velünk!

Két leány áll mellettem egy fiatal emberrel: egy idősebb asszony vitatkozik velük.

– Ne menjen oda! Mi értelme lenne ennek? Mit tud ott csinálni? Legfeljebb hősi halott lesz!

– Na és? – felel a kócos fiatal leány. – Ha én meg is halok, de legalább a többiek élhetnek!

Most beleszól a fiatalember is.

– Ennek az életnek úgy sincs semmi értelme.

Ez a beszélgetés nagy hatással van reám. Ezek a fiatalok ugyanis nem félnek! Mostanáig lapult a megalázkodott a nép, senki sem mert beszélni, de most minden megváltozott. Elkezdte az írószövegség, mely kritizálni mert: most egy békés felvonulást terveztek, de a pohár már csordultig volt, az elkeseredés túlságosan nagy, annak ki kellett robbannia és az a nevezetes, hogy éppen a fiatalság csinált forradalmat, az a fiatalság, amelyet a kommunisták neveltek!

Felejthetetlen ez az éjszaka! Sehol, semmi rendzavarás, vagy fosztogatás!

– Őlik a magyarokat! – kiáltozzák az emberek, mikor végigjöttem a Rákóczi úton és ez nekem oly furcsának, oly szokatlannak tűnt fel. Tehát érzik az emberek azt, hogy magyarok? Mindent, ami nemzeti volt az utóbbi években, elnyomtak... De nincs

Barikád, a szovjeteknek szánt üzenettel a Móricz Zsigmond körtérenél

– Forrás: Fortepan

most különbség a társadalmi osztályok között sem: az egész nemzet egységes lett. A rendőrség sehol sem avatkozik bele, a katonaságban pedig már mindig bízom.

Most megint megállítanak egy mentőautót és átkutatják. Csak akkor mehet tovább, amikor meggyőződtek arról, hogy üres. Azt hallani, hogy a csepeli munkás-ság elindult és idejön segíteni!

– Ki fogjuk füstölni az ávósokat a stúdiónál – mondják az emberek –, egyszer csak elfogy a muníciójuk!

Már szinte az a benyomás lesz úrrá bennem, hogy itt dől el a harc, a stúdiónál. Most egy nagy teherautó közeledik és keresztbe odaáll a Kossuth Lajos utca elé. Fiúk, akik az autón állnak, piros-fehér-zöld zászlókat tartanak a magasba. Az utcán azonban most 6, vagy 7 teherautó jön katonákkal.

– Éljen a magyar hadsereg! – kiáltják az emberek.

De a katonák némán és mereven állnak az autókban, rohamsisakkal a fejükön és géppuskával a kezükben. Valaki felnyújt nekik egy magyar zászlót, de nem veszik át.

– Miért nem veszitek át a magyar zászlót? – kiáltják nekik.

Egy fiatalember közben felmászott az autóra és egyszerűen csak odaült: felol-vassa az ifjúság kiáltványát a katonáknak... Azok meg sem mozdulnak, ott állnak némán.

– Talán nem is magyarok, hanem oroszok – mondja egy asszony mellettem.

De, magyarok ezek, fiatal parasztfiúk és most nagy elhatározás előtt állnak: vajon mi fog felülkerekedni bennük? A fegyelem vagy pedig a magyarságuk? Sokan most odaálltak az autók mellé és mesélik, hogy mi történt: az ÁVO védtelen emberekre lőtt: gyermekekre, és öregekre.

– Ti is magyarok vagytok, akár csak mi, ne lőjete a munkásokra!

A katonák most átveszik a zászlót: a tömeg örömujjongásban tör ki. A Szózatot éneklik. Hazádnak rendületlenül...

– Tartsátok föl a zászlót! – kiáltják sokan. Egy fiatal katona átveszi a lobogót és magasra emeli a levegőben. Óriási üdvívalgás, az emberek tapsolnak, kiáltoznak!

– Éljen a magyar nemzeti hadsereg!

A katonák már levetették a rohamsisakot, sapkában állnak ott, átadják a fegy-vereiket és sugárzó arccal leugrálnak az autókról! Az emberek átölelik őket, egyik még meg is csókolja egy katona kezét – és felhangzik a Himnusz: Isten, áldd meg a magyart!

Megint sírni való kedvem van. A lelkes fiatalság felmászik az autókra, három leány is fel akar szállni, de leparancsolják őket. Az autók elszáguldanak a lövések irányába.

Elindulok hazafelé, útközben azonban nyugtalanító híreket hallok. Úgy látszik, hogy Soroksár irányából orosz páncélosok közelednek. Végre otthon vagyok, már éjjel van. Mária és Józsi, a Vöm is itt vannak, most értek ők is ide. Elmeséljük egy-másnak az élményeinket, Mária a Petőfi-szobornál, Józsi pedig a Bem-szobornál

volt a tüntetőkkel. Ő most a „néphadsereg” tisztje, mint sportújságíró, és majdnem minden tisztársát ott találta. Óriási volt a lelkesedés!

Hirtelen nyílik az ajtó és berobban a szobába Bandi, ő mindig ilyen viharosan érkezik!

– Olyan fáradt és éhes voltam, muszáj volt egy kicsit hazajönnöm – mondja szinte mentegetőzve, de én megértem őt, mert egész nap csákányozott. 1953 óta, amióta amnesztiával kiengedték, nehéz testi munkával keresi a kenyerét. Nem engedték tovább tanulni, sem szellemi munkát végezni. Azóta dolgozott darunál, volt szénhordó, kazánfűtő, de most már egy ideje az erdészetnél csákányoz, szeret a friss levegőn lenni és ez nem árt annyira tönkretett gyomrának.

Most elmondja nekünk, hogy munkából hazajövet a Margit-hídnál látta a tüntetőket, és csatlakozott hozzájuk.

– Az országházhoz mentünk – mondja Bandi –, ott Nagy Imre tartott beszédet. Ezután elmentünk teherautón a stúdióhoz és amikor ott elkezdődött a lövöldözés, a Bem laktanyába vezettem őket fegyverért. Tudja, Mami, milyen könnyen ment ez? Egyetlenegy katona vonakodott csak egy kissé, de őt félrelökték és a többiek nyomban kinyitották a raktárakat és átadták nekünk a fegyvereket. Sohasem hittem volna, hogy a nép így fog viselkedni, mint ahogy ma éjjel tette! Gyönyörű volt minden! És a legremekebb, hogy a forradalmat éppen az ifjúság csinálta, azok a fiatalok, akiket a párt nevelt. Ez a legnagyobb erkölcsi diadal és végzetes csapás a kommunistákra! Csodálatos egység volt, munkás és parasztfiúk, egyetemisták és értelmiségiek, mind egyek voltak, mind lelkesedtek. Csak magyarok voltak mindnyájan: egy nagy családnak a tagjai! Túlságosan nehéz nyomás nehezedett már ránk, a pohár csordultig volt: mindenki örült, hogy végre valahára szabadon beszélhet. Minden a legnagyobb rendben és fegyelmezetten folyt le.

Bandi és Józsi is egyöntetűen azt mondják, hogy a lövöldözés úgy kezdődött, hogy egy őrnagy kijelentette: csapatával átáll a felkelőkhöz és akkor az ávósok lelőtték őt. Erre a tömeg megdühödött és megtámadta a stúdiót.

– A katonaságnak sok helyen nincs is fegyvere – mondja most ismét Józsi –, mert megbízhatatlanok és bezárták őket a kaszárnákba.

Ugyanezt hallottam én már az utcán is, de azt mondták, hogy az oroszok nem hajlandók ellenünk harcolni... Ki tudja, hogy fog még mindez végződni? Végre eszünk valamit, örülök, hogy az egész család összegyűlt... De azután eszembe ötlök, hogy így voltunk '44 karácsonyán is, amikor szintén örültem, hogy mindkét fiam itt van, sikerült Eleket is itthon tartanom és két hónap múlva ő már halott volt... Most is mindannyian együtt vagyunk, de ki tudja mit hoz a jövő?!

De most nem akarok ilyen sötét gondolatokkal foglalkozni – inkább menjünk aludni, alig maradt már néhány óránk az alváshoz!

„...pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve, széthull nemzetünk...”

Október 24.

Valami dübörgés ébreszt fel hajnalban. Az ablakhoz szaladok: tankok vonulnak az utcán!

– Orosz páncélosok! – kiált fel Bandi és Józsi is egyszerre.

Megdöbbenve nézünk egymásra.

– Nyisd ki a rádiót!

Hanglemezeket játszanak, valami nyekergés is hallatszik, mintha nem lenne ott senki a közelben, aki beállítaná a lemezt.

– Ez lövés volt! – kiált fel Mária – Én egy lövést hallottam!

Bandi már öltözik is.

– Mami, ha ezek még most is kitartottak, tudja-e, hogy milyen gyönyörű?!!

Rohan el. Még egyszer hátrafordul és csillogó szemekkel néz vissza. Még most is magam előtt látom őt: jó növésű és igazán jól néz ki a magas homlokával, szép szemével és hullámos hajával. Büszke vagyok rá! De jaj Istenem, vajon nem utoljára látom-e őt? Az egész kép mélyen belevésődik emlékezetembe.

Nyugtalanul várakozunk és lessük a híreket. A rádió most mégis bemond valamit, úgy látszik nem hallgathat tovább. *„Ellenforradalmi reakciós elemek fegyveres támadást intéztek...”* Ez tehát még mindig a régi hang! Talán még mindig Gerő az úr, ő parancsol? Úgy tudni, hogy görcsösen ragaszkodik a hatalmához és vérszomjasabb Rákosinál. Hallunk lövéseket. A rádióban megint tánclemezeket játszanak, mint hogyha semmi sem történt volna a városban...

Vajon Bandi is veszélyben van? Igen, bizonyára, de nem hiszem, hogy baja lesz, ezt a napot ki kell bírni, ha tele aggodalommal is! Megint a rádiót hallgatjuk: *„Egy ellenforradalmi csoport a Lánchídnál megadta magát.”* A Lánchíd itt van közvetlen mellettünk!

Felhívás! Aki délután 2 óráig leteszi a fegyvert, nem kerül statárium elé. Két óra után meghosszabbítják a határidőt. Egy közlemény szerint *„A stúdióba behatolt fegyveres támadók megadták magukat.”* Máriával egyszerre gondoljuk: hátha Bandi is közöttük van! Talán akkor nem lesz bántódása!

Most megint '44 karácsonyára kell gondolnom... Akkor Elek, most Bandi... A kaput 6-kor zárják, de a házmesterné megígérte, ha Bandi csenget, kinyitja neki a kaput. Kezdünk nagyon aggódni érte! Este nem bírom tovább. Jakabnétól megpróbálok telefonálni, és hosszabb próbálkozás után elérem L. urat, akinél Bandi albérlésben lakik.

– L. úr van ott? Hallott valamit Bandiról?

– Igen, de nem volt jó, nem tudom, hogy mondjam el.
 – Kérem, mondjon el mindent.
 – Igen, hát akkor... Egy orvos lakik itt a szomszédban és ő üzente, hogy Bandi megsebesült és kórházba szállították.
 Akkor most biztonságban van! Ez az első gondolatom.
 – És?
 – Igen... A tüdejébe kapott egy lövést, és a mája sérült meg... Már nem lehetett rajta segíteni... Meghalt...
 – Meg...? Micsoda? Mondja még egyszer!
 – Ma délután meghalt.
 Leejtem a hallgatót. Ez nem lehet! Ez nem lehet igaz... Tévedés lesz...! Nem tudom felfogni ezt a gondolatot. Mária melletttem áll: mindent hallott.
 – Ez nem lehet igaz...! Ez nem lehet igaz!
 Jakabné elkezd melletttem sírni.
 – Kérem telefonáljanak még egyszer!
 Hallom, amint L.úrral beszélnek. Hallom, amit mondanak, igen, megsebesült és meghalt, de még mindig nem tudom felfogni.
 Józsi átölel és könnyes a szeme.
 – Senki sem tudja azt felfogni, hogy mi mit jelentettünk egymásnak, már mint gyerekek, mint testvérek – mondja Mária... Mennyit küzdöttem, igyekeztem tréninggel, versenyekkel, hogy kiszabadíthassuk. Amikor sikerem volt, hogy irigyeltek engem a „barátnők” és a kollégák. Mindig csak a halál, mindenki a családból: először Papi, aztán Elek és most Bandi!
 Holló ügyvéd jön le a második emeletről.
 – Tüdőlövés – mondja –, abból ki lehet gyógyulni.
 Nem egészen értem őt: meggyógyulni? Hát még van remény?
 – Bandi meghalt – mondja Jakabné.
 – Meghalt? – Holló dr. rám néz, aztán kiszalad a szobából. Nem tud egy szót sem szólani!
 – Hozzá akarok menni! Most! Azonnal!
 – Nem teheti meg – próbálnak óvni. – Kijárási tilalom van! Agyonlőhetik. Az öngyilkosságnak nincs értelme... Nyomorék is lehet.
 Nem törődöm vele!
 – Oda akarok menni!
 Mária ott áll melletttem sápadtan és komolyan.
 – Még nem mondtam meg: tavaszra gyermeket várok...
 Egy unoka! S most mondja meg nekem! Élet és halál...! Szegény Mária, hogy fog mindent kibírni? Csendben visszamegyünk a szobánkba. Holnap korán akarunk a kórházba menni. Addig nem tudom egészen elhinni...

Október 25.

Éjjel alig aludtunk, csak forgolódtunk az ágyban. 7-kor már elindulunk, hosszú az út és gyalog kell mennünk. A körúton lőnek. Megállunk egy kapu előtt, Józsi behúzza a kapu alá, azt mondja, védtelenül állok, de nekem ez oly' mindegy! Egy páncélos dübörög el előttünk. Odaát a járdán egy halott fekszik. Mellékutcákba megyünk, mert ott nincsenek tankok. A kórház meglehetősen messze van. Ismerem ezt a környéket, Bandit látogattam, akkor májgyulladásal feküdt egy másik kórházban, nem messze ide. Végre megérkezünk: egy nagy vöröskeresztes zászló leng az épületen. Az irodába megyünk, bemondjuk a nevet.

– Már nincs a kórházban, menjenek el a halottas kamrába!

Tehát mégis igaz! Egy magas szikár ember nyitja ki az ajtót. Józsi vissza akarja tartani Máriát, de ő is velünk jön. Belépünk. Igen, ez Bandi... Oh, nincs most már semmi remény! Ő az valóban! Az arca sápadt, de egyébként nem változott meg: finom szája, ajkai összecsuksva, de az egész arckifejezése elszántságot mutat! Ez a vasakarát mindig meg volt benne, már kisgyerek korában is. Jobb vállán kötés van.

Az őr mondja, hogy egyelőre itt maradhat, még nem jött ki semmiféle rendelet. A mentőorvost is megölték, és két mentőst. Az oroszok rálőttek a kocsijukra, amikor szállították a sebesülteket. Bandit a stúdió közeléből hozták ide. Most megkeressük azt az ápolónőt, aki mellette volt: nagyon kedves fiatal asszony, szép barna szemekkel.

– Óh a szegény fiú – mondja! – Még soha életemben nem láttam ilyen hőst: egyetlen jajszót sem hallatott, csak mosolygott egész idő alatt.

– Eszméleténél volt?

– Igen. Az oroszok bejöttek a kórházba, az ávósok is, és keresték azokat, akik harcoltak. Néhány irat volt nála. Ő fogságban is volt azelőtt, ugye? Ezeket az iratokat átadta nekünk, hogy eldugjuk, féltette a hozzátartozóit. Én az iratokat eltettem.

Most egy orvos és egy ápoló is odajön.

– Nem tudtuk megmenteni – mondja –, higgye el, mindent megtettünk, de nem ment. Valószínűleg fönről kapta a golyót, az átment a tüdőn és megsértette a májat is.

Szegény Bandi! A mája már akkor beteg volt, amikor kijött az internálótáborból, de miért is nem kaphatott csak a tüdőbe egy sebet? Akkor még meg lehetett volna őt menteni...

Hogy engedhette meg az Isten, hogy meghaljon???

– Úgy beszéltük meg, hogy ha keresik, azt fogjuk mondani, hogy lehajolt, mert segíteni akart egy sebesültnek. Orvosilag lehet is így magyarázni, mert felülről kapta a golyót. A töltényeket, amik nála voltak – 11 darabot –, mi átvettük és elrejtettük.

– Nem mondott rólunk semmit? Nem akart üzenni?

– Nem. Közvetlenül a halála előtt, mikor egy kissé jobban érezte magát – az gyakran előfordul ugyanis, hogy haldoklónál kis megkönnyebbülés áll be –, azt mondta mosolyogva: most már hiszem, hogy megmaradok!

Tehát nem tudta, hogy meg fog halni: ez így jobb: milyen borzasztó lett volna neki a gondolat, hogy nekünk a halálával ilyen bánatot okoz!

– Átadhatom önöknek a holmiját – mondja az ápolónő, és átnyújt egyet-mást. A személyi igazolványát, egy ejtőernyős igazolványt, a karóráját, valami pénzt. A ruhákért majd jöjjenek el egyszer!

Most tollat keres és kitölt valami ívet, de látom, hogy a keze reszket:

– Bocsássonak meg, de alig tudok írni – mondja –, még most is a hatása alatt állok. Nem tudom elfelejteni szegény fiút! Olyan hős volt és olyan fiatal!

Mindez úgy tűnik fel nekem, mintha nem is velem történne, alig tudom elhinni a valóságot. Elbúcsúzunk. A temetésről kellene gondoskodni, de hogyan? Az üzlet zárva, mindenhol lőnek... Útközben látjuk, hogy a városban mennyi a rombolás. A posta és a Nyugati pályaudvar előtt mindenütt orosz tankok állnak, a villamos nem közlekedik, a vezeték mindenütt letépve lóg a földön. Helyenként barikádokat emeltek a felkelők utcakövekből, az ablaktáblák cserepekben hevernek a földön, emberek szaladnak a pékhez, hogy valami kenyeret hozzanak. A város olyan, mint az ostrom után volt.

A lövöldözés most mindig erősödik. Sok embert látunk az utcán, kis zászlócskával a kezükben, az országház felé vonulnak, fegyvertelen tüntetés készül a parlament előtt. Hazamenve látjuk a tüntetőket: megható menet, elől egy nagy magyar zászlót cipelnek, és rokkant és sebesült emberek mennek az élen. A felvonulók megálltak az utcánkban. Egy ember jön most szembe velük, kitárja a karjait és úgy mutogatja, hogy álljanak meg forduljanak vissza! Az ÁVO a parlamentnél rálőtt a védtelen tömegre, sok halott van! A balkonunkról mindent pontosan lehet látni... Boros szabó a házunkból szintén ott volt, és alig tudott megmenekülni, állítólag borzalmas dolgok történtek a parlamentnél. Most megint sok ember jön.

– Az amerikai követséghez! – kiáltják. – Gyilkol az ÁVO, gyilkol az ÁVO! Aki magyar velünk tart! – kiáltozzák.

Egy pár helyen kinyílnak az ablakok és az emberek virágokat szórnak le a tömegre.

– Éljenek a virágok! Éljen Magyarország! Rusz kik haza! – kiáltják a tüntetők.

Lemegyek én is közéjük. Egy ember, aki most érkezett, az oroszokról mesél, hogy azok is harcoltak volna velünk.

– Ennyi vérontás után nem lehet félúton megállni – mondják az emberek, de azok, akik harcolnak, szegények nem tudnak soká várni. Itt sok ember életéről van szó... Nekem refrén-szerűen mindig néhány verssor jár az eszembe: „pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve, széthull nemzetünk.” És persze a Szózat szavai: „Vagy jőni fog, ha jőni kell, a nagyszerű halál, hol a temetkezés fölött egy ország vérben áll.”

Hát lehet az, hogy a világ tétlenül nézi pusztulásunkat?

Kijárási tilalom van este 6-tól, reggel 6-ig.

Október 26.

Az amnesztia ideje lassan lejár. Most újabb határidőt adnak. Boroséknál hallgatjuk a külföldi rádiót. Egy kis nemzet megmutatta az egész világnak, hogy az akarat és a bátorság még a technika századában is ér valamit. Noha állandóan zavarják a nyugati adókat, de azt mégis ki tudjuk venni, hogy Európa minden nagyobb városában tüntetés van mellettünk... Hát nem gyönyörű ez? A kicsi Magyarország világhírű lesz, mert egyedül mert fellázadni a rabszolgaság ellen. Ez örök dicsőségünk marad a világtörténelemben!

Volt a rádióban egy megható előadás „Budapesti srácok” címmel. Azt mondták, hogy az olasz iskolákban róluk tanítanak, őket állítják oda példaképpen. És Bandi is közéjük tartozott!

Október 27. és október 31. között

Már csak néhány perc van hátra az amnesztia lejárásaig! Vajon mi fog történni? Feszült figyelemmel várakozunk. Döbbenetes csend van. És ekkor egyszerre bele-dörren egy lövés a csendbe. Hamarosan követi a többi!

Szeretnék jelentkezni ápolónőnek, ha azonban egy kórházban vagyok és oroszokat vagy ávosokat hoznak be azokat is ápolnom kellene?

– Természetesen – mondja Mária és Józsi egyszerre. – Ha sebesült!

Jelentkezem, de nincs rám szükség. Magyaróváron eltemették az áldozatokat: 104 halott volt. Hegyeshalmon a határőrök letépték a vörös csillagot, kokárdát tűztek ki és átmentek a felkelőkhöz.

A város olyan, mint az ostrom után volt, mindenütt barikádok, üvegcserepek a földön, gyökerestől kitépett fák, felborított teherautók. Találkoztam Bandi egyik barátjával. Ő látta Bandit 24-én reggel a rádiónál, és azt mondja, hogy soha el nem fogja felejteni Bandit, ahogyan látta. Valósággal átszellemült az arca – neki önkéntelenül az jutott az eszébe, hogy ez az ember elérte az életében a legmagasabbat, amit elérhet...

A Kossuth Lajos utca sarkán, kint a nyílt utcán egy ládát látok, amely tele van pénzzel: Fölötte egy felírás: „*A forradalom tisztasága megengedi, hogy így gyűjtsünk az elesett hősöknek.*” Mindenki, aki elmegy a láda mellett, pénzt dob bele: 10-20 forintot. Itt áll a pénz az utcán és senki sem nyúl hozzá, sőt mindenki adakozik.

Valami megint szorongatja a torkomat. Az egyik nyugati újság szerint a magyar 1956-os forradalom volt „a világ legtisztább forradalma”.

***

Utóirat

1956. november 4-én újabb orosz csapatok támadják meg az országot. Reggel 4 órakor újból az utcánkban vonultak a parlament felé és lőtték az ablakainkra. Nem lett közös temetés az elesett forradalmárok részére, mint ahogyan azt októberben tervezték.

Mi Bandit – Elemért – november 15-én tudtuk eltemetni a Kerepesi temetőben, egy ősi családi sírboltba. A temető tele volt koporsókkal. Egész iskolák is felvonultak osztálytársaik temetésére. (Az Október 6-a utcában laktunk, ez az utca direkt a parlamenthez vezet.)

VÉGE

*Földvály-Boér Benedekné
(Mami) sírja Svájcban*

Földvály-Boér Mária és Gurovits József élete 1956-tól napjainkig

A házaspárral 2016 őszén készíthettem életút-interjút, amelyben nemcsak az 1945 és 1956 közötti időszakról esett szó, de az 1956 utáni évekről is. Ennek alapján mutatjuk be röviden a Gurovits-család forradalom utáni életét.

Földvály-Boér Mária: *Férjem november 4-e után még tudósított az olimpiai előkészületekről, aztán november végén egyszer csak körülvették a szerkesztőséget a szovjet tankok. A két szerkesztőt elvitték, a férjem azonban – egy idős nyomdász jóvoltából, aki megmutatott egy olyan ajtót, ahol észrevétlenül ki tudott még jutni az épületből – szerencsére megmenekült. Ez egy hétfői nap délutánján történt, és másnap, 1956. november 27-én Józsi, Mami és én elindultunk. Mindössze egy hátizsákkal hagytuk el örökre a hazánkat. Váltás fehérnemű, mosdószer, Elemér versei és férjem olimpiai érme volt csupán nálunk. Három nap múlva értünk az osztrák határra. Egy határőr észrevett bennünket, ám nem bántott, sőt mondta, hogy szíve szerint ő is velünk jönne, de a családja Szegeden él, és nem meri itt hagyni őket.*

Ausztriában egy Innsbruck melletti menekülttáborba kerültek. Miután Európát semmiképpen nem akarták elhagyni, József írt egy levelet a Svájci Kajak-kenu Szövetségnek, amely rögvést a kitűnő, nemzetközileg is nagyra becsült sportember és családja segítségére sietett. A sportszervezet elnöke a Nemzetközi Vöröskereszt svájci kirendeltségénél kijárta, hogy József és családja átkerülhessen Svájcba, sőt személyesen vállalt kezességet a három magyar menekültért.

Földvály-Boér Mária: *1956. december 12-én érkeztünk meg Svájcba. A forradalom évének karácsonyát még egy menekülttáborban töltöttük, ám 1957. január 2-án elhelyeztek bennünket egy családnál. Ez egy olyan család volt, amely jelentkezett a vöröskeresztnél, hogy átmeneti időre szívesen befogad menekülteket. Nem egész két hónapig laktunk ennél a családnál, amellyel életre szóló barátságot kötöttünk. Február végén kerültünk abba a házba, amely azóta is, immár hatvan éve az otthonunk.*

József azonnal elvállalta a legelső munkalehetőséget, Mária édesanyja pedig – kihasználva, hogy három nyelven is beszélt – a Svájci Evangélikus Egyháznál kezdett dolgozni, mint tolmács és fordító. Nagyon sokat segített a fiatal menekülteknek, ráadásul nem sokkal később a helyi ipari iskolában németórákat is adott a nyelvi problémákkal küzdő fiatalok számára. Mária ekkor már nem tudott munkát vállalni, ugyanis szíve alatt hordta első gyermekét.

Földvály-Boér Mária: *1957 áprilisában született meg István, majd 1960 júniusában András fiunk. Velük nőttünk fel, ha lehet így fogalmazni, mert ők jelentettek és jelentenek számunkra mindent. Közös örömünk és boldogságunk, hogy mindketten jó gondolkodású, tisztességes emberek lettek. Természetesen jól beszélnek magyarul és ismerik a magyar történelmet is. Mamit 1972-ben, hosszas betegeskedés után vesztettük el. Képzeli el, hogy az Édesanyám sírján álló keresztet Józsi heteken keresztül,*

titokban készítette a műhelyében. Én is csak akkor szereztem tudomást erről, amikor már elkészült. Ma is ez a kereszt áll Édesanyám sírján, Józsi keze munkája. Amikor a gyermekeink már nagyobbak lettek, én is visszamentem dolgozni. Előbb egy utazási irodánál, majd egy technikai cégnél lettem könyvelő. Józsi a kemény munka, és a kisgyermekek nevelése mellett még esti iskolába is elment, ahol géptervezői képzettséget szerzett, majd később elsajátította a számítógépes géptervezést is. Egy tervezőirodánál helyezkedett el végül, amelynél 33 évig dolgozott és vívott ki komoly megbecsülést. 65 éves korában jött el nyugdíjba, de még sokáig felkérték, hogy segítsen be.

Gurovits József és Földváry-Boér Mária megbecsült, köztisztelőben álló svájciak lettek ugyan mára, és örökre hálások azért, amiért Svájcban új otthonra lelhettek, ám lelkükben magyarok is maradtak. József negyed századon keresztül üzemeltetett egy magyar sportklubot Zürichben, mely olyan népszerű volt, hogy még a 85 kilométerre lévő Bázeltól is volt rendszeres látogatója. Tagdíjként csak annyit fizettek az idejárók, amennyi a helyiség bérleti díja volt, illetve amit a külön kiadások – labdák, sporteszközök – ára feltétlenül megkívánt. Emellett nem feledkeztek meg családi kötődéseikről, felmenőikről sem. Mióta svájci állampolgárok lettek, és újra hazautazhatnak, évente megteszik ezt, és minden tőlük telhető módon ápolják Földváry-Boér Elemér emlékét, valamint 1956 szellemiségét is.

Földváry-Boér Mária: *Svájc megadta nekünk a biztonságot és a lehetőséget tanulni, dolgozni a képességeinknek megfelelően. A hatóságok kezdettől fogva igazságosan viselkedtek velünk szemben. De ennek ellenére soha, egyetlen pillanatra sem felejtettük el gyökereinket, az őseinket és ez által Magyarországot sem! Itt is sokaknak beszélünk és beszélünk mind a mai napig Magyarországról, nemzetünk történelméről, irodalmáról. Próbáltuk kicsit megismertetni az országot és biztatásunkra többen fel is keresték Magyarországot, ami után lelkesen mesélték élményeiket. A rendszerváltozás után vettünk egy kicsi, de nagyon ügyes elrendezésű nyaralót Balatonföldváron, ott sok szép napot töltöttünk el rokonainkkal, barátainkkal. Nagy örömeinkre unokáink is örömmel jönnek Magyarországra, nagyon szép napokat töltünk ilyenkor együtt. Amikor csak módunkban áll, Péteribe is elmegyünk, mert tragikus sorsú bátyám emlékét példaértékűen őrzik ezen a Pest megyei településen, amiért nagyon hálások vagyunk.*

A házaspárral beszélgetni nemcsak azért nagy élmény, mert két, egykori kiváló sportember különleges élettörténetébe nyerhetünk bepillantást, hanem azért is, mert ennyi családi tragédia, és a sors által rájuk mért mélyütés után is árad belőlük a szeretet, a bizalom, s bár jócskán indokolható lehetne, mégsem éreznek senki és semmi iránt gyűlöletet. Békében és boldogságban élnek együtt 62 év házasság után is. (Fénykép: József és Mária ma)

Földváry-Boér Mária: *Kérem, feltétlenül írja meg, hogy 1945 és 1956 között az életem, a gyermek- és az ifjúkorom nem volt éppen könnyű. A családban történt tragikus halálesetek után nagyon nehéz volt úgynevezett osztályidegenként élni, elviselni az ezzel járó zaklatásokat. A sport – nemcsak nekem, Józsinak is – sok örömet adott, de az akkori körülmények ezt is sokszor megkeserítették. A Jóisten legszebb ajándékának*

tartom, hogy 1953-ban megismerhettem a férjemet. Akkortájt életem legnehezebb időszakát éltem. Recsken raboskodó bátyámról, Elemérről sokáig semmit nem tudtunk, és egyébként is jövőkép nélkül, nagyon nehezen éltünk. Józsi – annak ellenére, hogy az ő gyermekkorra is szomorú volt – az első pillanattól kezdve körülvelt az önzetlen szeretetével, a legnehezebb időkben is mellettem állt, amit nagyon nagy öröm volt megélni. Mellette tanultam meg boldognak lenni. Amikor – már, mint svájci állampolgárok – először hazalátogattunk, egy gyermekkori ismerősöm találkozásunk során azt mondta: „Mária, te megtanultál nevetni!” És ez így volt valóban, és ezt én Józsinak köszönhetem. Nála kiválóbb személyiségű embert nem ismerek, és ezt még akkor is el kell mondanom, ha tudom, hogy szerénysége miatt nem viseli jól a dicséretet, illetve nem szereti, ha róla beszélek. Hogy mi az életünk tanulsága? Egyrészt talán az, hogy a gyűlölet, illetve az erre alapozott ideológia csak szenvedést, kínokat okoz egyénileg és társadalmilag egyaránt. A szeretet viszont épít, előrevisz, és átsegít a legmélyebb időszakokon is. Személyesen nekünk még a család szeretete, és az általunk szeretett személyektől kapott megbecsülés, egyéniségünk kölcsönös tiszteletben tartása is fontos volt. Egyben utólag is köszönetet mondok azoknak, akik néha a saját biztonságukat is veszélybe sodorva segítették nekünk. Számunkra ők testesítik meg a hétköznapi hősöket.

Gurovits József és Földváry-Boér Mária közös élettörténete klasszikus példa a magyar társadalom, forradalomhoz kapcsolódó pótolhatatlan veszteségeire. Személyükben nem csupán két nagyon sikeres és eredményes sportolót veszítettünk el, akik később számos sikerrel öregbíthették volna hazánk hírnevét, de a forradalom győzelme esetén tartásukkal, emberi minőségükkel hozzájárulhattak volna egy új, szabad Magyarország sikeres felépítéséhez is.

Gurovits József és Földváry-Boér Mária sok veszteséget szenvedett el életében, beleértve a számukra oly drága értékkel bíró hazájukat is. Ám nem kétséges, hogy az igazi vesztesek mégsem ők, hanem az a nemzet, amely veszni hagyta a hozzájuk hasonló, kiemelkedő személyiségeit.

Földváry-Boér Mária Péteriben, testvérbátyja, Elemér emléktáblájánál

Földváry-Boér Mária: Néhány befejező mondat, gondolat.

Családom története nekem azért is fontos és sokat jelent, mert nem dúsgazdag arisztokrata családról van szó, hanem egy régi nemesi családról, akiknek mindig Magyarország sorsa, jövője volt fontos. Bennük volt – a családtagokban – a nemzet szeretete, a kötelességtudás. Megpróbáltak eszerint élni.

Nekem személy szerint az 1945-1956 közötti évek voltak nagyon nehezek. Nem csak a családunkat ért tragikus halálesetek – ez sokakat érinthetett még –, de a teljes jövőtlenség, az állandó félelem, mert „osztályidegen” a származásom. Nekem akkor „ellopták” a gyerekkoromat, részben a fiatal lánykoromat.

Segítség volt a család szeretete, az, hogy Józsi megismertem, és a sport, hiszen, ha 1951-ben kitelepítenek, teljesen másképp alakul a sorsunk. Itt, Svájcban minden nélkül új élet kezdődött. Édesanyám végre abban a megbecsülésben részesült, amit megérdemelt. Józsi kemény munkával elérte, hogy őt is megszerették, tisztelték. Nem volt részemre kellemes érzés, hogy – önhibámon kívül, de részben az én múltam miatt – vágták el a jövőjét a kajak sportban!

Én pedig neveltem – Józsi segítségével – két, igazán jó gyermekünket. Később, amikor kicsit nagyobbak voltak, én is 50, majd 70%-ot dolgoztam. Akkoriban a mamák jóformán mind otthon voltak, alig volt még óvoda, napközi. Miután felnőttek a gyerekek, jelentkeztem a Vöröskeresztnél, hogy szeretnék valamilyen társadalmi munkát gyerekekkel. Két héten belül jelentkeztek. A közelünkben van a templom melletti épületben hetente egy délelőttön a „MK-KI Turnen”= Mutter und Kind turnen. Itt az édesanyák tornáznak a 3-5 éves gyerekükkel és a kisebb testvérre vigyázok, egy kolléganővel. A legkisebb gyermek 4 hetes(!) volt, akire vigyáztunk. A gyerekek létszáma, változik természetesen. Ezt mind azért írom le, mert nagyon szeretem a gyerekeket és ez a heti egy ténykedés nyugdíjas koromban, nekem különösen nagy örömet jelent, okoz.

A sok kívülről jövő „nem szép dolog” mellett, mindig mondom, hogy nem szabad elfelejteni a „hétköznapi hősöket”, mert többen vannak, mint gondolnánk. Sokkal többet kellene velük foglalkozni, írni, beszélni róluk, mert igazán megérdemlik!!!

Zürich 2017. április 5-én

Gurovits Józsefné
szül.: Földváry-Boér Mária

FÖLDVÁRY-BOÉR ELEMÉR VERSEI

Válogatás

SZERETET*

Tudom, hogy más is érez, nem csak én.
Tudom, hogy más is lélek, nem csak én.
Tudom, hogy más is szokott néha-néha
Gondolkozva,
Vágyakozva
Járkálni a
Nyárnak egy-egy
Békés, csendes
Csillagfényes
Éjjelén...

Érzem másban is az örök értéket,
A maradandót, az igazi szépet.
Tudom másnak a gondolatait,
Bajait,
Vágyait,
Almait.
Velük sírok,
Nevetek,
Szenvedek, –
És ez a: szeretet.

* Ezt a verset Elemér az Édesanyjának írta!

ELEKNEK*

Egy éve még együtt voltál velem,
És most – nem látlak többé sohasem.
Egy éve együtt szőttünk terveket...
Bár ma is együtt lehetnék veled!

Igaz ez? Igaz, hogy Te meghaltál?
Mondd: jobb neked így? Milyen a halál?
Mondd: találkozom valaha veled?
– Utálom, gyűlölöm az életet!

Mondd! Érzed-e, hogyha rád gondolok?
Látod, mikor könnyeket hullatok?
Ugye igaz az, hogy a szeretet
Időnél és halálnál erősebb?!

...Most kissé megnyugodtam. Nézz le rám,
Lásd: van, aki szeressen igazán.
És eljön majd az örömnépünk,
Mikor én, te, ők – együtt lehetünk.

A három testvér, Elek, Mária és Elemér Péteriben

SZEPTEMBER 22.*

Ma van a születésnapod.
Mit adhatok neked?
Mi az, mi örömet okoz
És hasznát veheted?

...Semmi. Elválaszt az Idő, a Tér,
Elválaszt a Halál.
Mi lehet erősebb mindezeknél
Hogy így is rádtalál?

– Vanitatum vanitas! -
így szól a felelet.
– Szerezz szentebb és igazabb,
Maradóbb örömet:
Gondolj reám szeretettel
És mondj el egy imát,
S amíg élsz, sohse feledd el
Hogy várlak – odaát... -

* *Földváry-Boér Mária visszaemlékezése ehhez a két vershez:*

Ezt a két verset Elemér a két évvel idősebb bátyjának, Eleknek az emlékére írta. Elek születésnapja volt szeptember 22-e, Elek halála és annak körülményei pedig a 14 éves Elemért és későbbi életét döntően befolyásolta. Nagyon ragaszkodott bátyjához, és egyáltalán a családjához.

CÉL

Néha azt gondolom:
Én vagyok a világ közepe;
Néha azt képzelem:
Érettem van minden teremtvé;
Azt hiszem: életem
Legvégső célja a boldogság,
Keresem – s nem lelem
A nyugalmas öröm világát.

De aztán meglátom:
Nem lehet nyugodt az életem.

Isten akarja így:
A küzdelem sorsom, végzetem.
És a cél vagyok, csak
Eszköz a Teremtő kezébe;
Cél csak egy lehet. Az
A cél az Isten dicsősége.

SZÉP ÁLOM*

Azt mondják, más az élet, más az álom.
Azt mondják, hogy csalódom, szenvedek,
Ha az életet olyan szépnek látom,
S azt hiszem, angyalok az emberek.

Én azt gondolom, hogy álom az élet,
A halál pedig boldog ébredés,
Tehát miért ne álmodhassak szépet,
Mért legyen álmom csupa szenvedés?

*Ezt a verset olvasta fel a lelkész 1972-ben, Földváry-Boér Benedekné (Mami) temetésén!

Janus-arc – Recsken írt verstöredékek

Recsken a raboknak nem volt szabad sem olvasni, sem írni. Földváry-Boér Elemér sem írhatott, ám ott költött versei nagy részét sikerült megjegyeznie, s szabadulása után lejegyeznie. Mivel legtöbbjének nincs címe, ezek a versek – melyeket összefoglaló néven Janus-arc címmel illetett – döntő többségében számozottak.

4.

Siessünk élni: Most még süt a nap.
Siessünk élni, végső pillanat:
Még miránk szórja drága sugarát,
Aztán leszáll, sötét lesz, nincs tovább,
Jó éjszakát.

Ábrándozzunk. Hogy elmúlik az élet
A szépség szebbé, sejtelmesebbé lett.
Kis boldogság és borzongás és bánat
Ad írt az alkonyat hangulatának.

Emlékezzünk. Most, hogy bíbor az ég
Emlékezzünk a kék színekre még,
Mert szürke lesz, bíbor, kék, aransárga
És átmegy a fekete éjszakába.

Mindegy most már. Hiszen minden sötét
És más világ az a csillagos ég.
Eltűntek a nappali színek, vágyak.
Távolabb álma van az éjszakának.

18.

Van-e nagyobb boldogság, mint együtt lenni
Együtt lenni és egymás mellett pihenni,
Új boldogság otthon, együtt minden este
Örök boldogság egymás mellé temetve.

Recsk - az egykori büntetőbarakk

39.

Jobban kell a szeretet a csikorgó hidegben.
Jobban fázik az ember, ha nincs, akit szeressen.
A didergő testtel együtt didereg a lélek,
Ha híján van a tűz s a szeretet melegének.

Éhes vagyok és hideg van. De jó lenne enni.
Paplan alá bújni, kandallónál melegedni,
Jóltápláltan nekifeszülni a hideg télnek,
meleg otthonban megbújni, ha dermeszt az élet,

45.

Űz a szenvedés és hajt a félelem
Vonz a gyönyörűség, hív a szeretet.
A szeretet megöli a félelmet és szenvedésben
megtisztítva felragadja az isteni örömek felé a lelkemet.

54. (Miatyánk a börtönben)

Most mindég legelőször kérem,
hogy adjál nekem kenyeret.
Csak azután volna véleményem:
Szenteltessék meg a neved.

Mohón és türelmetlen szóltam:
Könnyíts rajtam, segíts nekem!
Soha őszintén nem gondoltam:
A Te akaratod legyen.

Éhes gyomor és éhes lélek
kínlódva szól, hogy adj nekem;
Szebb szenvedést és békét kérek:
Engem fogadj el, Istenem.

58.

Megköszönöm, Isten a legszebb csodákat:

Az életemet és az édesanyámat.
Hogy életemet a szeretetben adtad,
mikor szenvedését értem elfogadtad.
Hogy a szeretet, a Te alkotó kezed
A szenvedésen át adta az életet.

Engedd, hogy anyámhoz újra visszatérjek

Fájó vággyal Vele imádjalak Téged.
Az Ő szenvedése, az én szenvedésem
porából a Te szereteted kezében
új anyag gyúródjon, új lélek szülessen,
mely Téged örökre, boldogan szeressen.

74. (Máriához)*

Sötét középkor, titkos tudományok,
kínzókamrák, csodák és mágia...
Hátha magam is halottat idézek -
És Te idézel engem Mária,
hogy még a túlvilágról visszajárok,
hol másik testvéremet keresem,
mert úgy köt a szeretet tihozzátok,
mint őhozzá köt, túl az életen.

...Így ment a mágus, kemény lemondások
árán a Csend titkos útján tovább
nagy kalandra: látni egy más világot,
ha kihullt a lelkéből ez a világ:
s mentek a szentek, mindent elfeledve,
ami őket az élethez köti,
mentek a Semmin át is mentek egyre,
míg elérték azt, ami isteni.
Szűk kicsi cella, hosszas koplalások,
üres falak, elcsendesedett élet...
de betölti a kiürült világot,
hogy szeretem Őt és szeretlek leged.
A mágus útján megyek Ő feléje
s a szentek útján is lassan megyek,

de visszavonz az életbe idézve
a te rámsimuló szereteted.
Mély rabságomból feljebb emelkedve
egyik karommal átkarollak Téged
s az Életen túl Őt is átölelve,
együtt vagyunk mind a hárman testvérek
és leborulunk az Isten előtt:
az Elet és a Halál szerelmének
feloldódásában imádjuk Őt.

Földváry-Boér Mária kommentárja ehhez a vershez:

Elemért a fogdán megint nagyon megverték (különösen szerették verni, mert dühítette az ávósokat, hogy nem „törik be”), ez alkalommal szívverése kihagyott, azt hitte, meg fog halni. Ebben az élet-halál közötti állapotban úgy érezte, hívja mindkét testvére: a halott és az élő. Győzött az én szeretetem.

78.

Soha át nem öleltelek, soha meg nem csókoltalak.
Éppen csak, hogy elbúcsúztam, mikor végleg elhagytalak.
Nem tudtam, hogy egy életre; de hiszen semmi az élet:
perce az egymáshoz tartozásunk örök idejének.

Szeretlek a valóságomban, szeretlek a halálomban.
Szerelem lemondásában türelem van, nyugalom van.
Csak az, aki a harcomat győztesen tovább harcolja
az a fiú fáj, akinek Te az anyja lettél volna.

KÉPMELLÉKLET

Kossuth Lajos Földváry Miklósnak küldött, dedikált névjegye (1881)

*Szilassy Eszter esküvője – elől a képen a gyermek
Földváry-Boér Mária*

*Mami bátyja, Földváry Miklós –
elesett az I. világháborúban*

*Dr. (Kövesdi) Boér Benedek –
Mami férje*

Mami esküvője – Péteri, 1927. november 11.

*Péteri – a Földvály-kastély
az udvar felől*

*Mami és a Boér-nagypapa,
utóbbi kezében Elemér*

Szörényi Éva és Somlyai László a két Földvály-fivérrel Péteriben, filmforgatáson

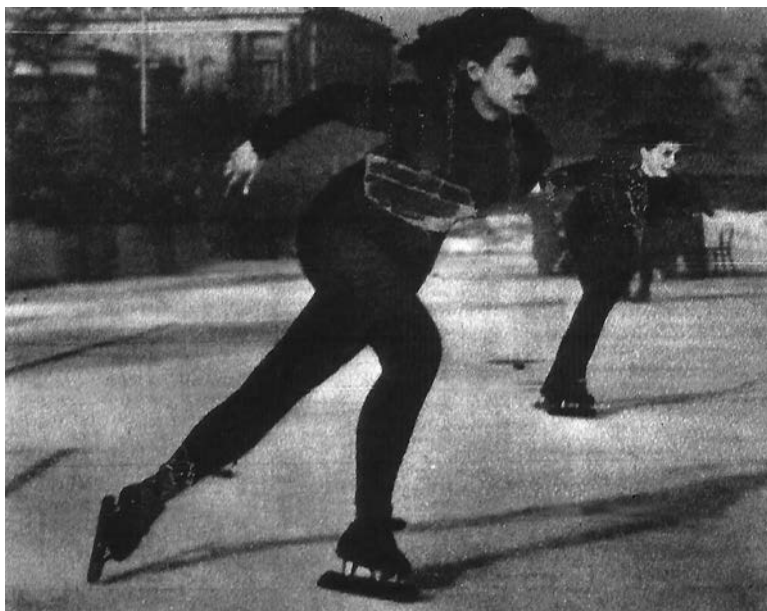

*Gurovits József átveszi bronzérmét
a Helsinkii Olimpián (1952)*

*Gurovits József
a Bp. Honvéd sportolója*

Földváry-Boér Mária kétszeres magyar bajnok gyorskorcsolyázó

Recsk - a vizes fogda

A Margit-híd budai hídfője – 1956. (Forrás: Fortepan)

*A Rákóczi út-Akácfa utca sarok – egyike a kultikus, pesti forradalmi helyszíneknek
Forrás: Fortepan*

*A Kossuth-címert festi egy forradalmár a harci járműre
a Magyar Nemzeti Múzeumnál – Forrás: Fortepan*

A vörös csillag leverése a Kálvin téren, 1956 – Forrás: Fortepan

*Kiégett szovjet páncélozott jármű a József körút és a József utca sarkán (1956) –
Forrás: Fortepan*

*Földváry-Boér Elemér posztumusz
állami elismerése (1991)*

*A Magyar Kajak-kenu Szövetség
elismerése első olimpiai érmesének*

Földváry-Boér Mária és Gurovits József ma

*A kötet szerkesztője, Kovács Attila, Gurovits Józseffel és Földváry-Boér Máriával
2016. október 23-án*

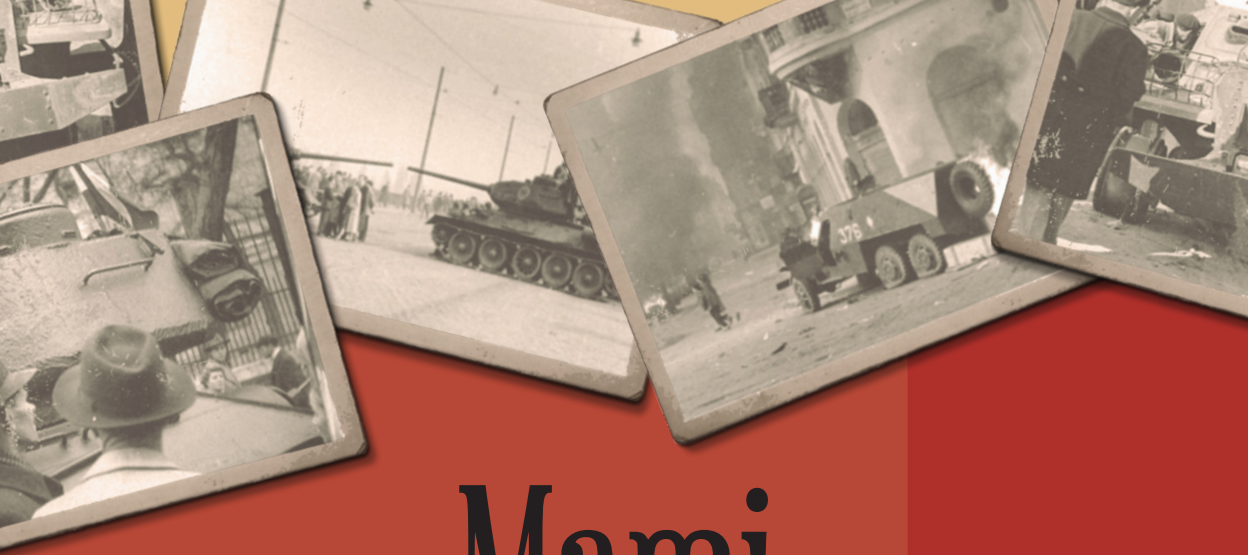
TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
BEVEZETÉS.....	7
A FÖLDVÁRY-CSALÁD RÖVID TÖRTÉNETE	9
A BOÉR-CSALÁD	10
MAMI, AZAZ FÖLDVÁRY-BOÉR BENEDEKNÉ (SZÜLETETT: FÖLDVÁRY ÉVA) RÖVID ÉLETTÖRTÉNETE.....	11
BANDI, AZAZ FÖLDVÁRY-BOÉR ELEMÉR ENDRE RÖVID ÉLETRAJZA	13
MAMI NAPLÓJA.....	15
<i>Kedves Olvasó!</i>	15
1945	16
<i>Elek elvesztése...</i>	16
1945	34
<i>„Az élet pedig megy tovább...”</i>	34
1946	41
1947	44
<i>Elemér internálása</i>	45
1949	45
<i>Idézetek Földváry-Boér Elemér (Bandi), Kistarcsáról küldött leveleiből</i>	47
<i>Mami népbírószági tárgyalása; Endre (Bandi) Recskre kerül</i>	50
1950	50
1950-1951-1952: kitelepítés.....	52
1951	52
1952	55
<i>Bandi hazatérése</i>	58
1953	58
1954	60
1955	61
1956	62
<i>Forradalom – 1956 „Csodálatos ifjú sereg...”</i>	64
<i>„... pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve, széthull nemzetünk ... ”</i>	71

Utóirat.....	76
Földváry-Boér Mária és Gurovits József élete 1956-tól napjainkig.....	77
Földváry-Boér Mária: Néhány befejező mondat, gondolat.	80
FÖLDVÁRY-BOÉR ELEMÉR VERSEI	81
KÉPMELLÉKLET.....	89

Mami naplója

Számtalan példát látni és olvasni arról, hogy a bolsevizmus miképpen tette tönkre emberek százmillióinak életét. A legszemléletesebbek azok a személyes visszaemlékezések, melyek kézzelfoghatóan közel hozzák a rémtetteket. Köte-tünkben mi is erre próbálunk kísérletet tenni, amikor egy ősi, magyar nemesi család – a Földváryak – egyik utolsó ágának kommunizmus alatti szenvedés-történetét elevenítjük fel. A család egyik tagja által vezetett napló segítségével megismerhetjük, miként élték meg az egymást követő tragédiákat, a családta-gok meggyilkolását, a föld elvesztését, a kitelepítést, az internálást, valamint a szebb jövőt ígérő 56-os forradalom leverését.

A család – amely 1956 végén a szülőföld kényszeredett elvesztését is el-szenvedte – az új hazában is gyökeret eresztett és talpon maradt. Mégsem be-szélhetünk boldog befejezésről, mert az elhunytakat nem pótolhatja senki és semmi. A magyar nemzet pedig, amely főhőseinkhez hasonló tíz- és tízezreket veszített el, sohasem számszerűsíthető károkat könyvelhetett el a kommunista terror tombolása miatt.

Örködjünk azon, hogy minden igyekezete ellenére se térhessen vissza a bü-nös múlt: soha többé kommunizmust!

vitéz Pintér Kornél

ISBN 978-615-80913-3-6

9 786158 091336